Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny

Uwaga dotycząca oceniania:

Aby uzyskać kolejną, wyższą ocenę, uczeń musi opanować zasób wiedzy i umiejętności z poprzedniego poziom

Starożytność i średniowiecze

Temat lekcji	Zagadnienia	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra	ocena celująca
Zrozumieć przeszłość	– historia jako nauka – chronologia w historii – epoki historyczne – sposoby datowania zabytków archeologicznych – źródła historyczne	– wyjaśnia znaczenie terminów: *historia*, *kalendarz*, *starożytność*, *średniowiecze*, *czasy nowożytne*, *epoka najnowsza*, *źródło historyczne* – wymienia główne epoki historyczne.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *prehistoria*, *starożytność klasyczna*, *antyk* – przedstawia różne metody liczenia czasu wykorzystywane na przestrzeni dziejów – wymienia najważniejsze cezury chronologiczne – przedstawia klasyfikację źródeł historycznych – wyjaśnia znaczenie źródeł dla poznawania przeszłości.	– wyjaśnia znaczenie terminu *historiografia* – wyjaśnia, jaką funkcję pełnił kalendarz i jak zmieniał się na przestrzeni dziejów – podaje przykłady źródeł, na podstawie których historycy odtwarzają przeszłość.	– wyjaśnia znaczenie terminu *dendrochronolo-gia* – wyjaśnia, na czym polega specjalizacja w badaniu historii – omawia stosowane przez archeologów metody datowania zabytków – omawia zjawiska z przeszłości należące do pamięci zbiorowej.	– wyjaśnia znaczenie przeszłości dla wspólnego dziedzictwa i kształtu współczesnej cywilizacji.
PIERWSZE CYWILIZACJE						

1. Prehistoria	– pojawienie się i ewolucja człowieka – Karol Darwin i teoria ewolucji – *Homo sapiens* – chronologia pradziejów – człowiek w paleolicie – rewolucja neolityczna – sztuka prehistoryczna – najstarsze miasta – cywilizacje w dolinach wielkich rzek – powstanie cywilizacji	– wyjaśnia znaczenie terminu *rewolucja neolityczna* – wskazuje na mapie obszary cywilizacji powstałych w dolinach wielkich rzek – omawia cechy charakterystyczne i skutki rewolucji neolitycznej – omawia cechy charakterystyczne cywilizacji powstałych w dolinach wielkich rzek.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *paleolit*, *neolit*, *Żyzny Półksiężyc*, *system irygacyjny* – wskazuje na mapie zasięg Żyznego Półksiężyca – wymienia cechy charakterystyczne człowieka rozumnego – przedstawia chronologię pradziejów – omawia przyczyny rewolucji neolitycznej – wyjaśnia rolę pierwszych miast – omawia przyczyny powstania cywilizacji w dolinach wielkich rzek – wymienia i omawia etapy powstania cywilizacji w dolinach wielkich rzek.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *teoria kreacjonizmu*, *ewolucja*, *antropologia*, *epoka lodowcowa*, *hominidy*, *megality*, *ideogram* – identyfikuje postać Karola Darwina – wskazuje na mapie kierunki rozprzestrzeniania się człowieka współczesnego – omawia teorię Karola Darwina – wyjaśnia, na czym polegała ewolucja człowieka – opisuje tryb życia społeczeństw w paleolicie.	– wskazuje na mapie najstarsze miasta świata (Jerycho, Çatal Höyük) – wymienia etapy ewolucji człowieka i charakteryzuje poszczególne formy hominidów – opisuje cechy charakterystyczne sztuki prehistorycznej – opisuje cechy charakterystyczne najstarszych osad miejskich.	– ocenia kontrowersje związane z teorią Karola Darwina.
2. Mezopotamia i	– warunki naturalne	– wyjaśnia znaczenie terminów:	– wyjaśnia znaczenie terminów: *zikkurat*,	– wyjaśnia znaczenie terminów:	– wyjaśnia znaczenie terminu	– wyjaśnia pochodzenie

jej dzieje	Mezopotamii – skąd pochodzili Sumerowie? – cywilizacja Sumerów – imperium Akadów – Babilonia i jej dzieje – *Kodeks Hammurabiego* – Asyria i jej dzieje – społeczeństwa i państwa Mezopotamii – wierzenia religijne i osiągnięcia cywilizacyjne ludów Mezopotamii – pismo klinowe – architektura i sztuka Mezopotamii	*Międzyrzecze*, *Sumerowie*, *kodeks*, Kodeks Hammurabiego, *politeizm*, *pismo klinowe* – identyfikuje postać Hammurabiego – wskazuje na mapie obszar Międzyrzecza – wymienia cechy charakterystyczne cywilizacji Sumerów – wyjaśnia znaczenie pisma dla rozwoju cywilizacji Mezopotamii.	*imperium*, *Babilon*, *Asyria* – zna daty: rozwoju cywilizacji Sumerów (IV–III tysiąclecie p.n.e.), spisania *Kodeksu Hammurabiego* (XVIII w. p.n.e.) – identyfikuje postać Sargona Wielkiego – wskazuje na mapie siedziby Sumerów, Babilon – opisuje warunki naturalne Mezopotamii – przedstawia panowanie Hammurabiego – omawia *Kodeks Hammurabiego* – wymienia cechy charakterystyczne państw i społeczeństw Mezopotamii – wymienia osiągnięcia cywilizacyjne ludów	*Akadowie*, *prawo talionu*, muszkeni – identyfikuje postać Nabuchodonozora II – wskazuje na mapie Akad, Asyrię, największy zasięg państw: babilońskiego i asyryjskiego – omawia okoliczności powstania i cechy charakterystyczne imperium akadyjskiego – omawia kierunki ekspansji Babilonii i Asyrii – przedstawia okoliczności powstania oraz upadku imperiów: babilońskiego i asyryjskiego – opisuje wierzenia religijne ludów Mezopotamii – omawia architekturę i sztukę	Epos o Gilgameszu – zna czas rozwoju poszczególnych cywilizacji na terenie Mezopotamii oraz daty: zdobycia Babilonu przez Persów (539 r. p.n.e.), upadku Asyrii (614 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Asurbanipala – wymienia etapy przemian politycznych na terenie Mezopotamii od IV do II tysiąclecia p.n.e. – omawia i ocenia politykę władców asyryjskich wobec podbitych ludów.	Sumerów – ocenia znaczenie *Kodeksu Hammurabiego* dla organizacji państwa i funkcjonowania społeczeństwa.

			Międzyrzecza.	Mezopotamii.		
3. Cywilizacja egipska	– warunki naturalne Egiptu – początki cywilizacji egipskiej – państwo faraonów i jego dzieje polityczne – ustrój społeczno-polityczny Egiptu – religia Egipcjan – wiara w życie pozagrobowe – kultura starożytnego Egiptu – piramidy – zabytki architektury i sztuki egipskiej – pismo – znaczenie cywilizacji egipskiej	– wyjaśnia znaczenie terminów: *faraon*, *piramida*, *mumifikacja*, *pismo hieroglificzne* – zna datę powstania cywilizacji egipskiej (IV tysiąclecie p.n.e.) – wskazuje na mapie Górny i Dolny Egipt – wyjaśnia znaczenie Nilu dla gospodarki Egiptu – wymienia cechy charakterystyczne religii egipskiej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *katarakta*, *wezyr*, Księga umarłych – zna datę podboju Egiptu przez Aleksandra Wielkiego (332 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Ramzesa II – omawia warunki naturalne Egiptu – omawia ustrój polityczny Egiptu – opisuje strukturę społeczną starożytnego Egiptu – opisuje wiarę Egipcjan w życie pozagrobowe – wymienia cechy charakterystyczne kultury egipskiej – opisuje zabytki architektury i sztuki egipskiej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *nom*, *nomarcha*, *Hetyci*, *pismo hieratyczne*, *pismo demotyczne* – identyfikuje postać Narmera – omawia okoliczności powstania cywilizacji egipskiej – omawia początki władzy faraonów – omawia świat bogów egipskich – opisuje wpływ wiary Egipcjan w życie pozagrobowe na ich architekturę i sztukę – przedstawia etapy rozwoju pisma egipskiego i jego znaczenie.	– zna datę bitwy pod Kadesz (1285 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Amenhotepa IV – przedstawia dzieje państwa egipskiego od Średniego Państwa do zajęcia Egiptu przez Rzymian – wyjaśnia znaczenie reformy wprowadzonej przez Amenhotepa IV dla religii egipskiej.	– ocenia dorobek cywilizacji egipskiej – porównuje osiągnięcia cywilizacyjne mieszkańców starożytnej Mezopotamii i Egiptu – porównuje wierzenia religijne mieszkańców starożytnej Mezopotamii i Egiptu.
4. Inne cywilizacje Bliskiego	– imperium Hetytów – Fenicjanie	– wyjaśnia znaczenie terminów: Stary Testament, *religia*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Indoeuropejczycy*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Ariowie*, *niewola babilońska*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Hetyci*,	– porównuje politykę Asyryjczyków, Babilończyków i

Wschodu	– kolonizacja fenicka – Hebrajczycy w Palestynie – królestwo Izraela i jego upadek – judaizm i *Stary Testament* – Persowie i ich imperium – religia perska	*monoteistyczna*, *judaizm* – identyfikuje postacie: Abrahama, Mojżesza, Dawida, Salomona – wskazuje na mapie Palestynę i Jerozolimę – wymienia cechy charakterystyczne judaizmu.	*Hebrajczycy*, *Fenicjanie*, *faktoria handlowa*, Tora, *Persowie*, *zaratustryzm* – zna daty powstania cywilizacji fenickiej (III tysiąclecie p.n.e.), upadku państwa perskiego (k. IV w. p.n.e.), panowania Dawida (1000–960 r. p.n.e.), upadku królestwa Izraela (722 r. p.n.e.) i Judy (586 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Saula, Cyrusa II Wielkiego, Dariusza I Wielkiego, Zaratustry – wskazuje na mapie Fenicję – wymienia cechy cywilizacji fenickiej – omawia proces powstania królestwa Izraela – omawia działalność Dawida i Salomona	*diaspora* – zna czas działalności Zaratustry (2. poł. VII w. p.n.e.) oraz datę końca niewoli babilońskiej (538 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie zasięg kolonizacji fenickiej, Izrael, Judę, zasięg podbojów perskich – omawia przyczyny, zasięg i skutki kolonizacji fenickiej – omawia przyczyny i skutki upadku królestw Izraela oraz Judy – omawia *Stary Testament* i wyjaśnia jego znaczenie dla badań nad dziejami Hebrajczyków – omawia rozwój imperium perskiego – omawia kierunki i zasięg podbojów perskich.	*Medowie*, *mazdaizm* – zna czas rozkwitu potęgi Hetytów (XIV i XIII w. p.n.e.) oraz daty: założenia Kartaginy (814 r. p.n.e.), powstania państwa Medów (625 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Kambyzesa – omawia kierunki i zasięg migracji Indoeuropejczyków oraz plemion semickich – przedstawia historyczne i biblijne dzieje Hebrajczyków.	Persów wobec podbitej ludności – ocenia wpływ imperium Achemenidów i religii perskiej na rozwój cywilizacji.

			– przedstawia organizację imperium perskiego – omawia religię perską.			
5. Cywilizacje Indii i Chin	– powstanie cywilizacji doliny Indusu – okres wedyjski – system kast – imperium Maurjów – religie Indii – warunki naturalne starożytnych Chin – historia Chin – osiągnięcia cywilizacyjne Chińczyków – konfucjanizm	– wyjaśnia znaczenie terminów: *buddyzm*, *konfucjanizm* – identyfikuje postacie: Aśoki, Buddy, Shi Huanghi, Laocjusza, Konfucjusza – wskazuje na mapie starożytne Indie i Chiny – omawia osiągnięcia cywilizacyjne Chińczyków.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kasta*, *braminizm*, *hinduizm*, *nirwana* – zna czas działalności Buddy (VI/V w. p.n.e.) i Konfucjusza (VI/V w. p.n.e.) – omawia warunki naturalne doliny Indusu – przedstawia system kast – omawia braminizm i hinduizm – wyjaśnia wpływ religii starożytnych Indii na tamtejsze systemy: społeczny i polityczny – opisuje warunki naturalne starożytnych Chin – omawia filozofię	– wyjaśnia znaczenie terminów: *cytadela*, *Ariowie*, Wedy – zna czas najazdu Ariów na Indie (II tysiąclecie p.n.e.) oraz datę powstania cesarstwa w Chinach (221 r. p.n.e.) – przedstawia przyczyny, zasięg i skutki ekspansji Ariów – omawia strukturę społeczną i polityczną Indii w okresie rządów Ariów – wyjaśnia wpływ konfucjanizmu na starożytne państwo i społeczeństwo chińskie – wyjaśnia, dlaczego cywilizacja Chin	– wyjaśnia znaczenie terminów: Ramajana, *guru* – zna datę zjednoczenia Indii przez przedstawicieli dynastii Maurjów (321 r. p.n.e.) – omawia początki cywilizacji doliny Indusu – przedstawia okoliczności i skutki zjednoczenia Indii przez władców z dynastii Maurjów – wymienia etapy budowania chińskiej państwowości.	– ocenia wpływ cywilizacji starożytnych Indii oraz Chin na kulturę i cywilizację współczesną.

			konfucjanizmu.	rozwijała się w izolacji od reszty świata.		
STAROŻYTNA GRECJA						
1. Najstarsze dzieje Grecji	– Grecja i jej warunki naturalne – transport i gospodarka – kultura minojska – Mykeńczycy i starożytne Mykeny – „wieki ciemne”	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kultura minojska*, *kultura mykeńska* – wymienia cechy charakterystyczne kultury minojskiej i mykeńskiej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Hellada*, *Hellenowie* – zna czas trwania kultury minojskiej (ok. 2000–1450 r. p.n.e.), kultury mykeńskiej (ok. 1580–1200 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Minosa, Agamemnona – wskazuje na mapie krainy starożytnej Grecji, Kretę, Cypr – wymienia osiągnięcia cywilizacyjne przedstawicieli kultury minojskiej i mykeńskiej – omawia warunki naturalne starożytnej Grecji – wymienia cechy charakterystyczne	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Achajowie*, *Dorowie*, *„wieki ciemne”*, *Jonowie* – zna czas trwania „wieków ciemnych” (XII–IX w. p.n.e.) – wskazuje na mapie Cyklady, Sporady, zasięg kultury minojskiej, zasięg kultury mykeńskiej – omawia „wieki ciemne” w dziejach starożytnej Grecji – wyjaśnia wpływ morza na życie starożytnych Greków.	– identyfikuje postać Heinricha Schliemanna – wskazuje na mapie zasięg osadnictwa Achajów, Dorów i Jonów – porównuje organizację państwa oraz społeczeństwa w kulturze minojskiej i mykeńskiej – przedstawia okoliczności upadku kultury minojskiej i mykeńskiej.	– porównuje funkcje oraz wygląd pałaców minojskich i mykeńskich – ocenia wartość poznawczą źródeł wiedzy na temat świata mykeńskiego.

			gospodarki starożytnej Grecji.			
2. Świat *poleis*	– początki *poleis* – hoplici i falanga – jak powstały greckie *poleis*? – ustroje *poleis* – wielka kolonizacja	– wyjaśnia znaczenie terminów: polis, *monarchia*, *oligarchia*, *demokracja*, *wielka kolonizacja* – omawia ustroje *poleis*.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *agora*, *Akropol*, *arystokracja*, *hoplici*, *falanga*, *tyran*, *metropolia* – zna czas wielkiej kolonizacji (VIII–VI w. p.n.e.) – wskazuje na mapie zasięg kolonizacji greckiej – wymienia cechy charakterystyczne *polis* jako organizacji politycznej, społecznej, religijnej i ekonomicznej – omawia przyczyny, zasięg i skutki wielkiej kolonizacji – wyjaśnia, na czym polegała wyjątkowość greckich *poleis*.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *okres archaiczny*, *amfora*, *barbarzyńca* – datuje okres archaiczny w dziejach Grecji (VIII–VI w. p.n.e.), pojawienia się alfabetu greckiego (VIII w. p.n.e.) – wymienia przyczyny powstania *poleis* greckich – porównuje formy ustrojowe *poleis* greckich – wyjaśnia wpływ reformy wojskowej na ustrój starożytnych *poleis*.	– wyjaśnia znaczenie terminu *ajsymneci* – porównuje zasięg kolonizacji greckiej i fenickiej – wymienia przyczyny wprowadzenia pieniądza monetarnego w świecie starożytnym.	– wymienia wady i zalety greckich *poleis* związane z funkcją, jaką pełniły one w świecie greckim – ocenia sposób funkcjonowania *poleis* w starożytnej Grecji.
3. Sparta	– początki Sparty – działalność Likurga	– wyjaśnia znaczenie terminów: *spartiaci*, *geruzja*, *eforowie*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *heloci*, *periojkowie*, *apella*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Związek Peloponeski*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: Wielka	– wyjaśnia, na czym polegała oryginalność ustroju politycznego

	– społeczeństwo Sparty – ustrój polityczny Sparty – życie Spartan – wojownicy spartańscy	*oligarchia* – zna czas założenia *polis* spartańskiej (II tysiąclecie p.n.e.) – omawia ustrój polityczny Sparty.	– zna czas zakończenia budowy władztwa terytorialnego przez Spartę (VI w. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Likurga, Leonidasa – wskazuje na mapie zasięg *polis* spartańskiej – opisuje społeczeństwo Sparty – omawia kompetencje instytucji ustrojowych w Sparcie – opisuje życie codzienne Spartan.	*symmachia*, *diarchia* – wskazuje na mapie kierunki ekspansji *polis* spartańskiej – opisuje początki *polis* spartańskiej – wymienia przyczyny i skutki powstania Związku Peloponeskiego – omawia działalność Likurga – wyjaśnia, na czym polegała uprzywilejowana pozycja spartiatów – przedstawia rolę i znaczenie wojowników w Sparcie.	Rhetra, kleroi, *diaita* – wymienia społeczne i polityczne skutki uprzywilejowania spartiatów – przedstawia rolę kobiet w społeczeństwie spartańskim – omawia pozycję królów w *polis* spartańskiej.	Sparty – ocenia prawo i wychowanie spartańskie oraz ich wpływ na funkcjonowanie tej *polis*.
4. Ateny	– Ateny w okresie archaicznym – prawa Drakona, reformy Solona i Klejstenesa – społeczeństwo demokratycznych Aten – ustrój	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Rada Pięciuset*, *demokracja*, *ostracyzm* – opisuje ustrój polityczny demokratycznych Aten.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *archont*, *metojkowie*, *eklezja*, *retoryka*, *sąd ludowy*, *strateg*, *demagog* – zna daty: reform Solona (594/593 r. p.n.e.), reform Klejstenesa (508/507	– wyjaśnia znaczenie terminów: *„strząśnięcie długów”*, *fyla*, *kworum*, *dieta*, *Pnyks* – zna datę spisania praw Drakona (621 r. p.n.e.) – identyfikuje	– wyjaśnia znaczenie terminów: *trytia*, *dokimazja*, *euthyna* – zna datę przejęcia władzy przez Pizystrata (561 r. p.n.e.)	– ocenia reformy Solona i Klejstenesa oraz ich wpływ na przemiany ustrojowe i społeczne w *polis* ateńskiej.

	polityczny Aten – urzędy w demokracji ateńskiej		r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Solona, Klejstenesa, Peryklesa – wskazuje na mapie zasięg *polis* ateńskiej – omawia warunki naturalne i gospodarkę Attyki – przedstawia reformy społeczne oraz polityczne Solona i Klejstenesa – omawia społeczeństwo demokratycznych Aten.	postacie: Tezeusza, Drakona, Pizystrata – opisuje położenie i najważniejsze zabytki Aten – przedstawia polityczną i społeczną rolę arystokracji ateńskiej – wyjaśnia przyczyny i okoliczności przeprowadzenia reform Solona oraz Klejstenesa – omawia rolę niewolników w starożytnych Atenach.	– opisuje historię Aten w okresie archaicznym – przedstawia sytuację kobiet w *polis* ateńskiej – omawia działalność i odpowiedzialność urzędników w demokratycznych Atenach.	
5. Wojny grecko- -perskie	– przyczyny wojen grecko-perskich – armie: grecka i perska – bitwa pod Maratonem i jej znaczenie – Filippides i bieg maratoński – wyprawa	– zna daty: bitwy pod Maratonem (490 r. p.n.e.), bitwy pod Termopilami i bitwy Salaminą (480 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Miltiadesa, Leonidasa, Temistoklesa – wskazuje na mapie	– zna daty: wyprawy Datysa i Artafernesa (490 r. p.n.e.), wyprawy Kserksesa (480 r. p.n.e.), bitwy pod Platejami i Mykale (479 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Datysa, Artafernesa, Kserksesa	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Nieśmiertelni*, *polemarcha*, *triera* – zna datę wyprawy Mardoniosa (492 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Mardoniosa, Pauzaniasza	– identyfikuje postacie: Hippiasza, Filippidesa – porównuje armie: grecką i perską pod względem uzbrojenia oraz taktyki wojskowej.	– ocenia znaczenie bitwy pod Maratonem – ocenia postawy Greków pod Maratonem, Termopilami i Salaminą.

	Kserksesa – bitwa pod Termopilami – Salamina i Plateje	Maraton i Salaminę – omawia przebieg bitwy pod Maratonem.	– wskazuje na mapie Plateje, Mykale – wymienia przyczyny wojen grecko-perskich – omawia przebieg bitwy pod Termopilami – przedstawia przebieg bitwy pod Salaminą – omawia skutki wojen grecko-perskich.	– wskazuje na mapie kierunki wypraw perskich na Grecję – przedstawia przebieg wypraw Persów przeciwko Grekom.		
6. Kultura antycznej Grecji	– literatura grecka – retoryka – teatr grecki – filozofia grecka – architektura i rzeźba grecka – sztuki plastyczne w okresie klasycznym – religia w starożytnej Grecji – sport w starożytnej Grecji	– wyjaśnia znaczenie terminów: *liryka*, *filozofia* – identyfikuje postacie: Homera, Sokratesa, Arystotelesa, Platona – przedstawia poglądy wybitnych filozofów greckich – przedstawia panteon bogów greckich.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *historiografia*, *sofiści*, *retoryka*, *antropomorfizacja*, *heros*, *wyrocznia* – identyfikuje postacie: Herodota, Sofoklesa, Eurypidesa, Fidiasza, Myrona, Hipokratesa z Kos – omawia kierunki rozwoju literatury greckiej – omawia rolę teatru	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Akademia*, *Liceum* – identyfikuje postacie: Tukidydesa, Demostenesa, Izokratesa, Ajschylosa, Arystofanesa, Talesa z Miletu, Demokryta z Abdery, Polikleta, Lizypa – wymienia etapy w historii kultury greckiej i określa czas	– wyjaśnia znaczenie terminu *agon* – omawia genezę teatru antycznego – opisuje wygląd antycznej świątyni – opisuje rolę sportu w starożytnej Grecji.	– ocenia osiągnięcia cywilizacyjne kultury starożytnej Grecji i ich wpływ na oblicze współczesnej Europy.

			w kulturze greckiej – wyjaśnia istotę rozważań filozoficznych antycznych Greków – omawia architekturę grecką – omawia greckie porządki architektoniczne – wymienia przykłady rzeźby greckiej – wymienia cechy charakterystyczne religii starożytnych Greków.	ich trwania – wyjaśnia, jaką rolę w życiu starożytnych Greków odgrywała retoryka – przedstawia teatr antyczny i jego działalność – przedstawia klasyczny kanon piękna – wymienia przykłady malarstwa greckiego – wyjaśnia, jaką rolę w świecie greckim odgrywały wyrocznie.		
7. Grecja po wojnach perskich	– Związek Morski – wojna peloponeska i jej skutki – rywalizacja o hegemonię w Grecji	– wyjaśnia znaczenie terminu *hegemonia* – zna datę wojny peloponeskiej (431–404 r. p.n.e.) – przedstawia skutki wojny peloponeskiej.	– wyjaśnia znaczenie terminu *Związek Morski* – zna datę powstania Związku Morskiego (478 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie obszary zamieszkane przez uczestników wojny peloponeskiej – opisuje politykę Aten po wojnach	– zna datę wojny korynckiej (395–387 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Kimona, Alkibiadesa – wskazuje na mapie obszary zamieszkane przez uczestników wojny korynckiej – omawia okoliczności	– wyjaśnia znaczenie terminu *„wyprawa dziesięciu tysięcy”* – zna datę bitwy pod Leuktrami (371 r. p.n.e.) – wymienia etapy rywalizacji o hegemonię w Grecji po wojnie peloponeskiej.	– ocenia polityczne skutki rywalizacji *poleis* greckich o hegemonię.

			perskich – wymienia przyczyny i przedstawia przebieg wojny peloponeskiej.	powstania Związku Morskiego.		
8. Aleksander Wielki	– Macedonia przed Aleksandrem Wielkim – armia Macedonii – podboje Aleksandra Wielkiego – imperium Aleksandra Macedońskiego	– zna datę przejęcia władzy przez Aleksandra Wielkiego (336 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Aleksandra Wielkiego – wskazuje na mapie kierunki ekspansji państwa macedońskiego – wymienia cechy charakterystyczne imperium macedońskiego w czasach panowania Aleksandra Wielkiego.	– zna daty: bitwy nad rzeką Granikos (334 r. p.n.e.), bitwy pod Issos (333 r. p.n.e.), bitwy pod Arbelą i Gaugamelą (331 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Filipa II, Dariusza III – wymienia miejsca najważniejszych bitew Aleksandra Wielkiego – przedstawia etapy ekspansji Macedonii w czasach panowania Aleksandra Wielkiego – wyjaśnia, dlaczego Aleksander Wielki przejmował wschodnie obyczaje.	– zna daty: bitwy pod Cheroneją (338 r. p.n.e.), zdobycia Persepolis (330 r. p.n.e.) – opisuje rozwój potęgi macedońskiej w czasach panowania Filipa II – omawia organizację imperium macedońskiego – opisuje politykę Aleksandra Wielkiego wobec podbitych ludów.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sarisa*, *hetajrowie* – identyfikuje postać Aleksandra I – omawia dzieje państwa macedońskiego przed Aleksandrem Wielkim – opisuje armię macedońską i sposób prowadzenia przez nią walki.	– ocenia wpływ ekspansji Aleksandra Wielkiego na rozwój cywilizacyjny podbitych ludów.
9. Świat hellenistyczny	– rozpad imperium Aleksandra	– wyjaśnia znaczenie terminu *epoka hellenistyczna*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *stoicyzm*, *epikureizm*, *cynizm*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *diadochowie*,	– identyfikuje postacie: Lizymacha,	– omawia i ocenia dziedzictwo epoki hellenistycznej.

	Wielkiego – cechy kultury hellenistycznej – ośrodki kultury hellenistycznej – literatura okresu hellenistycznego – filozofia epoki hellenistycznej – sztuki plastyczne – religia i kult władców – dziedzictwo epoki hellenistycznej	– datuje epokę hellenistyczną (323–31 r. p.n.e.) – wymienia cechy kultury hellenistycznej.	*kult władców* – identyfikuje postacie: Epikura z Aten, Zenona z Kition, Diogenesa z Synopy, Euklidesa, Archimedesa z Syrakuz – omawia skutki rywalizacji wodzów po śmierci Aleksandra Wielkiego – przedstawia kierunki filozoficzne epoki hellenizmu – wymienia cechy charakterystyczne sztuki hellenistycznej.	*filologia*, *synkretyzm* – zna daty: śmierci Aleksandra Wielkiego (323 r. p.n.e.), podboju Egiptu przez Rzym (31 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Polibiusza, Eratostenesa z Cyreny, Arystarcha z Samos – wskazuje na mapie państwa powstałe w wyniku rozpadu imperium Aleksandra Wielkiego – opisuje ośrodki kultury hellenistycznej i ich znaczenie – omawia rozwój literatury w okresie hellenistycznym – przedstawia poglądy filozofów epoki hellenistycznej – opisuje nowe zjawiska religijne, które pojawiły się w	Ptolemeusza I Sotera, Seleukosa I Nikatora, Kallimacha, Teokryta, Pyrrona z Elidy, Hipparchosa z Nikai – omawia sytuację imperium macedońskiego po śmierci Aleksandra Wielkiego – wymienia zabytki sztuki hellenistycznej.	

				okresie hellenistycznym.		
ANTYCZNY RZYM						
1. Etruskowie i początki Rzymu	– starożytna Italia – pochodzenie Etrusków – Etruskowie i ich cywilizacja – legendarne i historyczne początki Rzymu	– wyjaśnia znaczenie terminu *senat* – zna datę założenia Rzymu (753 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Romulusa – omawia legendarne i historyczne początki Rzymu.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *patrycjusze*, *plebs* – zna czas największej potęgi Etrusków (VII–VI w. p.n.e.) oraz datę wprowadzenia republiki (509 r. p.n.e.) – omawia warunki naturalne Półwyspu Apenińskiego – przedstawia osiągnięcia cywilizacji etruskiej – omawia ustrój i strukturę społeczną królewskiego Rzymu.	– wyjaśnia znaczenie terminu *patronat* – wskazuje na mapie zasięg osadnictwa plemion i ludów zamieszkujących starożytną Italię – opisuje organizację polityczną Etrusków – omawia wierzenia Etrusków.	– wyjaśnia kontrowersje związane z pochodzeniem Etrusków.	– ocenia wpływ osiągnięć cywilizacji etruskiej na kształtowanie się starożytnego Rzymu.
2. Republika rzymska	– republika i jej społeczeństwo – władze republiki rzymskiej – urzędy i instytucje republikańskie – walka o prawa	– wyjaśnia znaczenie terminu *republika* – omawia władze republiki rzymskiej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *konsul*, *pretor*, *kwestor*, *edyl*, *cenzor*, *dyktator*, *trybun ludowy*, Prawo XII tablic – przedstawia strukturę społeczną	– wyjaśnia znaczenie terminów: *liktor*, *komicja*, nobilitas – identyfikuje postać Cyncynata – opisuje okoliczności wprowadzenia w	– porównuje republikę rzymską z *polis* grecką.	– omawia i ocenia rolę patrycjuszy w starożytnym Rzymie.

	plebejuszy – *Prawo XII tablic*		republikańskiego Rzymu – omawia kompetencje senatu oraz wyższych i niższych rangą urzędników rzymskich.	Rzymie republiki – omawia kompetencje komicjów – opisuje przyczyny, przebieg i skutki walki o prawa plebejuszy.		
3. Powstanie Imperium Rzymskiego	– podbój Italii – Italia po podbojach rzymskich – armia rzymska – legiony rzymskie – przyczyny, przebieg i skutki wojen punickich – podbój państw hellenistycznych – Imperium Romanum	– wyjaśnia znaczenie terminu *legion* – zna daty: I wojny punickiej (264–241 r. p.n.e.), II wojny punickiej (218–201 r. p.n.e.), III wojny punickiej (149–146 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Hannibala – wskazuje na mapie kierunki ekspansji Rzymu w basenie Morza Śródziemnego – wymienia przyczyny i skutki wojen punickich.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sprzymierzeńcy*, *triumf*, *Imperium Romanum*, *namiestnik* – zna daty: bitwy pod Kannami (216 r. p.n.e.), bitwy pod Zamą (202 r. p.n.e.), – identyfikuje postać Publiusza Korneliusza Scypiona – wskazuje na mapie miejsca bitew z czasów wojen punickich – omawia przebieg wojen punickich – omawia sposób organizacji i funkcjonowanie	– wyjaśnia znaczenie terminów: *ekwici*, *manipuł*, *centuria* – zna daty: końca podboju Półwyspu Apenińskiego (264 r. p.n.e.), bitwy pod Mylae (261 r. p.n.e.), podboju Macedonii przez Rzym (168 r. p.n.e.), zajęcia Grecji przez Rzym (146 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Pyrrusa – wskazuje na mapie kierunki ekspansji Rzymu na Półwyspie Apenińskim, kierunek marszu Hannibala, terytoria zajęte przez Rzym	– zna daty: bitwy pod Benewentem (275 r. p.n.e.), bitwy pod Kynoskefalaj (197 r. p.n.e.), bitwy pod Magnezją (190 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Hamilkara Barkasa, Lucjusza Emiliusza Paulusa, Gajusza Terencjusza Warrona – wyjaśnia przyczyny sukcesu rzymskiej ekspansji – przedstawia etapy podboju państw hellenistycznych	– ocenia sposób organizacji i funkcjonowanie Imperium Romanum – ocenia wpływ ekspansji rzymskiej na losy państw podbitych.

			Imperium Romanum.	– omawia etapy podboju Italii przez Rzymian – przedstawia organizację terenów podbitych przez Rzym w Italii – omawia organizację armii rzymskiej.	przez Rzym.	
4. Kryzys i upadek republiki rzymskiej	– skutki podbojów – reformy Grakchów – kryzys republiki – niewolnicy w starożytnym Rzymie – powstanie Spartakusa – I triumwirat – rządy Cezara – II triumwirat	– wyjaśnia znaczenie terminów: *gladiator*, *triumwirat* – zna daty: powstania Spartakusa (73–71 r. p.n.e.), I triumwiratu (60 r. p.n.e.), II triumwiratu (43 r. p.n.e.), bitwy pod Akcjum (31 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Spartakusa, Gajusza Juliusza Cezara – wymienia przyczyny i skutki powstania Spartakusa – wymienia	– wyjaśnia znaczenie terminów: *proletariusze*, *kwestia agrarna*, *cezaryzm* – zna daty: reform Grakchów (133 i 123 r. p.n.e.), wkroczenia Cezara do Rzymu (49 r. p.n.e.), bitwy pod Farsalos (48 r. p.n.e.), id marcowych (44 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Tyberiusza Grakchusa, Gajusza Grakchusa, Gnejusza Pompejusza, Marka Antoniusza, Oktawiana	– wyjaśnia znaczenie terminów: villa, *ekwici*, *popularzy*, *optymaci*, *reforma wojskowa Gajusza Mariusza* – zna daty: reformy wojskowej Gajusza Mariusza (k. II w. p.n.e.), dyktatury Publiusza Korneliusza Sulli (82–79 r. p.n.e.), bitwy pod Filippi (42 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Gajusza Mariusza, Publiusza Korneliusza Sulli, Marka Licyniusza Krassusa, Kleopatry	– zna daty: powstania Wercyngetoryksa (52 r. p.n.e.), bitwy pod Alezją (52 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Wercyngetoryksa, Marka Brutusa, Kasjusza Longinusa, Katona Młodszego, Decymusa – omawia różnice polityczne między stronnictwami politycznymi w starożytnym Rzymie	– porównuje i ocenia niewolnictwo w Rzymie z jego wcześniejszymi formami na Bliskim Wschodzie oraz w Grecji.

		przyczyny i skutki walki wybitnych polityków o wpływy polityczne w republice rzymskiej.	– przedstawia przyczyny, realizację i skutki reform agrarnych Grakchów – przedstawia przebieg powstania Spartakusa – omawia przebieg walki wybitnych polityków o wpływy w republice rzymskiej – wyjaśnia przyczyny załamania się ustroju republikańskiego w Rzymie.	VII, Lepidusa – wskazuje na mapie zdobycze terytorialne Rzymu u schyłku republiki, miejsca bitew stoczonych podczas wojen domowych – opisuje społeczne i gospodarcze skutki podbojów republikańskiego Rzymu – omawia położenie niewolników w starożytnym Rzymie – omawia istotę i skutki reformy wojskowej Gajusza Mariusza – wymienia przyczyny i skutki dyktatury Publiusza Korneliusza Sulli – opisuje działalność militarną i polityczną Juliusza Gajusza Cezara.	– omawia związki między przemianami społeczno-gospodarczymi a kryzysem republiki.	
5. Powstanie cesarstwa	– powstanie cesarstwa	– wyjaśnia znaczenie terminu *cesarstwo*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *pryncypat*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *prefekt*,	– zna datę bitwy w Lesie	– ocenia politykę wewnętrzną i

	– pryncypat – monarchia czy republika? – panowanie Oktawiana Augusta – dynastia julijsko-klaudyjska – podboje rzymskie w I w. n.e.	– zna datę końca republiki rzymskiej (31 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Oktawiana Augusta – wymienia cechy charakterystyczne pryncypatu.	*pretorianie* – zna datę faktycznego przejęcia władzy przez Oktawiana (27 r. p.n.e.) – identyfikuje postać Nerona – omawia okoliczności powstania cesarstwa rzymskiego – omawia miejsce i funkcje cesarza w państwie – omawia kompetencje senatu i urzędników rzymskich w epoce pryncypatu.	*prokurator*, *kohorta* – zna datę początku podboju Brytanii (43 r. n.e.) – identyfikuje postacie: Tyberiusza, Kaliguli, Klaudiusza – wskazuje na mapie terytoria przyłączone do Rzymu przez Oktawiana Augusta – omawia politykę Oktawiana Augusta wobec prowincji rzymskich – opisuje reformy wojskowe Oktawiana Augusta – przedstawia zmiany w sferze obyczajowości, kulturze i religii w czasach panowania Oktawiana Augusta.	Teutoburskim (9 r. n.e.) – identyfikuje postać Arminiusza – opisuje relacje między cesarzem a innymi instytucjami państwa – przedstawia panowanie władców z dynastii julijsko-klaudyjskiej – opisuje etapy rozwoju terytorium Rzymu w okresie rządów Oktawiana Augusta.	zewnętrzną Oktawiana Augusta.
6. Pryncypat i dominat	– panowanie Flawiuszów i Antoninów – romanizacja i urbanizacja prowincji	– wyjaśnia znaczenie terminów: *romanizacja*, *urbanizacja* – omawia przyczyny, przejawy i skutki	– wyjaśnia znaczenie terminów: *limes*, *centralizacja*, *absolutyzacja*, *dominat* – zna czas	– wyjaśnia znaczenie terminu *tetrarchia* – zna datę wybuchu powstania w Judei (66 r. n.e.) – identyfikuje	– zna daty: wojen z Dakami (101–106 r. n.e.), wyprawy przeciwko Partom (114–117 r. n.e.), najazdów	– omawia i ocenia politykę rzymską wobec plemion barbarzyńskich najeżdżających imperium.

	– wojny w okresie pryncypatu – limes i zagrożenie zewnętrzne imperium – dominat i tetrarchia	romanizacji prowincji rzymskich.	wprowadzenia dominatu (k. III w. n.e.) – identyfikuje postać Dioklecjana – wyjaśnia, jaką rolę odgrywał limes – omawia cechy charakterystyczne dominatu jako formy sprawowania władzy.	postacie: Trajana, Hadriana – wskazuje na mapie obszary podbojów rzymskich z okresu pryncypatu, Wał Hadriana, rzymskie umocnienia graniczne – opisuje politykę cesarzy rzymskich w epoce pryncypatu – omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzymu w okresie pryncypatu – wymienia przyczyny wprowadzenia dominatu.	Alemanów i Franków na Rzym (pocz. III w. n.e.) – identyfikuje postacie: Wespazjana, Tytusa, Decebala, Waleriana – wskazuje na mapie kierunki najazdów plemion barbarzyńskich na Imperium Rzymskie – omawia ekspansję terytorialną Rzymu w okresie pryncypatu – porównuje ustrój Rzymu w okresach: pryncypatu i dominatu.	
7. Kultura antycznego Rzymu	– kształtowanie się kultury rzymskiej – literatura rzymska – filozofia	– wyjaśnia znaczenie terminów: *akwedukt*, *Panteon*, *Koloseum* – identyfikuje postacie: Wergiliusza,	– zna datę spisania *Prawa XII tablic* (V w. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Katona Starszego, Cycerona,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kazuistyka*, *geniusz*, *auspicja*, *mitraizm* – identyfikuje postacie: Mecenasa,	– wyjaśnia znaczenie terminu *haruspicja* – identyfikuje postacie: Plauta, Fabiusza Piktora,	– ocenia osiągnięcia cywilizacyjne kultury starożytnego Rzymu i ich wpływ na współczesną Europę.

	rzymska – prawo rzymskie – architektura i sztuka – osiągnięcia techniczne – religia w antycznym Rzymie	Horacego, Owidiusza – wymienia cechy charakterystyczne kultury starożytnego Rzymu.	Tacyta, Seneki – wymienia cechy charakterystyczne literatury rzymskiej – omawia cechy charakterystyczne prawa rzymskiego – przedstawia osiągnięcia rzymskiej sztuki i architektury – opisuje osiągnięcia techniczne starożytnych Rzymian – omawia religię starożytnych Rzymian.	Tytusa Liwiusza, Marka Aureliusza – omawia źródła kultury starożytnego Rzymu – omawia osiągnięcia Rzymian w dziedzinie historiografii – opisuje kierunki rozwoju filozofii rzymskiej – wyjaśnia, w jakich okolicznościach pojawił się kult cesarza i jakie miał znaczenie.	Lukrecjusza – omawia wpływ religii greckiej i kultów wschodnich na religię starożytnego Rzymu – porównuje wierzenia religijne starożytnych Greków i Rzymian.	
8. Początki chrześcijaństwa	– początki chrześcijaństwa – powstanie Kościoła powszechnego – prześladowania chrześcijan – chrześcijaństwo religią tolerowaną i państwową	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Mesjasz*, Stary Testament, Nowy Testament, *Kościół powszechny* – zna daty: narodzin Jezusa (7–6 r. p.n.e.), śmierci Jezusa (30 r. n.e.) – identyfikuje postacie: Jezusa, św. Pawła z Tarsu	– wyjaśnia znaczenie terminów: *biskup*, *herezja*, *sobór*, *diecezja*, *patriarcha* – zna daty: pierwszych wielkich prześladowań chrześcijan (64 r. n.e.), wydania *Edyktu mediolańskiego* (313 r. p.n.e.), uznania chrześcijaństwa za	– wyjaśnia znaczenie terminu *arianizm* – zna datę soboru w Nicei (325 r. n.e.) – wskazuje na mapie siedziby patriarchatów – opisuje powstanie chrześcijaństwa – wymienia przyczyny popularności	– wyjaśnia znaczenie terminów: *gnostycyzm*, *apokryfy*, *chrystogram* – identyfikuje postać Decjusza – przedstawia pierwsze podziały wśród chrześcijan.	– ocenia stosunek państwa rzymskiego i starożytnych Rzymian do chrześcijan.

		– wskazuje na mapie miejsce powstania chrześcijaństwa – opisuje początki religii chrześcijańskiej.	religię panującą (392 r. n.e.) – identyfikuje postacie: Poncjusza Piłata, Konstantyna Wielkiego, Teodozjusza Wielkiego – wskazuje na mapie kierunki rozprzestrzeniania się i zasięg chrześcijaństwa – przedstawia proces powstawania Kościoła powszechnego – omawia stosunek państwa rzymskiego do chrześcijan – opisuje proces zmiany chrześcijaństwa z religii prześladowanej w państwową.	chrześcijaństwa w świecie rzymskim – omawia stosunek starożytnych Rzymian do chrześcijan.		
9. Upadek Imperium Rzymskiego	– kryzys wewnętrzny imperium – próby reform	– zna datę upadku cesarstwa zachodniorzym-skiego (476 r. n.e.)	– wyjaśnia znaczenie terminu *latyfundium* – zna daty: założenia Konstantynopola	– wyjaśnia znaczenie terminu *kolon* – zna daty: nadania obywatelstwa	– zna daty: złupienia Rzymu przez Wizygotów (410 r. n.e.),	– ocenia przyczyny upadku Imperium Rzymskiego.

	– wielka wędrówka ludów – upadek cesarstwa zachodnio-rzymskiego – dlaczego upadł Rzym?	– omawia przejawy kryzysu gospodarczego i społecznego w Imperium Rzymskim.	(330 r. n.e.), podziału cesarstwa rzymskiego (395 r. n.e.) – identyfikuje postacie: Konstantyna Wielkiego, Teodozjusza Wielkiego, Attyli, Odoakra – wskazuje na mapie linię podziału cesarstwa rzymskiego – omawia przyczyny kryzysów: gospodarczego i społecznego w Imperium Rzymskim – omawia okoliczności upadku cesarstwa zachodniorzym-skiego.	rzymskiego wszystkim wolnym mieszkańcom cesarstwa (212 r. n.e.), bitwy pod Adrianopolem (378 r. n.e.), bitwy na Polach Katalaunijskich (451 r. n.e.) – identyfikuje postacie: Romulusa Augustulusa, Teodoryka – przedstawia próby reform cesarstwa podejmowane przez cesarzy rzymskich i ich skutki.	złupienia Rzymu przez Wandalów (455 r. n.e.) – wskazuje na mapie kierunki migracji plemion barbarzyńskich – omawia zasięg, przebieg i skutki najazdów plemion barbarzyńskich na Rzym w okresie wielkiej wędrówki ludów – wymienia przyczyny upadku Imperium Rzymskiego.	
WCZESNE ŚREDNIOWIECZE						
1. Barbarzyńska Europa	– plemiona germańskie – królestwa barbarzyńskie – organizacja	– wymienia nazwy królestw barbarzyńskich powstałych po upadku cesarstwa	– wyjaśnia znaczenie terminów*: reguła zakonna*, *benedyktyni* – zna daty: kształtowania się	– wyjaśnia znaczenie terminu *arianizm* – zna daty: migracji Wandalów do Afryki (429 r.), wkroczenia	– wyjaśnia znaczenie terminu ting (*wiec*) – zna daty: pokonania Odoakra przez Ostrogotów	– ocenia religijną i cywilizacyjną rolę klasztorów.

	monarchii barbarzyńskich – upadek państw barbarzyńskich – Kościół na przełomie epok – religijna i cywilizacyjna rola klasztorów – chrystianizacja Irlandii i Brytanii	zachodniorzymskiego – omawia religijną i cywilizacyjną rolę klasztorów – przedstawia powstanie Brytanii.	królestw anglosaskich (k. VI w.), powstania zakonu benedyktynów (p. VI w.), chrystianizacji Irlandii (V w.) – identyfikuje postacie: Odoakra, św. Benedykta z Nursji, św. Patryka – wskazuje na mapie królestwa barbarzyńskie powstałe po upadku cesarstwa zachodniorzymskiego – omawia organizację polityczną monarchii barbarzyńskich – opisuje wkład cywilizacji rzymskiej w organizację królestw barbarzyńskich.	Longobardów do Italii (586 r.), – identyfikuje postacie: Teodoryka I Wielkiego, Winfryda-Bonifacego – omawia organizację plemion germańskich – opisuje okoliczności powstania królestw barbarzyńskich – opisuje proces chrystianizacji Wysp Brytyjskich – przedstawia okoliczności upadku państw barbarzyńskich.	(493 r.), złupienia Rzymu przez Wandalów (455 r.) – identyfikuje postacie: Genzeryka, Grzegorza Wielkiego, Kasjodora, św. Kolumbana – omawia sytuację Kościoła na przełomie starożytności i średniowiecza.	
2. Cesarstwo bizantyjskie	– Bizancjum na przełomie epok – restauracja cesarstwa rzymskiego – polityka wewnętrzna Justyniana I – kultura i sztuka Bizancjum	– wyjaśnia znaczenie terminu *Bizancjum* – identyfikuje postać Justyniana I Wielkiego – wskazuje na mapie Konstantynopol oraz terytorium Bizancjum po podziale cesarstwa rzymskiego – omawia politykę	– wyjaśnia znaczenie terminu *kodyfikacja justyniańska* – zna daty: wkroczenia wojsk bizantyjskich do Italii (536 r.), wydania *Kodeksu Justyniana* (534 r.) – wskazuje na mapie kierunki ekspansji	– wyjaśnia znaczenie terminów: *ikonoklazm*, *renesans macedoński* – zna daty: wyprawy Belizariusza przeciwko Wandalom (533 r.), interwencji Justyniana I w Hiszpanii (552–555 r.), najazdu Longobardów na Italię	– wyjaśnia znaczenie terminów: *„ogień grecki”*, *tem* – zna daty: powstania Nika w Konstantynopolu (532 r.), zdobycia bizantyjskich posiadłości w Hiszpanii przez	– ocenia rolę Bizancjum w kultywowaniu tradycji antycznej i upowszechnianiu chrześcijaństwa.

	– *Kodeks Justyniana* – architektura w Bizancjum – kryzys Bizancjum – przemiany społeczne w Bizancjum – dynastia macedońska	wewnętrzną i zewnętrzną Justyniana Wielkiego.	Bizancjum – wyjaśnia, jakie były źródła potęgi Bizancjum – omawia cechy charakterystyczne i znaczenie *Kodeksu Justyniana* – opisuje rolę Bizancjum w kultywowaniu tradycji antycznej i upowszechnianiu chrześcijaństwa – wymienia dzieła sztuki i architektury bizantyjskiej – opisuje przemiany ustrojowe i społeczne, które dokonały się w Bizancjum w VII w. – wyjaśnia, na czym polegał renesans macedoński.	(568 r.), ataku Arabów na Konstantynopol (717 r.), chrystianizacji Bułgarii (864 r.) – identyfikuje postać Belizariusza – wskazuje na mapie obszary przyłączone do Bizancjum w czasach panowania Justyniana I Wielkiego – omawia chronologię dziejów Bizancjum – omawia kulturę i sztukę Bizancjum – omawia spory o religię w Bizancjum – omawia zagrożenie zewnętrzne dla Bizancjum w 2. poł. VII i VIII w. – omawia panowanie dynastii macedońskiej w Bizancjum.	Wizygotów (571–572 r.), oblężenia Konstantynopola przez Awarów i Słowian (626 r.), bitwy pod Niniwą (627 r.), sojuszu Bazylego II i Włodzimierza Wielkiego (988 r.), pokonania Bułgarów przez Bazylego II (1018 r.) – identyfikuje postacie: Tryboniana, Prokopiusza z Cezarei, Herakliusza I, Bazylego I Macedończyka, Bazylego II Bułgarobójcy, Włodzimierza Wielkiego – wskazuje różnice w rozwoju Bizancjum i krajów łacińskiej Europy – omawia okoliczności i przejawy kryzysu w Bizancjum w VI w. – opisuje rywalizację	

					bizantyjsko-perską i jej skutki.	
3. Świat islamu	– Arabia przed Mahometem – powstanie islamu i jego rozwój – podboje arabskie – powstanie imperium Arabów – cywilizacja islamu i jej cechy charakterystyczne – podział imperium muzułmańskiego	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: *islam*, *prorok*, Koran – zna datę ucieczki Mahometa z Mekki do Medyny (622 r.) – identyfikuje postać Mahometa – wskazuje na mapie pierwotne siedziby plemion arabskich, kierunki ekspansji Arabów, zasięg podbojów arabskich, miejsce bitwy pod Poitiers – omawia zasady religijne islamu i ich wpływ na organizację państwa oraz społeczeństwa.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: *hidżra*, *dżihad*, *szariat*, *kalif*, *sułtan*, *meczet* – zna daty: najazdu Arabów na Hiszpanię (711 r.), oblężenia Konstantynopola przez Arabów (717 r.), bitwy pod Poitiers (732 r.) – wskazuje na mapie kierunki ekspansji Arabów, zasięg podbojów arabskich, miejsce bitwy pod Poitiers – opisuje *Koran* i jego znaczenie dla świata arabskiego – omawia etapy i zasięg podbojów arabskich – wymienia czynniki, które wpłynęły na trwałość podbojów arabskich – omawia osiągnięcia cywilizacyjne islamu.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: *arabizacja*, *islamizacja*, *minaret*, *szyici*, *sunnici*, *astrolabium* – zna daty: narodzin Mahometa (570/571 r.), pierwszego objawienia Mahometa (610 r.), powrotu Mahometa do Mekki (630 r.), śmierci Mahometa (632 r.) – identyfikuje postacie: Alego, Abu Bakra, Umara, Usmana – omawia organizację i sposób życia plemion arabskich przed Mahometem – omawia życie i działalność Mahometa – omawia sytuację w świecie arabskim po śmierci Mahometa – wymienia cechy charakterystyczne architektury arabskiej.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: *dżizja*, *mihrab* – zna daty: bitwy nad rzeką Tałas (751 r.), powstania kalifatu Umajjadów (661 r.), wybuchu rewolty Abbasydów (747 r.) – identyfikuje postać Abu al-Abbasa – wyjaśnia, jaką rolę odegrali Arabowie w przejmowaniu i utrwalaniu nauki greckiej – omawia przyczyny, przebieg i skutki podziału imperium arabskiego.	Uczeń: – ocenia znaczenie cywilizacji islamskiej dla średniowiecznej i współczesnej Europy.
4.	– powstanie	– wyjaśnia znaczenie	– wyjaśnia znaczenie	– wyjaśnia znaczenie	– zna daty: zajęcia	– ocenia znaczenie

Monarchia Franków	państwa Franków – społeczeństwo w monarchii Merowingów – panowanie dynastii Merowingów – organizacja monarchii Franków – powstanie monarchii patrymonialnej – początki potęgi Karolingów – panowanie Pepina Krótkiego	terminu *monarchia patrymonialna* – zna datę chrztu Chlodwiga (496 r.) – identyfikuje postać Chlodwiga I – omawia znaczenie przyjęcia chrztu przez Chlodwiga – wymienia cechy charakterystyczne ustroju państwa frankijskiego.	terminów: *majordom*, *hrabstwo*, *beneficjum*, *senior*, *wasal*, *Merowingowie*, *Karolingowie* – zna daty: bitwy pod Poitiers (732 r.), przejęcia władzy przez Pepina Krótkiego (747 r.), powstania Państwa Kościelnego (756 r.) – identyfikuje postacie: Karola Młota, Pepina Krótkiego – wskazuje na mapie zasięg państwa Franków w końcu V i w poł. VIII w. – przedstawia etapy formowania się państwa Franków – omawia okoliczności i skutki osłabienia władzy monarszej Merowingów – przedstawia okoliczności powstania monarchii patrymonialnej – omawia rolę władcy i dworu królewskiego w państwie Franków.	terminu *prawo salickie* – zna daty: przejęcia urzędu majordoma przez Karola Młota (714 r.), detronizacji Merowingów (751 r.), pokonania Longobardów przez Pepina Krótkiego (755–756 r.) – identyfikuje postać Childeryka III – wskazuje na mapie zasięg Państwa Kościelnego – omawia proces kształtowania się państwa Franków – omawia strukturę społeczną monarchii Merowingów – omawia rządy władców z dynastii Merowingów – przedstawia rolę wiecu w państwie frankijskim – wyjaśnia, co było źródłem potęgi Karolingów – omawia panowanie Pepina Krótkiego.	Burgundii przez Franków (534 r.), podziału państwa Franków po śmierci Karola Młota (741 r.) – identyfikuje postacie: Childeryka, Grzegorza z Tours, Arnulfa z Metzu, Karlomana – porównuje ustroje: monarchii patrymonialnej i cesarstwa rzymskiego – omawia wpływ Karolingów na rządy władców z dynastii Merowingów – wyjaśnia, na czym polegał sakralny charakter wczesnośredniowiecznych monarchii.	polityki Pepina Krótkiego dla losów państwa frankijskiego i średniowiecznej Europy.
5.	– powstanie	– wyjaśnia znaczenie	– wyjaśnia znaczenie	– wyjaśnia znaczenie	– identyfikuje	– ocenia znaczenie

Imperium Karolingów	imperium Karolingów – reformy karolińskie – reforma wojskowa – reforma edukacji – zmiany w języku łacińskim – renesans karoliński – odnowienie cesarstwa – kryzys imperium Karolingów	terminu *renesans karoliński* – zna datę koronacji cesarskiej Karola Wielkiego (800 r.) – identyfikuje postać Karola Wielkiego – wskazuje na mapie zasięg państwa Karola Wielkiego – wyjaśnia, na czym polegał renesans karoliński.	terminów: *marchia*, *kapitularz*, *skryba*, *zasada senioratu* – zna daty: koronacji Karola Wielkiego na króla Longobardów (774 r.), traktatu z Verdun (843 r.) – identyfikuje postacie: Lotara, Ludwika Niemieckiego, Karola Łysego – wskazuje na mapie kierunki ekspansji Karola Wielkiego, Akwizgran – wymienia postanowienia traktatu z Verdun – omawia reformy karolińskie dotyczące administracji, finansów, wojskowości i edukacji – omawia okoliczności, przebieg i skutki odnowienia cesarstwa – omawia postanowienia i skutki traktatu z Verdun.	terminów: trivium, quadrivium, *minuskuła karolińska* – zna daty: śmierci Pepina Krótkiego (768 r.), przejęcia władzy przez Karola Wielkiego (771 r.), pokonania Awarów (796 r.), śmierci Karola Wielkiego (814 r.) – identyfikuje postacie: Leona III, Ludwika Pobożnego – wskazuje na mapie zdobycze terytorialne Karola Wielkiego – przedstawia przebieg i skutki ekspansji Karola Wielkiego – przedstawia osiągnięcia architektury z epoki Karolingów – omawia sytuację państwa frankijskiego po śmierci Karola Wielkiego.	postacie: Alkuina, Pawła Diakona, Hrabana Maura, Einharda – omawia okoliczności dojścia do władzy Karola Wielkiego – omawia zmiany w języku i piśmie łacińskim.	traktatu z Verdun dla kształtowania się narodów współczesnej Europy – ocenia wpływ organizacji i kultury państwa Franków na średniowieczną Europę.
6. Kształtowanie	– gospodarka i społeczeństwo we	– wyjaśnia znaczenie terminów: *gospodarka*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *gospodarka*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *trybut*,	– omawia wpływ przemian	– ocenia gospodarcze, społeczne i polityczne

się ustroju feudalnego	wczesnym średniowieczu – władztwo gruntowe – feudalizm – hołd lenny – rozwój systemu lennego – drabina feudalna	*towarowo-pieniężna*, *senior*, *wasal*, *renta feudalna*, *pańszczyzna*, *hołd lenny*, *lenno*, *drabina feudalna*, *feudalizm* – wymienia cechy charakterystyczne społeczeństwa feudalnego.	*naturalna*, *włość senioralna*, *władztwo gruntowe*, *immunitet*, *beneficjum*, *szlachta*, *kasztelan*, *rozdrobnienie feudalne* – wyjaśnia, na czym polegało władztwo gruntowe – omawia wpływ immunitetu na kształtowanie się władztwa gruntowego – wyjaśnia, jakie miejsce w średniowiecznym społeczeństwie zajmowało rycerstwo.	*suzeren*, *szeryf* – omawia przejawy i skutki regresu gospodarczego w Europie po upadku cesarstwa zachodniorzymskiego – opisuje kształtowanie się stosunków wasalno-lennych – omawia system zależności wynikających z drabiny feudalnej.	gospodarczych na strukturę średniowiecznego społeczeństwa – omawia rozwój systemów lennych w Europie Zachodniej oraz Anglii i porównuje je.	skutki feudalizmu.
7. Europa Zachodnia w IX i X wieku	– upadek dynastii Karolingów – początki królestwa francuskiego – powstanie Rzeszy – cesarstwo Ottonów – Skandynawia i Normanowie – najazdy wikingów – podboje Normanów	– wyjaśnia znaczenie terminu *wikingowie* (*Normanowie*) – identyfikuje postać Ottona I Wielkiego – wskazuje na mapie królestwa Francji, Niemiec i Anglii – omawia panowanie Ottona I i okoliczności jego koronacji cesarskiej – wymienia nazwy plemion	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Kapetyngowie*, *Ludolfingowie*, *idea uniwersalizmu cesarskiego* – zna daty: przejęcia tronu zachodniofrankijskiego przez dynastię Kapetyngów (987 r.), powstania państwa niemieckiego (919 r.), bitwy pod Hastings	– wyjaśnia znaczenie terminu *runy* – zna daty: bitwy na Lechowym Polu (955 r.), początku ekspansji wikingów (793 r.) – identyfikuje postacie: Hugona Kapeta, Henryka I, Ottona II, Ruryka – wskazuje na mapie kierunki ekspansji wikingów, miejsce bitwy na Lechowym	– wyjaśnia znaczenie terminów: *konung*, *jarl* – zna datę końca panowania dynastii Karolingów w państwie wschodniofrankijskim (911 r.) – identyfikuje postacie: Karola Grubego, Konrada I, Teofano, Rollona, Edwarda Wyznawcy,	– porównuje cesarską koncepcję uniwersalizmu z XX-wiecznym projektem zjednoczonej Europy – ocenia rolę wikingów w kształtowaniu się państw i narodów średniowiecznej Europy.

		zamieszkujących Skandynawię.	(1066 r.) – identyfikuje postacie: Ottona III, Wilhelma I Zdobywcy – wskazuje na mapie siedziby wikingów, Normandię – opisuje powstanie królestwa francuskiego – przedstawia powstanie państwa niemieckiego – omawia uniwersalistyczne plany Ottona III – omawia przyczyny ekspansji Normanów w Europie.	Polu, miejsce bitwy pod Hastings, państwa normańskie w Europie – charakteryzuje strukturę wewnętrzną państw (zarówno terytorium francuskie jak i niemieckie uległo rozdrobnieniu, powstały liczne księstwa, które co prawda podlegały monarsze, lecz na luźniejszych zasadach) powstałych po traktacie z Verdun – wyjaśnia przyczyny sukcesów ekspansji normańskiej w Europie – opisuje przebieg wypraw Normanów i ich zasięg.	Harolda Godwinsona, Roberta Guiscarda, Eryka Rudego, Leifa Erikssona – omawia okoliczności upadku dynastii Karolingów – charakteryzuje plemiona zamieszkujące Skandynawię?	
8. Słowianie i Węgrzy	– pochodzenie Słowian – organizacja plemion słowiańskich – pierwsze państwo Słowian – Wielkie Morawy – działalność Cyryla i Metodego	– wyjaśnia znaczenie terminu *Słowianie* – wskazuje na mapie państwa słowiańskie, państwo Bułgarów, królestwo węgierskie – wymienia państwa Europy Środkowej, Południowej i Wschodniej, które	– wyjaśnia znaczenie terminów: *wiec*, *osada służebna*, *prowincja kościelna* – zna czas ekspansji Słowian (k. V w.) oraz datę misji Cyryla i Metodego (863 r.) – identyfikuje postacie: św. Cyryla, św.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Prasłowianie*, *żupan*, *głagolica* – zna czas powstania państwa wielkomorawskiego (p. IX w.) oraz daty: przyjęcia chrztu przez Mojmira I (831 r.),	– zna czas powstania Serbii i Chorwacji (X i XI w.) oraz daty: zajęcia Kijowa przez Olega (882 r.), koronacji Stefana I Wielkiego (1000 r.) – identyfikuje postacie: Rościsława, Świętopełka,	– porównuje role Awarów i Protobułgarów w dziejach Słowiańszczyzny.

	– państwa słowiańskie na Bałkanach – Ruś Kijowska – powstanie monarchii węgierskiej	przyjęły chrzest w obrządkach: łacińskim oraz greckim.	Metodego – wskazuje na mapie kierunki ekspansji plemion słowiańskich i ich podział terytorialny – opisuje organizację plemion słowiańskich – przedstawia podział plemion słowiańskich – opisuje działalność św. Cyryla i św. Metodego – omawia okoliczności powstania Rusi Kijowskiej.	przyjęcia chrztu przez Bułgarów (866 r.), przyjęcia chrztu przez Włodzimierza Wielkiego (988 r.), bitwy na Lechowym Polu (955 r.), przyjęcia chrztu przez Węgrów (974 r.) – identyfikuje postacie: Samona, Mojmira I, Ruryka, Włodzimierza Wielkiego – omawia pochodzenie Słowian – omawia okoliczności powstania państwa Samona – opisuje okoliczności powstania, organizację i losy państwa wielkomorawskiego – omawia wpływ działalności „apostołów Słowian" na chrystianizację Bałkanów – opisuje proces budowania państwa węgierskiego.	Asparucha, Olega, św. Olgi Kijowskiej, Arpada, Gejzy, Stefana I Wielkiego – przedstawia procesy państwotwórcze na Bałkanach – wyjaśnia polityczne i doktrynalne przyczyny wrogości niemieckiej hierarchii kościelnej wobec misji św. Cyryla i św. Metodego – wyjaśnia, na czym polegały związki między Bizancjum a Rusią Kijowską.	
9. Ziemie polskie do X wieku	– pierwsi mieszkańcy ziem polskich	– wyjaśnia znaczenie terminów: *gród*, *drużyna*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kultura archeologiczna*, *opole*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kultura łużycka*, Geograf	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kultura łużycka*, *kultura*	– omawia znaczenie badań archeologicznych dla

	– Słowianie na ziemiach polskich – kultury archeologiczne na ziemiach polskich – organizacja społeczna Słowian – wierzenia Słowian – plemiona polskie – pierwsze państwa plemienne – początki państwa Polan	– zna czas powstania państw plemiennych: Wiślan (2. poł. IX w.) i Polan (X w.) – wskazuje na mapie siedziby plemion polskich – wyjaśnia, w jakich okolicznościach powstały pierwsze państwa plemienne na ziemiach polskich – opisuje proces tworzenia się państwa Polan.	*gospodarka przemienno-odłogowa* – zna czas osiedlenia się plemion słowiańskich na ziemiach polskich (V–VI w. n.e.) – wskazuje na mapie główne grody państw plemiennych – omawia gospodarkę plemion słowiańskich – opisuje organizację społeczną i polityczną Słowian – omawia wierzenia Słowian.	bawarski – identyfikuje postacie: Siemowita, Leszka, Siemomysła – opisuje pierwszych mieszkańców ziem polskich – wymienia cechy kultury łużyckiej na przykładzie Biskupina – wyjaśnia, jaką rolę w procesie formowania się państw plemiennych odegrały wojny pomiędzy poszczególnymi ludami.	*lateńska*, *ceramika sznurowa* – zna czas trwania kultur: łużyckiej (XV–IV w. p.n.e.) i lateńskiej (V i IV w. p.n.e.) – opisuje kultury archeologiczne na ziemiach polskich – wymienia przyczyny kontaktów handlowych między starożytnym Rzymem a plemionami bałtyjskimi.	poznania początków państwowości polskiej.
10. Początki państwa polskiego	– państwo Mieszka I – chrzest Polski – postępy w tworzeniu monarchii – panowanie Bolesława Chrobrego – misja św. Wojciecha – zjazd gnieźnieński – wojny polsko-niemieckie – Polska królestwem	– wyjaśnia znaczenie terminu *zjazd gnieźnieński* – zna daty: chrztu Mieszka I (966 r.), bitwy pod Cedynią (972 r.), zjazdu gnieźnieńskiego (1000 r.), koronacji Bolesława Chrobrego (1025 r.) – identyfikuje postacie: Mieszka I, Bolesława Chrobrego, św. Wojciecha – wskazuje na mapie zasięg terytorialny	– wyjaśnia znaczenie terminu Dagome iudex – zna daty: powstania biskupstwa w Poznaniu (968 r.), utraty Grodów Czerwieńskich (981 r.), spisania dokumentu *Dagome iudex* (ok. 991 r.), wyprawy misyjnej biskupa Wojciecha (997 r.), wojen z cesarzem Henrykiem II (1002–1018 r.), pokoju w Budziszynie (1018 r.), przyłączenia do Polski Grodów Czerwieńskich	– wyjaśnia znaczenie terminu palatium – zna daty: objęcia rządów przez Mieszka I (ok. 960 r.), ślubu Mieszka I z Dobrawą (965 r.), wyprawy Wichmana (967 r.), zajęcia ziemi krakowskiej (ok. 985 r.), zajęcia Śląska przez Mieszka I (990 r.), utraty Grodów Czerwieńskich (981 r.), beatyfikacji biskupa Wojciecha (999 r.),	– zna daty: sojuszu Mieszka I z Czechami (965 r.), ślubu Mieszka I z Odą (977 r.), pokoju w Poznaniu (1005 r.) – pokazuje na mapie przebieg wypraw wojennych w latach 1002–1018 – przedstawia stosunki polsko-czeskie w czasach panowania Mieszka I – przedstawia stosunki polsko-	– ocenia przyczyny i skutki przyjęcia chrześcijaństwa przez Mieszka I – ocenia polityczne i religijne znaczenie zjazdu gnieźnieńskiego.

		państwa Mieszka I na początku i pod koniec jego panowania, zasięg terytorialny państwa Bolesława Chrobrego na początku i pod koniec jego panowania, Poznań, Gniezno – wyjaśnia okoliczności przyjęcia chrztu przez Mieszka I – omawia postanowienia uczestników zjazdu gnieźnieńskiego o charakterze politycznym i religijnym.	(1018 r.) – identyfikuje postacie: Dobrawy, Radzima Gaudentego, Henryka II – wskazuje na mapie Kraków, Wrocław, Kołobrzeg, kierunek wyprawy misyjnej biskupa Wojciecha, Ruś Kijowską, Grody Czerwieńskie – omawia przyczyny i skutki przyjęcia chrześcijaństwa przez Mieszka I – opisuje relacje Mieszka I z sąsiadami – omawia przyczyny wydania i treść dokumentu *Dagome iudex* – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki misji biskupa Wojciecha – opisuje przyczyny i skutki wojen Bolesława Chrobrego z Niemcami – omawia okoliczności koronacji Bolesława Chrobrego i jej znaczenie dla państwowości polskiej.	zajęcia Łużyc, Miśni i Milska przez Bolesława Chrobrego (1002 r.), przyłączenia Czech, Moraw i Słowacji (1003 r.), zajęcia Milska i Łużyc (1007 r.), utraty Pomorza (1007 r.), wypraw Henryka II (1015 i 1017 r.), wyprawy kijowskiej Bolesława Chrobrego (1018 r.) – identyfikuje postacie: Ibrahima ibn Jakuba, Wichmana, Hodona, Jordana, Ody, Świętopełka, Jarosława Mądrego – wskazuje na mapie Milsko, Łużyce, Miśnię, Czechy, Morawy, Słowację – opisuje początki panowania Mieszka I – do czasu przyjęcia przez niego chrztu – opisuje okoliczności przejęcia władzy przez Bolesława Chrobrego – opisuje przebieg wojen Bolesława Chrobrego z	ruskie w czasach panowania Bolesława Chrobrego.	

				Niemcami.		
11. Kryzys monarchii piastowskiej	– panowanie Mieszka II – kryzys monarchii piastowskiej – powrót Kazimierza I Odnowiciela – odbudowa państwa piastowskiego – król Bolesław II Śmiały – biskup krakowski Stanisław – święty czy zdrajca? – panowanie Władysława Hermana – konflikt Bolesława Krzywoustego ze Zbigniewem – podbój i chrystianizacja Pomorza	– zna daty: koronacji Mieszka II (1025 r.), powrotu Kazimierza Odnowiciela do kraju (1040 r.), koronacji Bolesława Śmiałego (1076 r.) – identyfikuje postacie: Mieszka II, Kazimierza I Odnowiciela, Bolesława Śmiałego, Bolesława Krzywoustego – opisuje skutki załamania się rządów Mieszka II – omawia reformy wewnętrzne przeprowadzone przez Kazimierza Odnowiciela – omawia przyczyny i skutki konfliktu Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *prawo rycerskie*, *bulla* – zna daty: wygnania Mieszka II i przejęcia władzy przez Bezpryma (1031 r.), powstania ludowego w państwie piastowskim (1034 r.), odzyskania Mazowsza (1047 r.), opanowania Śląska (1050 r.), konfliktu Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem (1079 r.), odzyskania Pomorza Gdańskiego (1116 r.), zhołdowania Pomorza Zachodniego (1122 r.) – identyfikuje postacie: Bezpryma, Stanisława ze Szczepanowa, Władysława Hermana, Galla Anonima – wskazuje na mapie zasięg powstania ludowego, etapy jednoczenia ziem polskich przez Kazimierza Odnowiciela, zasięg	– wyjaśnia znaczenie terminów: *palatyn*, Bulla gnieźnieńska – zna daty: najazdu sąsiadów na państwo Mieszka II (1031 r.), najazdu Brzetysława (1039 r.), odnowienia arcybiskupstwa w Gnieźnie (1076 r.), detronizacji Bolesława Śmiałego (1079 r.), podziału państwa przez Władysława Hermana (1097 r.), odsunięcia Zbigniewa od władzy przez Bolesława Krzywoustego (1106 r.), najazdu Henryka V na Polskę (1109 r.), wydania *Bulli gnieźnieńskiej* (1136 r.) – identyfikuje postacie: Jarosława Mądrego, Konrada II, Brzetysława I, Sieciecha, Zbigniewa, Henryka V, Lotara III – wskazuje na mapie ziemie utracone przez państwo Piastów na rzecz sąsiadów w 1031	– zna daty: porozumienia w Merseburgu (1034 r.), zjazdu w Quedlinburgu (1054 r.), zjazdu w Merseburgu (1135 r.) – identyfikuje postacie: Miecława, Rychezy, Marii Dobroniegi, Ottona z Bambergu – omawia przyczyny, przejawy i skutki wzrostu znaczenia możnowładztwa w czasach panowania Władysława Hermana – omawia przyczyny, przejawy i skutki konfliktu Władysława Hermana z synami – omawia relacje państwa polskiego z cesarstwem niemieckim w czasach panowania Bolesława Krzywoustego.	– ocenia postępowanie Bolesława Śmiałego i biskupa Stanisława.

			podbojów Bolesława Krzywoustego – opisuje przyczyny i przejawy załamania się rządów Mieszka II – przedstawia skutki powstania ludowego w państwie piastowskim – opisuje etapy odbudowy państwowości polskiej przez Kazimierza Odnowiciela – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Bolesław Śmiały sięgnął po koronę – omawia politykę ekspansji Bolesława Krzywoustego – omawia znaczenie kroniki Galla Anonima dla poznania początków państwowości polskiej.	r. – omawia podział państwa dokonany przez Władysława Hermana – omawia okoliczności przejęcia władzy przez Mieszka II – omawia okoliczności powrotu do kraju Kazimierza Odnowiciela i przejęcia przez niego władzy – omawia panowanie Bolesława Śmiałego – omawia przebieg konfliktu Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Bolesław Krzywousty przejął pełną władzę nad krajem – opisuje politykę Bolesława Krzywoustego wobec Kościoła.		
12. Państwo wczesno-piastowskie	– Polska monarchią patrymonialną – drużyna monarsza i jej rola	– wyjaśnia znaczenie terminów: *monarchia patrymonialna*, *drużyna*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *dwór monarszy*, *organizacja grodowa*, *prawo*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *komornik*, *cześnik*, *stolnik*, *koniuszy*, *łowczy*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *stróża*, *podworowe*, *narzaz* – omawia rodzaje	– porównuje organizację państwa pierwszych Piastów z organizacją państwa

	– struktura społeczna monarchii wczesnopiastowskiej – prawo rycerskie – dwór monarszy i urzędy dworskie – organizacja grodowa – ustrój prawa książęcego	– wymienia cechy charakterystyczne polskiej monarchii patrymonialnej.	*rycerskie*, *wojewoda* (*palatyn*), *kanclerz*, *komes*, *kasztelan*, *osada służebna*, *prawo książęce*, *regalia*, *prawo zwyczajowe* – zna czas utrzymywania się monarchii patrymonialnej w Polsce (X–XIII w.) – omawia skład i znaczenie drużyny – opisuje strukturę społeczną monarchii wczesnopiastowskiej – wyjaśnia istotę prawa rycerskiego – opisuje organizację grodową państwa piastowskiego – wyjaśnia, jaką funkcję w państwie piastowskim pełniły osady służebne.	*miecznik*, *włodarz*, *okręg grodowy*, *powołowe* (*poradlne*, *podymne*), *stan*, *przewód* – wskazuje i omawia elementy władzy monarszej w państwie piastowskim – omawia organizację dworu monarszego – omawia kompetencje urzędników dworskich – opisuje społeczne i polityczne skutki wprowadzenia prawa rycerskiego – wyjaśnia, w jaki sposób uformowała się struktura grodowa – omawia prawo książęce – wyjaśnia, jaką rolę w państwie odgrywały regalia.	danin wynikających z prawa książęcego – omawia rodzaje regaliów w państwie piastowskim.	frankijskiego.
Europa i Polska w XI–XIV wieku						
1. Cesarstwo i papiestwo	– papiestwo po upadku cesarstwa rzymskiego – feudalizacja Kościoła	– wyjaśnia znaczenie terminów: *schizma*, *symonia*, *nepotyzm*, *ekskomunika* – zna daty: wielkiej schizmy wschodniej	– wyjaśnia znaczenie terminów: *feudalizacja*, *inwestytura świecka*, *reforma kluniacka*, *nikolaizm*, *reforma*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *antypapież*, *kongregacja*, *patriarcha*, *konklawe*, *prawo*	– zna daty: synodu rzymskiego (1059 r.), I soboru laterańskiego (1123 r.), powstania prawa	– ocenia wpływ rywalizacji między cesarstwem a papiestwem na role cesarza i papieża w średniowiecznej

	– ruch odnowy – wielka schizma wschodnia – reforma gregoriańska – spór o inwestyturę – odrodzenie prawa	(1054 r.), upokorzenia Henryka IV w Canossie (1077 r.) – identyfikuje postacie: Grzegorza VII, Henryka IV – opisuje przyczyny i skutki wielkiej schizmy wschodniej – wyjaśnia, na czym polegał spór o inwestyturę między papiestwem a cesarstwem.	*gregoriańska*, Dictatus papae, *konkordat wormacki* – zna daty: ogłoszenia dokumentu *Dictatus papae* (1075 r.), konkordatu wormackiego (1122 r.) – identyfikuje postacie: Henryka V, Kaliksta II – wskazuje na mapie granicę podziału chrześcijaństwa po wielkiej schizmie wschodniej – omawia przejawy kryzysu papiestwa i Kościoła w X w. – wyjaśnia, na czym polegała feudalizacja Kościoła oraz jakie były jej skutki polityczne i społeczne – opisuje okoliczności wielkiej schizmy wschodniej – omawia przebieg sporu o inwestyturę	*kanoniczne* – zna daty: reformy kluniackiej (X/XI w.), reform gregoriańskich (1075–1076 r.), synodu w Wormacji (1076 r.), zdobycia Rzymu przez Henryka IV (1084 r.) – identyfikuje postać Mikołaja II – omawia proces odnowy w Kościele w X i XI w. – wyjaśnia, w jaki sposób rozwiązano spór o inwestyturę między papiestwem a cesarstwem.	kanonicznego (poł. XI w.), zabójstwa Tomasza Becketa (1170 r.) – identyfikuje postacie: Henryka II, Tomasza Becketa, Gracjana – omawia sytuację papiestwa po upadku cesarstwa rzymskiego – opisuje okoliczności i skutki wprowadzenia prawa kanonicznego.	Europie.

			między Grzegorzem VII a Henrykiem IV.			
2. Wyprawy krzyżowe	– pielgrzymki do Ziemi Świętej – świat muzułmański w XI w. – geneza wypraw krzyżowych – I krucjata – walka o Ziemię Świętą – armia krzyżowców – zakony rycerskie – IV krucjata – przyczyny klęski i skutki krucjat – templariusze – pobożni rycerze w habitach czy heretycy?	– wyjaśnia znaczenie terminów: *krucjaty*, *zakon rycerski*, *templariusze*, *joannici*, *Krzyżacy* – zna daty: I krucjaty rycerskiej (1096 r.), zdobycia Akki przez muzułmanów (1291 r.) – wskazuje na mapie: Ziemię Świętą, Jerozolimę – wyjaśnia genezę wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej – omawia działalność zakonów rycerskich podczas krucjat – przedstawia przyczyny klęski wypraw krzyżowych.	– wyjaśnia znaczenie terminu *handel lewantyński* – zna daty: synodu w Clermont (1095 r.), utworzenia Królestwa Jerozolimskiego (1099 r.), IV krucjaty (1202–1204 r.) – identyfikuje postacie: Urbana II, Godfryda z Bouillon, Baldwina z Bouillon – wskazuje na mapie: Królestwo Jerozolimskie, Akkę – wyjaśnia ideologiczne podłoże krucjat – omawia okoliczności, w jakich zorganizowano I krucjatę do Ziemi Świętej – opisuje etapy walk o Ziemię Świętą – omawia skutki krucjat dla Europy i	– wyjaśnia znaczenie terminów: *emir*, *pokój boży* – zna daty: pojawienia się Turków seldżuckich w Azji Mniejszej (XI w.), krucjaty ludowej (1096 r.), powstania hrabstwa Edessy i księstwa Antiochii (1098 r.), utworzenia hrabstwa Trypolisu (1099 r.), powstania zakonu templariuszy (1118 r.) powstania zakonu joannitów (1154 r.), powstania zakonu krzyżackiego (1191 r.), istnienia cesarstwa łacińskiego (1204–1261 r.), spalenia na stosie Jacques'a de Molaya (1314 r.) – identyfikuje postacie: Konrada III, Ludwika VII,	– wyjaśnia znaczenie terminu *mamelucy* – zna daty: bitwy pod Manzikertem (1071 r.), II krucjaty (1147–1149 r.), bitwy pod Hattin (1187 r.), III krucjaty (1189–1192 r.), krucjaty dziecięcej (1212 r.), odzyskania Jerozolimy przez Fryderyka II (1229 r.), uwięzienia templariuszy przez Filipa IV Pięknego (1307 r.), rozwiązania zakonu templariuszy (1312 r.) – identyfikuje postacie: Waltera bez Mienia, Piotra Eremity, Rajmunda z Tuluzy, Boemunda II,	– konfrontuje badania historyczne dotyczące działalności i losów templariuszy z mitami na ich temat – omawia oraz ocenia skutki krucjat dla Europy i Europejczyków – ocenia postawy uczestników krucjat.

			Europejczyków.	Saladyna, Filipa II Augusta, Ryszarda Lwie Serce, Fryderyka I Barbarossy, Jacques'a de Molaya, Filipa IV Pięknego – wskazuje na mapie: trasę wyprawy ludowej, I wyprawy rycerskiej oraz IV wyprawy krzyżowej, hrabstwo Edessy, księstwo Antiochii, hrabstwo Trypolisu – opisuje bezpośrednie przyczyny, przebieg oraz skutki I i IV wyprawy krzyżowej – przedstawia armię krzyżowców i metody prowadzenia przez nich walki.	Hugona hrabiego Vermandois, Aleksego IV – omawia sposoby pielgrzymowania do Ziemi Świętej w X i XI w. – opisuje sytuację polityczną panującą na Bliskim Wschodzie w XI w. – wyjaśnia kontrowersje związane z krucjatą dziecięcą – omawia losy zakonów rycerskich po krucjatach – przedstawia udział Polaków w wyprawach krzyżowych.	
3. Gospodarka średniowiecznej	– średniowieczna gospodarka – przemiany w	– wyjaśnia znaczenie terminów: *renta feudalna*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *pług*, *patrycjusze*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *chomąto*, *ruch kolonizacyjny*,	– wyjaśnia, jaką rolę odgrywał Związek	– ocenia społeczne i gospodarcze skutki ożywienia

Europy	rolnictwie – rozwój osadnictwa – odrodzenie ośrodków miejskich – rozwój miast – ludność miejska – rozwój handlu – Hanza – powrót gospodarki pieniężnej	*trójpolówka* – wyjaśnia, jakie korzyści osiągano dzięki zastosowaniu trójpolówki – wymienia cechy charakterystyczne średniowiecznego miasta.	*pospólstwo*, *plebs*, *cech*, *gildia*, *bank* – opisuje przemiany w rolnictwie – wyjaśnia, na czym polegał rozwój miast w średniowiecznej Europie – omawia strukturę i cechy charakteryzujące stan mieszczański – omawia rolę cechów i gildii w średniowiecznych miastach.	*mistrz*, *Hanza*, *jarmark*, *weksel*, *lichwa* – omawia ożywienie gospodarcze w Europie w X i XI w. – przedstawia ruch kolonizacyjny od X do XIV w. oraz omawia jego skutki – przedstawia proces odradzania się miast – przedstawia przejawy rozwoju handlu w średniowiecznej Europie.	Hanzeatycki – omawia genezę i funkcjonowanie instytucji finansowych w średniowiecznej Europie.	gospodarczego w Europie w X i XI w.
4. Powstanie monarchii stanowej	– przemiany społeczne – kształtowanie się stanów – powstanie i początki reprezentacji stanowej – monarchia stanowa w Anglii – *Wielka karta swobód* – Stany	– wyjaśnia znaczenie terminów: *społeczeństwo stanowe*, *parlament* – omawia strukturę średniowiecznego społeczeństwa feudalnego – omawia strukturę społeczeństwa stanowego.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *możnowładztwo*, *rycerstwo*, *Izba Lordów*, *Izba Gmin*, *Stany Generalne* – zna daty: ogłoszenia *Wielkiej karty swobód* (1215 r.), zwołania pierwszego parlamentu w Anglii (1264 r.), zwołania Stanów Generalnych	– wyjaśnia znaczenie terminów: *nobilitacja*, *przywileje generalne*, *Kortezy*, *zasada suwerenności monarchii* – zna datę zwołania angielskiego parlamentu wzorcowego (1295 r.) – identyfikuje	– wyjaśnia znaczenie terminu *precedens* – zna daty: nadania *Wielkiej karty Leónu* (1188 r.), wydania *Złotej bulli* Karola IV (1356 r.) – identyfikuje postacie: Marsyliusza z Padwy, Alfonsa I, Henryka II,	– ocenia społeczne i polityczne skutki powstania społeczeństwa stanowego w Europie.

	Generalne we Francji		(1302 r.) – przedstawia średniowieczne społeczeństwo feudalne – przedstawia społeczeństwo stanowe – przedstawia postanowienia *Wielkiej karty swobód* – omawia uprawnienia parlamentu angielskiego i Stanów Generalnych.	postacie: Ryszarda Lwie Serce, Jana bez Ziemi, Szymona z Montfort, Filipa IV Pięknego – wskazuje przesłanki przemian społecznych w średniowieczu – wyjaśnia okoliczności powstania reprezentacji stanowych w Anglii i we Francji – wyjaśnia wpływ *Wielkiej karty swobód* na kształtowanie się angielskiej reprezentacji stanowej.	Tomasza Becketa, Henryka III, Edwarda I – wskazuje ideologiczne przesłanki powstawania reprezentacji stanowych.	
5. Kościół w średniowieczu	– duchowość monastyczna – średniowieczne klasztory – przemiany życia religijnego – cystersi – pojawienie się herezji	– wyjaśnia znaczenie terminów: *herezja*, *inkwizycja*, *dominikanie*, *franciszkanie* – identyfikuje postacie: św. Franciszka z Asyżu, św. Dominika	– wyjaśnia znaczenie terminów: *monastycyzm*, *cystersi*, *zakon żebraczy* – zna daty: założenia zakonu franciszkanów (1209 r.), założenia zakonu dominikanów	– wyjaśnia znaczenie terminów: *ruch eremicki*, *kameduli*, *kartuzi*, *kanonicy regularni*, *waldensi*, *katarzy* (*albigensi*) – zna datę pojawienia się waldensów (1176 r.)	– omawia okoliczności pojawienia się duchowości monastycznej – opisuje stosunek papiestwa do ruchów heretyckich w	– ocenia postawę Kościoła oraz jego wyznawców wobec ruchów heretyckich w średniowiecznej Europie.

	– waldensi i katarzy – krucjaty przeciwko albigensom – zakony żebracze – papiestwo – od kryzysu do potęgi	Guzmana – przedstawia kierunki przemian życia religijnego – omawia średniowieczne herezje.	(1216 r.) – identyfikuje postać św. Bernarda z Clairvaux – omawia monastycyzm cysterski – omawia okoliczności powstania zakonu franciszkanów i przedstawia działalność jego członków – omawia okoliczności powstania zakonu dominikanów i przedstawia działalność jego członków.	– identyfikuje postacie: Arnolda z Brescii, Piotra Valdy, Fryderyka I Barbarossy, Innocentego III – wskazuje na mapie obszary rozprzestrzeniania się herezji waldensów i albigensów – omawia wpływ cystersów na rozwój gospodarczy średniowiecznej Europy – wyjaśnia przyczyny pojawienia się średniowiecznych herezji.	Kościele – omawia relacje między papiestwem a cesarstwem w XII w.	
6. Kultura średniowiecznej Europy	– kultura w czasach karolińskich i ottońskich – cechy kultury średniowiecznej – znaczenie symboli i rytuałów	– wyjaśnia znaczenie terminów: *styl romański*, *styl gotycki* – zna daty: pojawienia się stylu romańskiego (X w.), pojawienia się stylu gotyckiego (poł. XII	– wyjaśnia znaczenie terminów: *uniwersalizm*, *renesans ottoński*, *siedem sztuk wyzwolonych*, *uniwersytet*, *scholastyka*, *tomizm*, Wulgata	– wyjaśnia znaczenie terminów: Biblia pauperum, *portal*, *apsyda*, *rozeta*, *nominalizm* – identyfikuje postacie: Piotra Abélarda, Wilhelma Ockhama	– identyfikuje postacie: Hroswithy z Gandersheim, Adelajdy, Teofano – wyjaśnia, jaką rolę w rozwoju kultury średniowiecznej	– ocenia charakterystyczne dla średniowiecza poglądy na świat i miejsce w nim człowieka.

	– rozwój piśmiennictwa i czytelnictwa – siedem sztuk wyzwolonych – uniwersytety – architektura średniowiecza – sztuka średniowiecza – kultura miejska – filozofia średniowieczna – czy w średniowieczu dominowała łacina? – literatura świecka	w.) – wymienia główne cechy kultury średniowiecza – omawia cechy charakterystyczne architektury romańskiej i gotyckiej.	– zna daty: renesansu ottońskiego (X–XI w.), wynalezienia ruchomej czcionki (1455 r.) – identyfikuje postacie: Jana Gutenberga, św. Tomasza z Akwinu – przedstawia średniowieczny uniwersalizm – wyjaśnia, na czym polegał renesans ottoński – omawia rolę uniwersytetów w średniowiecznej edukacji – wymienia cechy charakterystyczne sztuki średniowiecza – wyjaśnia, jaką rolę w średniowieczu odgrywała łacina.	– wyjaśnia, na czym polegała służebna rola literatury, sztuki i nauki wobec religii – omawia rolę symboli i rytuałów w średniowiecznej komunikacji społecznej – przedstawia rozwój piśmiennictwa i czytelnictwa w średniowieczu – omawia średniowieczną filozofię i jej kierunki – przedstawia rozwój literatury świeckiej – omawia znaczenie szkół katedralnych dla rozwoju edukacji średniowiecznej.	odgrywały kobiety – przedstawia stosunek ludzi żyjących w średniowieczu do osiągnięć cywilizacji antycznej – omawia rolę języków narodowych w średniowieczu.	
7. Imperium mongolskie	– zjednoczenie plemion mongolskich – podboje Czyngis-chana	– wyjaśnia znaczenie terminu *haracz* – zna daty: najazdu Mongołów na Węgry (1241 r.), bitew pod	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Wielki Step*, *Złota Orda* – zna daty: przejęcia zwierzchnictwa nad	– wyjaśnia znaczenie terminów: *szamanizm*, *sinizacja* – zna daty: bitwy nad rzeką Kałką	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kurułtaj*, *ułus*, *jarłyk* – zna daty: zajęcia	– omawia oraz ocenia wpływ ekspansji mongolskiej na dzieje cywilizacji: europejskiej i

	– Europejczycy w Chinach – dalsza ekspansja Mongołów – armia mongolska – podbój Rusi – inwazja mongolska na Węgry i Polskę – rozpad imperium mongolskiego	Chmielnikiem i Legnicą (1241 r.) – wyjaśnia, jakie były przyczyny sukcesów militarnych Mongołów – przedstawia inwazję mongolską na Węgry i Polskę.	Mongołami przez Temudżyna (1206 r.), podboju księstw ruskich przez Mongołów (1237 r.), najazdów mongolskich na Polskę (1241, 1259 i 1287 r.) – identyfikuje postacie: Temudżyna (Czyngis-chana), Marca Polo – wskazuje na mapie kierunki ekspansji Mongołów, Złotą Ordę – przedstawia etapy budowania imperium mongolskiego w czasach rządów Czyngis-chana – przedstawia kontakty Europejczyków z Chińczykami w średniowieczu – opisuje armię mongolską.	(1223 r.), rozpoczęcia odbudowy imperium mongolskiego przez Timura Chromego (1370 r.) – identyfikuje postacie: Batu-chana, Kubilaja, Timura Chromego (Tamerlana) – wskazuje na mapie ziemie podbite przez Czyngis-chana – opisuje osadnictwo, religię i organizację plemion mongolskich – omawia proces jednoczenia plemion mongolskich – omawia podbój Rusi przez Mongołów – przedstawia działania Timura Chromego mające doprowadzić do odbudowy imperium mongolskiego.	Chin przez Mongołów (1279 r.), bitwy na równinie Mohi (1241 r.), bitwy pod Ankarą (1402 r.) – identyfikuje postacie: Ugedeja, Hulagu – omawia historię imperium mongolskiego w XIII w. – omawia ekspansję mongolską przeciwko państwom muzułmańskim – wyjaśnia, w jakich okolicznościach doszło do rozpadu imperium mongolskiego.	azjatyckiej.

8. Rozbicie dzielnicowe	– testament Bolesława Krzywoustego – walki o władzę po śmierci Bolesława Krzywoustego – upadek zasady senioratu – apogeum rozbicia dzielnicowego – Pomorze w okresie rozbicia dzielnicowego	– wyjaśnia znaczenie terminów: *seniorat*, *pryncypat*, *książę senior*, *książę junior* – zna datę ustawy sukcesyjnej wydanej przez Bolesława Krzywoustego (1138 r.) – identyfikuje postacie: Władysława Wygnańca, Bolesława Kędzierzawego, Mieszka Starego, Kazimierza Sprawiedliwego – wskazuje na mapie ziemię krakowską – omawia zapisane w ustawie sukcesyjnej postanowienia o charakterze politycznym i terytorialnym.	– wyjaśnia znaczenie terminu *interdykt* – zna daty: wieców w Łęczycy (1141 i 1180 r.), zjazdu w Gąsawie (1227 r.) – identyfikuje postacie: Henryka Sandomierskiego, Leszka Białego, Henryka Brodatego, Henryka Pobożnego – wskazuje na mapie podział terytorialny państwa piastowskiego w 1138 r. – wyjaśnia przyczyny wydania przez Bolesława Krzywoustego ustawy sukcesyjnej – przedstawia okoliczności upadku zasady senioratu – opisuje okoliczności, w których doszło do upadku zasady pryncypatu.	– zna daty: konfliktu Władysława Wygnańca z książętami juniorami (1144 r.), wygnania Władysława Wygnańca i wyprawy Konrada III na Polskę (1146 r.), wyprawy Fryderyka I Barbarossy na Polskę (1157 r.), bitwy nad Mozgawą (1195 r.) – identyfikuje postacie: Salomei, Piotra Włostowica, Fryderyka I Barbarossy, Świętopełka – przedstawia przebieg walk o władzę między synami Bolesława Krzywoustego – wyjaśnia, jaką rolę odegrali książęta śląscy w dążeniach zjednoczeniowych państwa polskiego.	– zna daty: porozumienia w Krzyszkowie (1157 r.), buntu możnych przeciwko Mieszkowi Staremu (1177 r.) – omawia historię Pomorza w okresie rozbicia dzielnicowego.	– ocenia konsekwencje upadku zasad: senioratu i pryncypatu dla państwa polskiego.

9. Rozwój gospodarczy ziem polskich w XII i XIII wieku	– przyczyny ożywienia gospodarczego – kolonizacja na prawie niemieckim – lokowanie wsi – powstanie miast i prawa lokacyjne – początki społeczeństwa stanowego	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kolonizacja na prawie niemieckim*, *społeczeństwo stanowe* – zna czas trwania kolonizacji na prawie niemieckim (XIII–XV w.) – przedstawia kolonizację na prawie niemieckim – przedstawia społeczeństwo stanowe w Polsce.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *umowa lokacyjna*, *immunitet*, *zasadźca*, *wolnizna*, *dziesięcina*, *sołtys*, *ława wiejska*, *podgrodzie*, *prawo lokacyjne*, *wójt*, *szlachta* – identyfikuje postać Wincentego Kadłubka – wskazuje na mapie zasięg kolonizacji na prawie niemieckim – wyjaśnia wpływ immunitetów na rozwój gospodarczy ziem polskich – omawia przyczyny i zasięg kolonizacji na prawie niemieckim – wymienia uprawnienia osadników i sołtysów wsi lokowanych na prawie niemieckim – przedstawia przyczyny ukształtowania się stanów w Polsce.	– wyjaśnia znaczenie terminów: Zwierciadło saskie, *„wolni goście”* – zna daty: pierwszej lokacji miejskiej (Złotoryja – 1211 r.), przywileju borzykowskiego (1210 r.) – identyfikuje postać Henryka Kietlicza – omawia przyczyny ożywienia gospodarczego za ziemiach polskich w XII i XIII w. – omawia skutki gospodarcze i społeczne kolonizacji na prawie niemieckim – omawia proces lokowania wsi na prawie niemieckim – przedstawia korzyści płynące z lokacji wsi na prawie niemieckim – opisuje proces	– wyjaśnia wpływ lokacji na prawie niemieckim na układ przestrzenny wsi – porównuje wygląd miast lokowanych na prawach: magdeburskim i lubeckim – wyjaśnia wpływ przemian zachodzących w rolnictwie na powstawanie miast.	– porównuje rozwój gospodarczy Europy i ziem polskich – ocenia wpływ kolonizacji na prawie niemieckim na gospodarczy i społeczny rozwój państwa polskiego.

				lokowania miast na prawie niemieckim – omawia proces kształtowania się społeczeństwa stanowego w Polsce.		
10. Sąsiedzi Polski w XII i XIII wieku	– Marchia Brandenburska – Polska i Bałtowie w XIII w. – powstanie zakonu krzyżackiego – państwo krzyżackie w Prusach – rozpad Rusi Kijowskiej – Czechy w XIII w.	– zna daty: sprowadzenia Krzyżaków do Polski (1226 r.), podboju Prus przez Krzyżaków (1283 r.) – identyfikuje postać Konrada Mazowieckiego – przedstawia etapy budowania państwa krzyżackiego w Prusach – wyjaśnia przyczyny sukcesów Krzyżaków w walkach z Prusami.	– wyjaśnia znaczenie terminu *komtur* – zna daty: powstania Marchii Brandenburskiej (poł. XII w.), nadania Krzyżakom ziemi chełmińskiej (1228 r.), podboju Prus przez Krzyżaków (1283 r.), koronacji Wacława II (1300 r.), przyłączenia kawalerów mieczowych do zakonu krzyżackiego (1237 r.) – identyfikuje postacie: Mendoga, Giedymina, Hermanna von Salzy, Wacława II – wskazuje na mapie kierunki ekspansji	– zna daty: powstania Nowej Marchii (poł. XIII w.), przyjęcia chrztu przez Mendoga (1251 r.), nadania przywileju kruszwickiego (1230 r.), wydania *Złotej bulli* (1235 r.), przeniesienia siedziby wielkiego mistrza krzyżackiego do Malborka (1309 r.), założenia zakonu kawalerów mieczowych w Inflantach (1202 r.) – identyfikuje postać Albrechta Niedźwiedzia – wskazuje na mapie etapy budowy państwa	– zna daty: powstania antykrzyżackiego (1260 r.), koronacji Daniela (1253 r.), otrzymania dziedzicznego tytułu królewskiego przez Przemysła Ottokara I (1198 r.), bitwy pod Dürnkrutt (1276 r.) – identyfikuje postacie: Chrystiana, Henryka II, Daniela, Przemysła Ottokara I, Przemysła Ottokara II – wymienia przyczyny i skutki krucjat północnych	– ocenia polityczne skutki powstania państwa zakonnego w Prusach.

			krzyżackiej, ziemię chełmińską, Żmudź – omawia politykę polskich książąt dzielnicowych wobec Prus – wyjaśnia, jaką rolę odgrywała twierdza krzyżacka w Malborku.	krzyżackiego w Prusach, Nową Marchię – omawia etapy ekspansji Marchii Brandenburskiej na ziemiach polskich i jej skutki – omawia proces tworzenia się państwa litewskiego – opisuje powstanie zakonu krzyżackiego – omawia strukturę zakonu krzyżackiego.	– opisuje rozbicie dzielnicowe Rusi Kijowskiej – omawia rozwój monarchii czeskiej w XIII w.	
11. Próby zjednoczenia Królestwa Polskiego	– ziemie polskie w poł. XIII w. – przesłanki zjednoczenia państwa polskiego – walki o tron krakowski – koronacja Przemysła II – Przemyślidzi na tronie polskim – kto odnowił Królestwo Polskie?	– zna datę koronacji Przemysła II (1295 r.) – identyfikuje postacie: Przemysła II, Władysława Łokietka – przedstawia okoliczności pierwszej po okresie rozbicia dzielnicowego koronacji królewskiej w Polsce i jej znaczenie dla procesu	– zna daty: zamachu w Rogoźnie (1296 r.), koronacji Wacława II (1300 r.), powrotu Władysława Łokietka z wygnania (1304 r.) – identyfikuje postacie: Jakuba Świnki, Henryka IV Probusa, Wacława II – wskazuje na mapie władztwa Henryka IV Probusa, Przemysła II i Wacława II – wskazuje przesłanki	– wyjaśnia znaczenie terminu *partykularyzm* – zna daty: synodu w Łęczycy (1285 r.), przywileju lutomyskiego (1291 r.), śmierci Wacława II (1305 r.) – identyfikuje postacie: Bolesława Wstydliwego, Bolesława Rogatki, Leszka Czarnego – omawia historię	– zna daty: pierwszego turnieju rycerskiego na ziemiach polskich (1243 r.), układu w Kępnie (1288 r.) – identyfikuje postać Mściwoja II – opisuje walki o tron krakowski po śmierci Leszka Czarnego – omawia okoliczności	– ocenia rolę Kościoła w dążeniach zjednoczeniowych – ocenia próby odbudowy państwowości polskiej w końcu XIII i 1. poł. XIV w.

		zjednoczeniowego.	zjednoczenia ziem polskich – omawia rolę Kościoła w dążeniach zjednoczeniowych.	polityczną ziem polskich w poł. XIII w. – wyjaśnia okoliczności utraty zwierzchnictwa polskiego nad ziemią lubuską – omawia panowanie czeskich Przemyślidów w Polsce.	przejęcia władzy w Polsce przez Wacława II.	
Schyłek średniowiecza						
1. Odrodzenie Królestwa Polskiego	– początek rządów Władysława Łokietka – utrata Pomorza Gdańskiego – walka o zjednoczenie kraju – odrodzona monarchia polska – konflikt z Krzyżakami i Czechami – Krzyżacy –	– zna daty: zajęcia Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków (1308/1309 r.), koronacji Władysława Łokietka (1320 r.) – identyfikuje postać Władysława Łokietka – wskazuje na mapie ziemie wchodzące w skład państwa polskiego w czasach panowania	– zna daty: zajęcia Krakowa, Małopolski i Pomorza Gdańskiego przez Władysława Łokietka (1306 r.), najazdu Brandenburczyków na Pomorze Gdańskie (1308 r.), rzezi Gdańska (1308 r.), odzyskania Wielkopolski przez Władysława Łokietka (1314 r.),	– zna daty: buntu wójta Alberta (1312 r.), procesu w Inowrocławiu (1320–1321 r.), sojuszu czesko-krzyżackiego (1329 r.), wojny polsko-krzyżackiej (1329–1332 r.) – identyfikuje postacie: wójta Alberta, Jana Muskaty, Karola Roberta, Elżbiety Łokietkówny, Jana Luksemburskiego	– zna daty: przejęcia Wielkopolski przez Henryka Głogowskiego (1306 r.), zjazdu w Sulejowie (1318 r.), wydania bulli przez Jana XXII (1319 r.), przymierza polsko-litewskiego i sojuszu Polski z książętami zachodniopomorskimi (1325 r.), najazdu Polaków na Brandenburgię	– przedstawia i ocenia kontrowersyjne opinie na temat działalności Krzyżaków oraz prowadzonej przez nich polityki.

	najeźdźcy czy krzewiciele cywilizacji?	Władysława Łokietka – przedstawia okoliczności utraty przez Polskę Pomorza Gdańskiego – omawia etapy odradzania się państwa polskiego w czasach rządów Władysława Łokietka.	bitwy pod Płowcami (1331 r.) – wskazuje na mapie ziemie polskie pozostające poza granicami państwa Władysława Łokietka, Płowce – wyjaśnia symboliczne i propagandowe znaczenie rzezi Gdańska – omawia okoliczności przejęcia władzy w Małopolsce i Wielkopolsce przez Władysława Łokietka – omawia przyczyny, przebieg i skutki wojny z Krzyżakami.	– opisuje okoliczności przejęcia władzy przez Władysława Łokietka – przedstawia przyczyny i skutki buntu mieszczan krakowskich pod przywództwem wójta Alberta – przedstawia okoliczności oraz znaczenie uzyskania korony polskiej przez Władysława Łokietka – przedstawia przebieg i znaczenie bitwy pod Płowcami.	(1326 r.), wyprawy Jana Luksemburskiego na Małopolskę (1327 r.) – identyfikuje postacie: sędziego Boguszy, Henryka Głogowskiego – omawia politykę budowania sojuszów przez Władysława Łokietka.	
2. Monarchia Kazimierza Wielkiego	– początek rządów Kazimierza Wielkiego – zawarcie	– wyjaśnia znaczenie terminu *Akademia Krakowska* – zna daty:	– wyjaśnia znaczenie terminów: *przymus drożny*, *prawo składu*, Statut	– wyjaśnia znaczenie terminów: *bojar*, *sukcesja* – zna daty:	– zna daty: zajęcia ziemi wschowskiej przez Polskę (1343 r.), konfliktu polsko-czeskiego	– ocenia politykę zagraniczną i wewnętrzną Kazimierza Wielkiego.

	pokoju z Czechami – rozstrzygnięcie sporu z Krzyżakami – podbój Rusi Halickiej – polityka gospodarcza – polityka wewnętrzna – założenie uniwersytetu w Krakowie – sprawa sukcesji – ocena panowania Kazimierza Wielkiego	koronacji Kazimierza Wielkiego (1333 r.), utworzenia Akademii Krakowskiej (1364 r.) – identyfikuje postać Kazimierza Wielkiego – wskazuje na mapie ziemie odziedziczone i przyłączone do Polski przez Kazimierza Wielkiego – wskazuje reformy Kazimierza Wielkiego, które najbardziej przyczyniły się do awansu cywilizacyjnego Polski w XIV w.	piotrkowski, Statut wiślicki, *Korona Królestwa Polskiego* – zna daty: zjazdów w Wyszehradzie (1335 i 1339 r.), pokoju w Namysłowie (1348 r.), pokoju w Kaliszu (1343 r.), przyłączenia Rusi Halickiej do Polski (1340 r.), wydania *Statutu wiślickiego* i *Statutu piotrkowskiego* (1346 r.) – wskazuje na mapie granice Korony Królestwa Polskiego – omawia stosunki polsko-czeskie w czasach panowania Kazimierza Wielkiego – opisuje stosunki polsko-krzyżackie w czasach	zhołdowania Mazowsza przez Kazimierza Wielkiego (1351 r.), sądu papieskiego w Warszawie (1339 r.), wypraw Kazimierza Wielkiego na Ruś (1340–1366 r.), nadania przywileju Żydom (1334 r.), układu w Budzie (1355 r.), zjazdu monarchów w Krakowie (1364 r.) – identyfikuje postacie: Jana Luksemburskiego, Ludwika I Wielkiego – omawia okoliczności przejęcia władzy przez Kazimierza Wielkiego – przedstawia podbój Rusi Halickiej i jego skutki	(1345 r.), włączenia księstwa płockiego do państwa polskiego (1351 r.) – identyfikuje postacie: Karola IV Luksemburskiego, Bolesława III, Jerzego II Trojdenowica, Bogusława V – przedstawia położenie międzynarodowe Polski na początku panowania Kazimierza Wielkiego – wyjaśnia okoliczności włączenia Mazowsza w strefę wpływów państwa polskiego – omawia relacje między Kazimierzem Wielkim a Kościołem.	

			panowania Kazimierza Wielkiego – omawia postanowienia pokojów: w Kaliszu i Namysłowie – omawia akcję kolonizacyjną na ziemiach polskich w XIV w. i jej skutki gospodarcze – opisuje rozwój handlu – przedstawia kodyfikację prawa w Polsce i jej skutki – omawia organizację Akademii Krakowskiej i znaczenie tej uczelni.	– przedstawia kierunki rozwoju gospodarczego Polski w XIV w. – przedstawia reformę monetarną przeprowadzoną przez Kazimierza Wielkiego – omawia zmiany, które zaszły w administrowaniu państwem – omawia usprawnianie systemu sądownictwa w Polsce w czasach rządów Kazimierza Wielkiego – przedstawia problem sukcesji po Kazimierzu Wielkim i sposób jego rozwiązania.		
3. Europa Zachodnia w XIV i XV wieku	– ugruntowanie potęgi Francji – geneza konfliktu Anglii z	– zna datę wojny stuletniej (1337–1453 r.) – opisuje przyczyny	– wyjaśnia znaczenie terminu *rekonkwista* – zna daty: bitwy	– wyjaśnia znaczenie terminów: *gallikanizm*, Złota	– wyjaśnia znaczenie terminu *kolegium siedmiu elektorów*	– ocenia wpływ średniowiecznych konfliktów zbrojnych na rozwój poczucia tożsamości narodowej

	Francją – wojna stuletnia – wojna „Dwóch Róż” w Anglii – monarchia burgundzka – cesarstwo niemieckie w XIII w. – panowanie Luksemburgów – wojny szwajcarskie – rekonkwista na Półwyspie Iberyjskim	wojny stuletniej.	pod Crécy (1346 r.), zdobycia Grenady (1492 r.) – identyfikuje postacie: Joanny d’Arc, Karola VII – przedstawia pozycję Francji w Europie w XIII i XIV w. – wyjaśnia militarne znaczenie bitwy pod Crécy – omawia rolę Joanny d’Arc w wojnie stuletniej.	bulla – zna daty: bitwy pod Maupertuis (1356 r.), bitwy pod Azincourt (1415 r.), spalenia na stosie Joanny d’Arc (1431 r.), wydania *Złotej bulli* (1356 r.), przejęcia władzy w Niemczech przez Habsburgów (1438 r.), pokoju w Bazylei (1499 r.), wojny „Dwóch Róż” (1455–1485 r.) – identyfikuje postacie: Filipa Pięknego, Filipa VI, Edwarda III, Rudolfa I Habsburga, Karola IV Luksemburga – wskazuje na mapie miejsca najważniejszych bitew z okresu wojny stuletniej, państwa	– zna daty: bitwy pod Courtrai (1320 r.), przejęcia władzy we Francji przez Walezjuszów (1328 r.), pokoju w Brétigny (1360 r.), rozejmu w Brugii (1375 r.), oswobodzenia Orleanu (1429 r.), pokoju w Arras (1435 r.), pokoju w Senlis (1493 r.), zjazdu w Rhense (1338 r.), powstania sejmu związkowego (1415 r.), początku rekonkwisty (718 r.), bitwy pod Navas de Tolosa (1212 r.) – identyfikuje postacie: Edwarda (Czarnego Księcia), Jana Dobrego, Karola V, Henryka IV Lancastera, Karola VI, Henryka	Europejczyków.

				chrześcijańskie na Półwyspie Iberyjskim – omawia przebieg działań wojennych w czasie wojny stuletniej – wyjaśnia przyczyny i skutki wojny „Dwóch Róż” w Anglii – opisuje walkę Szwajcarów o niezależność – omawia walki o tron cesarski w Niemczech w XIII i XIV w. – przedstawia główne etapy rekonkwisty na Półwyspie Iberyjskim.	V, Karola Śmiałego, Maksymiliana I, Pelagiusza – omawia powiązania dynastyczne Kapetyngów i Plantagenetów oraz konsekwencje tych związków – przedstawia historię polityczną monarchii burgundzkiej – wyjaśnia, do jakich zmian w dziedzinie wojskowości doszło w wyniku wojen toczonych w XIV i XV w.	
4. Kryzys u schyłku średniowiecza	– „czarna śmierć” – kryzys gospodarczy – bunty społeczne – upadek	– wyjaśnia znaczenie terminu *„czarna śmierć”* – zna datę epidemii dżumy (1347–1352 r.) – przedstawia	– wyjaśnia znaczenie terminu *niewola awiniońska* – zna daty: niewoli awiniońskiej (1309–1377 r.),	– wyjaśnia znaczenie terminów: *„taniec śmierci”*, *żakeria*, *koncyliaryzm*, *kurializm*, *list żelazny*	– wyjaśnia znaczenie terminu *lollardowie* – zna daty: powstania chłopskiego we Flandrii (1323–	– omawia i ocenia stosunek średniowiecznych Europejczyków do Żydów.

	rycerstwa – niewola awiniońska papieży – spory o istotę Kościoła – ruchy reformatorskie w Kościele	skutki społeczne i gospodarcze „czarnej śmierci”.	wielkiej schizmy zachodniej (1378–1417 r.), soboru w Konstancji (1414–1418 r.), spalenia na stosie Jana Husa (1415 r.) – identyfikuje postacie: Marcina V, Jana Husa – wskazuje na mapie kierunki rozprzestrzeniania się dżumy, obszary Europy nieobjęte epidemią „czarnej śmierci” – omawia okoliczności rozprzestrzeniania się „czarnej śmierci” w Europie – omawia przyczyny, przejawy i skutki kryzysu papiestwa w XIV w.	– zna daty: żakerii (1358 r.), soboru w Pizie (1409 r.), soboru w Bazylei (1431 r.) – identyfikuje postacie: Bonifacego VIII, Filipa Pięknego, Johna Wiklefa – wyjaśnia przyczyny, przejawy i skutki kryzysu gospodarczego w XIV w. – omawia przyczyny i skutki buntów społecznych w XIV-wiecznej Europie – wyjaśnia przyczyny upadku średniowiecznego rycerstwa – wyjaśnia rolę soboru w Konstancji dla przezwyciężenia kryzysu w Kościele.	1328 r.), powstania Wata Tylera (1381 r.), unii florenckiej (1439 r.) – identyfikuje postacie: Wata Tylera, Jana XXIII – omawia ruchy reformatorskie w Kościele w XIV i XV w. – wyjaśnia, na czym polegała XIV-wieczna koncepcja nowej pobożności.	

5. Początki rządów Jagiellonów	– Andegawenowie na tronie polskim – pogańska Litwa – unia Polski z Litwą w Krewie – współpraca polsko-litewska – unia w Horodle – polityka dynastyczna Jagiełły – Jagiellonowie – władcy dynastyczni czy państwowi?	– zna datę unii w Krewie (1385 r.) – identyfikuje postacie: Jadwigi Andegaweńskiej, Władysława Jagiełły – wskazuje na mapie terytorium Polski i Litwy po unii w Krewie – wymienia postanowienia unii w Krewie oraz omawia jej znaczenie dla państw: polskiego i litewskiego.	– wyjaśnia znaczenie terminu *unia personalna* – zna daty: wydania przywileju koszyckiego (1374 r.), unii w Horodle (1413 r.), przywileju jedlneńsko-krakowskiego (1430 i 1433 r.), koronacji Władysława II Jagiellończyka na króla Czech (1471 r.), koronacji Władysława II Jagiellończyka na króla Węgier (1490 r.) – identyfikuje postacie: Ludwika Węgierskiego, Witolda, Kazimierza Jagiellończyka, Władysława II Jagiellończyka – wskazuje na	– zna daty: przejęcia władzy w Polsce przez Andegawenów (1370 r.), koronacji Jadwigi Andegaweńskiej (1384 r.), koronacji Władysława Jagiełły (1386 r.), unii wileńsko-radomskiej (1401 r.) – identyfikuje postacie: Giedymina, Olgierda, Kiejstuta – przedstawia okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez Andegawenów – omawia znaczenie przywileju koszyckiego dla państwa polskiego – opisuje stosunki polsko-litewskie do czasu unii w	– zna daty: sojuszu Witolda z Krzyżakami (1398 r.), bitwy nad Worsklą (1399 r.) – przedstawia dzieje Litwy do czasu unii polsko-litewskiej w Krewie.	– omawia i ocenia politykę dynastyczną Władysława Jagiełły i Kazimierza Jagiellończyka.

			mapie Żmudź, Krewo, Horodło – wymienia postanowienia przywileju koszyckiego – omawia okoliczności zawarcia unii krewskiej – wymienia postanowienia unii w Horodle oraz omawia jej znaczenie dla państw: polskiego i litewskiego.	Horodle – omawia okoliczności zawarcia unii horodelskiej – omawia politykę dynastyczną Władysława Jagiełły i Kazimierza Jagiellończyka.		
6. Wojny z zakonem krzyżackim	– stosunki z Krzyżakami – przyczyny konfliktu polsko-krzyżackiego – wielka wojna z zakonem krzyżackim – bitwa pod Grunwaldem – I pokój w Toruniu – spór polsko-	– zna daty: wielkiej wojny z zakonem krzyżackim (1409–1411 r.), bitwy pod Grunwaldem (15 VII 1410 r.), I pokoju w Toruniu (1411 r.), wojny trzynastoletniej (1454–1466 r.), II pokoju toruńskiego (1466 r.) – identyfikuje	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Związek Pruski*, *inkorporacja* – zna daty: oblężenia Malborka (VII–IX 1410 r.), bitwy pod Koronowem (10 X 1410 r.), soboru w Konstancji (1414–1418 r.), powstania	– zna daty: powstania antykrzyżackiego na Żmudzi (1409 r.), zajęcia ziemi dobrzyńskiej przez Krzyżaków (1409 r.), „wojny głodowej” (1414 r.), podpisania traktatu melneńskiego (1422 r.), pokoju w	– zna daty: powstania antykrzyżackiego na Żmudzi (1401 r.), walk litewsko-krzyżackich (1403–1404 r.), pokoju w Raciążu (1404 r.), rozejmu polsko-krzyżackiego (1410 r.), zjazdu w Lubowli (1412 r.), bitwy pod Dąbkami	– ocenia politykę Władysława Jagiełły i Kazimierza Jagiellończyka wobec zakonu krzyżackiego w XV w.

	krzyżacki na soborze w Konstancji – dalsze walki z Krzyżakami – opozycja stanowa w państwie zakonnym – wojna trzynastoletnia	postacie: Władysława Jagiełły, Witolda, Ulricha von Jungingena, Kazimierza Jagiellończyka – omawia przyczyny i skutki wielkiej wojny z zakonem krzyżackim – wymienia postanowienia I pokoju w Toruniu – omawia przyczyny i skutki wojny trzynastoletniej – wymienia postanowienia II pokoju toruńskiego.	Związku Pruskiego (1440 r.), aktu inkorporacji Prus do Polski (1454 r.), bitwy pod Świecinem (1462 r.), bitwy na Zalewie Wiślanym (1463 r.) – identyfikuje postacie: Jana Bażyńskiego, Piotra Dunina – wskazuje na mapie miejsca bitew polsko-krzyżackich stoczonych podczas wielkiej wojny i wojny trzynastoletniej – omawia postanowienia I i II pokoju toruńskiego – omawia przebieg wielkiej wojny z zakonem krzyżackim – przedstawia militarne i	Brześciu Kujawskim (1435 r.), bitwy pod Chojnicami (1454 r.), przejęcia Malborka przez Polaków (1457 r.) – identyfikuje postacie: Henryka von Plauena, Mikołaja Trąby, Pawła Włodkowica, Zawiszy Czarnego – wskazuje na mapie kierunki działań wojsk polskich i krzyżackich podczas wielkiej wojny oraz wojny trzynastoletniej – omawia stosunki Polski i Litwy z państwem krzyżackim na pocz. XV w. – wyjaśnia okoliczności pojawienia się opozycji stanowej w państwie	(1431 r.), wojny polsko-krzyżackiej (1431–1435 r.), bitwy pod Wiłkomierzem (1435 r.), powstania Związku Jaszczurczego (k. XIV w.) – identyfikuje postacie: Zygmunta Luksemburskiego, Mikołaja z Ryńska – opisuje próby realizacji przez Polskę i Litwę programu rewindykacji Żmudzi, Pomorza Gdańskiego, ziem: chełmińskiej oraz michałowskiej w 1. poł. XV w.	

			polityczne znaczenie zwycięstwa sił polsko-litewskich pod Grunwaldem – omawia przebieg wojny trzynastoletniej – omawia znaczenie II pokoju toruńskiego dla państwa polsko-litewskiego.	zakonnym – opisuje działalność Związku Pruskiego.		
7. Europa Środkowa i Wschodnia w XV wieku	– Czechy w czasach panowania Luksemburgów – pojawienie się husytyzmu – wojny husyckie – armia husycka – powstanie imperium osmańskiego – Węgry w XV w. – uniezależnienie się Rusi od Mongołów	– zna daty: spalenia Jana Husa na stosie (1415 r.), wojen husyckich (1419–1436 r.) – identyfikuje postać Jana Husa – omawia przyczyny i skutki wojen husyckich.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *husytyzm*, *artykuły praskie* – zna daty: ogłoszenia artykułów praskich (1420 r.), bitwy pod Warną (1444 r.), zajęcia Konstantynopola (1453 r.), koronacji Władysława II Jagiellończyka na króla Czech (1471 r.), koronacji	– wyjaśnia znaczenie terminów: *utrakwiści* (*kalikstyni*), *taboryci*, *kompaktaty praskie* – zna daty: bitwy pod Lipanami (1434 r.), przyjęcia kompaktatów praskich (1436 r.), bitwy na Kulikowym Polu (1380 r.), uwolnienia się Rusi	– zna daty: przejęcia władzy w Czechach przez Jana Luksemburskiego (1311 r.), założenia uniwersytetu w Pradze (1348 r.), detronizacji Zygmunta Luksemburskiego przez praski sejm (1421 r.), bitew pod Kutną Horą i Nemeckim Brodem (1422 r.), przejęcia władzy przez	– omawia i ocenia zmiany układu sił politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XV w.

			Władysława II Jagiellończyka na króla Węgier (1490 r.), bitwy pod Mohaczem (1526 r.) – identyfikuje postacie: Władysława III Warneńczyka, Władysława II Jagiellończyka, Ludwika Jagiellończyka – wskazuje na mapie państwa, w których panowali Jagiellonowie – przedstawia okoliczności pojawienia się husytyzmu – przedstawia postulaty religijne husytów – wyjaśnia okoliczności, w których Jagiellonowie przejęli trony:	od podległości wobec Tatarów (1480 r.) – identyfikuje postacie: Jana Luksemburskiego, Karola IV, Zygmunta Luksemburskiego, Jana Žižki, Jerzego z Podiebradów, Macieja Korwina, Osmana I, Mehmeda II, Dymitra Dońskiego, Iwana III Srogiego – wskazuje na mapie kierunki ekspansji imperium osmańskiego w XV w. – omawia panowanie Luksemburgów w Czechach – opisuje rozwój husytyzmu i stosunek cesarstwa do tego ruchu religijnego	Jerzego z Podiebradów (1458 r.), bitwy na Kosowym Polu (1389 r.), bitwy pod Nikopolis (1396 r.), bitwy pod Ankarą (1402 r.), przejęcia władzy na Węgrzech przez Macieja Korwina (1458 r.), bitwy na jeziorze Pejpus (1242 r.), zdobycia Nowogrodu Wielkiego (1478 r.) – identyfikuje postacie: Wacława IV, Jana V Paleologa, Aleksandra Newskiego, Mamaja, Tochtamysza – wskazuje na mapie kierunki ekspansji Wielkiego Księstwa Moskiewskiego w XV w.	

			czeski i węgierski.	– omawia przebieg wojen husyckich – opisuje historię polityczną Węgier w XV w. – opisuje powstanie imperium osmańskiego – opisuje proces uniezależnienia się Rusi od Mongołów – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Wielkie Księstwo Moskiewskie stało się „trzecim Rzymem”.	– omawia uzbrojenie i sposób walki armii husyckiej – omawia znaczenie polityczne i gospodarcze Nowogrodu Wielkiego.	
8. Monarchia polska w XIV i XV wieku	– zmiany w administracji polskiej w XIII w. – władza monarsza i urzędy centralne – dwór monarszy – podział administracyjny – administracja lokalna	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sejm walny*, *sejmik ziemski*, *izba poselska*, *senat*, *gospodarka folwarczna* – zna datę zwołania pierwszego sejmu walnego (1493 r.)	– wyjaśnia znaczenie terminów: *wojewoda*, *Korona Królestwa Polskiego*, *monarchia elekcyjna*, *starosta*, *przywilej generalny* – zna daty: przywileju koszyckiego (1374	– wyjaśnia znaczenie terminów: *taksy wojewodzińskie*, *sąd podkomorski*, *sąd ziemski*, *sąd grodzki*, *sejm prowincjonalny* – zna daty: przywileju z Budy (1355 r.), przywileju	– przedstawia podział administracyjny państwa polskiego – wyjaśnia, jaki wpływ na podział administracyjny Polski miało rozbicie dzielnicowe.	– ocenia rolę króla w monarchii elekcyjnej w czasach panowania Jagiellonów – ocenia wpływ przywilejów szlacheckich na funkcjonowanie państwa polskiego w XV i na pocz. XVI w.

	– rozwój reprezentacji stanowej – przywileje szlacheckie – cechy polskiej monarchii stanowej – początki gospodarki folwarcznej	– identyfikuje postacie: Władysława Jagiełły, Kazimierza Jagiellończyka – wymienia cechy charakterystyczne gospodarki folwarcznej – omawia cechy polskiej monarchii stanowej.	r.), przywileju jedlneńsko-krakowskiego (1430 i 1433 r.), statutów nieszawskich (1454 r.), konstytucji *Nihil novi* (1505 r.) – identyfikuje postacie: Ludwika Węgierskiego, Jana Olbrachta, Aleksandra Jagiellończyka – opisuje dwór monarszy i jego funkcjonowanie – wyjaśnia znaczenie idei monarchii wyrażonej w Koronie Królestwa Polskiego – wymienia najważniejsze szlacheckie przywileje polityczne i omawia ich postanowienia.	czerwińskiego (1422 r.), przywileju warckiego (1423 r.), przywileju piotrkowskiego (1496 r.) – omawia zasady ustrojowe monarchii elekcyjnej w Polsce – omawia zmiany w administracji polskiej w XIII w. – przedstawia różnice między urzędami nadwornymi i koronnymi – opisuje instytucje administracji lokalnej w Polsce i ich kompetencje – wymienia najważniejsze szlacheckie przywileje gospodarcze i omawia ich postanowienia		

				– omawia proces tworzenia się reprezentacji stanowej w Polsce.		
9. Kultura polska w średniowieczu	– początki kultury łacińskiej – pierwsze zabytki kultury polskiej – ośrodki życia kulturalnego – początki polskiego dziejopisarstwa – rozwój cywilizacyjny Polski w XIII w. – rola Akademii Krakowskiej – literatura w późnym średniowieczu – architektura i sztuka romańska oraz gotycka na ziemiach polskich	– identyfikuje postacie: Galla Anonima, Mikołaja Kopernika – wymienia cechy charakterystyczne kultury polskiego średniowiecza.	– identyfikuje postacie: Wincentego Kadłubka, Wita Stwosza, Jana Długosza – wskazuje ośrodki życia kulturalnego w średniowiecznej Polsce i omawia ich działalność – omawia początki polskiego dziejopisarstwa – omawia znaczenie Akademii Krakowskiej dla rozwoju cywilizacyjnego średniowiecznej Polski – omawia cechy charakterystyczne sztuki polskiej w średniowieczu – omawia rozwój	– identyfikuje postacie: Iwona Odrowąża, Stanisława ze Skarbimierza, Pawła Włodkowica – omawia pojawienie się kultury łacińskiej w Polsce – wyjaśnia, jaką rolę odgrywali zagraniczni misjonarze w X i XI w. – omawia rolę zakonów w rozwoju cywilizacyjnym średniowiecznej Polski – omawia przykłady średniowiecznego kultu świętych – omawia rozwój	– identyfikuje postać Witelona – omawia rozwój cywilizacyjny Polski w XIII w. – porównuje kulturę średniowiecza polskiego i europejskiego.	– omawia i ocenia wpływ chrześcijaństwa na przemiany cywilizacyjne na ziemiach polskich.

			architektury w Polsce do XV w.	literatury polskiej w późnym średniowieczu – omawia rozwój szkolnictwa w średniowiecznej Polsce.		

Dzieje nowożytne

Temat lekcji	Zagadnienia	ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra	ocena celująca
EUROPA I ŚWIAT W EPOCE ODRODZENIA						
1. Cywilizacje pozaeuropejskie	– pierwsi mieszkańcy Ameryki – najstarsze cywilizacje Mezoameryki – cywilizacja Majów, Azteków i Inków – cywilizacje Azji – cywilizacje Afryki	– wyjaśnia znaczenie terminów: *ludy półosiadłe*, *ludy osiadłe* – wymienia trzy największe cywilizacje Ameryki.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *okres prekolumbijski*, *nomadzi* – charakteryzuje postać Montezumy – wskazuje na mapie obszary zamieszkiwane przez ludy prekolumbijskie oraz wielkie cywilizacje azjatyckie	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Mezoameryka*, *siogun* – zna czas powstania (III w.) i upadku (IX–X w.) pierwszych miast-państw Majów, ekspansji Azteków (XV–XVI w.), rozkwitu potęgi Inków (XVI w.) – przedstawia ludy	– wyjaśnia znaczenie terminów: *politeizm astrobiologiczny*, *animizm* – charakteryzuje postać Franciszka Ksawerego – wymienia najstarsze cywilizacje Mezoameryki i ich osiągnięcia	– charakteryzuje postacie: Toyotomi Hideyoshiego, Babera – porównuje osiągnięcia cywilizacji Majów, Inków i Azteków z dokonaniami cywilizacji europejskiej w tym samym czasie.

			– charakteryzuje osiągnięcia cywilizacyjne Majów – omawia osiągnięcia cywilizacyjne Inków – przedstawia cechy charakterystyczne cywilizacji afrykańskich.	zamieszkujące Mezoamerykę – omawia organizację plemienia Majów – omawia organizację państwa i społeczeństwa Azteków – przedstawia organizację państwa Inków – omawia następstwa zjednoczenia Japonii w XVI w. – przedstawia wpływ islamu na rozwój państw afrykańskich.	cywilizacyjne – przedstawia system wierzeń cywilizacji prekolumbijskich – wymienia podobieństwa oraz różnice pomiędzy kulturami Majów, Azteków i Inków – przedstawia próby chrystianizacji Japonii i ocenia jej skutki – wyjaśnia okoliczności powstania państwa Wielkiego Mogoła w Indiach.	
2. Wielkie odkrycia geograficzne	– średniowieczna wiedza o świecie – stare i nowe wyobrażenia na temat kształtu Ziemi – przyczyny odkryć geograficznych – rozwój żeglugi	– wyjaśnia znaczenie terminów: *karawela*, *Nowy Świat* – zna daty: I wyprawy Kolumba (1492–1493 r.), odkrycia drogi morskiej do Indii (1497–1498 r.), I wyprawy dookoła świata (1519–1522	– wyjaśnia znaczenie terminu: *handel lewantyński* – zna daty: odkrycia Przylądka Dobrej Nadziei (1487 r.), odkrycia Brazylii (1500 r.) – charakteryzuje postacie: Henryka Żeglarza,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kwadrant*, *astrolabium* – zna datę opłynięcia przez Portugalczyków Przylądka Zielonego (1446 r.) – charakteryzuje postacie: Izabeli	– charakteryzuje postacie: Toscanellego, Giovanniego Caboto, Pedro Cabrala – wyjaśnia, jakie znaczenie dla nowożytnych odkryć geograficznych miały teoretyczne prace Toscanellego	– charakteryzuje postacie: Juana de la Cosa, Alonso de Hojedy – omawia i ocenia hipotezy dotyczące odkrycia Ameryki – ocenia znaczenie wielkich odkryć geograficznych.

	i nawigacji – pierwsze wyprawy Portugalczyków – odkrycie Ameryki – w drodze do Indii i Nowego Świata – opłynięcie Ziemi – znaczenie wielkich odkryć geograficznych	r.) – charakteryzuje postacie: Krzysztofa Kolumba, Vasco da Gamy, Ferdynanda Magellana – wymienia przyczyny odkryć geograficznych – omawia przebieg i następstwa wypraw odkrywczych Kolumba.	Bartolomeu Diaza, Ameriga Vespucciego – wskazuje na mapie zasięg kolonizacji portugalskiej i hiszpańskiej – charakteryzuje przyczyny odkryć geograficznych – wyjaśnia, dlaczego Portugalczycy jako pierwsi zdecydowali się na wyprawy odkrywcze – omawia przebieg i następstwa wyprawy Vasco da Gamy – omawia przebieg i następstwa I wyprawy dookoła świata.	Kastylijskiej, Ferdynanda Aragońskiego – wskazuje na mapie kierunki wypraw Kolumba, da Gamy i Magellana – przedstawia średniowieczną wiedzę o świecie – omawia wpływ rozwoju żeglugi i nawigacji na organizację wypraw odkrywczych – przedstawia okoliczności zorganizowania I wyprawy Krzysztofa Kolumba.	– przedstawia ekspedycje zmierzające do odkrycia i poznania Nowego Świata.	
3. Ekspansja kolonialna	– początek kolonizacji Nowego Świata; podział stref wpływów – podbój Meksyku	– wyjaśnia znaczenie terminu: *konkwistador* – wskazuje na mapie zasięg posiadłości hiszpańskich i portugalskich w	– wyjaśnia znaczenie terminów: *konkwista*, *korsarstwo* – zna daty: podboju Meksyku (1519–1521 r.), podboju	– wyjaśnia znaczenie terminów: *traktat z Tordesillas*, *układ w Saragossie* – zna daty: układu w Tordesillas (1496 r.), układu w Saragossie	– zna datę założenia Nowej Anglii (1643 r.) – charakteryzuje postać Vasco Núñeza de Balboa – charakteryzuje	– ocenia skutki ekspansji kolonialnej dla Europy i ludów podbitych – ocenia działalność hiszpańskich

	– kolonizacja Ameryki Południowej – organizacja imperium hiszpańskiego w Nowym Świecie – kolonizacja Ameryki Północnej – ekspansja kolonialna w Afryce i Azji – znaczenie ekspansji kolonialnej – niewolnictwo	Ameryce – omawia skutki ekspansji kolonialnej dla Europy i ludów podbitych.	Peru (1530–1533 r.) – charakteryzuje postacie: Hernána Cortésa, Francisca Pizarra – omawia zasady kolonialnego podziału stref wpływów w XV i XVI w. – przedstawia przebieg podboju Meksyku i jego następstwa – przedstawia przebieg podboju Peru i jego następstwa – omawia organizację imperium hiszpańskiego w Nowym Świecie.	(1529 r.) – charakteryzuje postacie: Montezumy II, Atahualpy – wskazuje na mapie strefy podziału wpływów kolonialnych wg traktatów w Tordesillas i Saragossie; kolonie angielskie, francuskie i holenderskie w Ameryce Północnej – charakteryzuje początki kolonizacji hiszpańskiej w Nowym Świecie – omawia losy plemion indiańskich po podbojach hiszpańskich – przedstawia rozwój osadnictwa i gospodarki w koloniach hiszpańskich.	działalność misyjną Europejczyków w Nowym Świecie – omawia proces kolonizacji Ameryki Północnej – przedstawia ekspansję kolonialną w Afryce i Azji – omawia zjawisko niewolnictwa i ocenia jego znaczenie dla kolonializmu europejskiego.	konkwistadorów – ocenia działalność misyjną Europejczyków w Nowym Świecie.
4. Europa w	– rozwój	– wyjaśnia znaczenie	– wyjaśnia znaczenie	– wyjaśnia znaczenie	– przedstawia	– ocenia wpływ

epoce wielkich odkryć	demograficzny Europy – rozwój miast – postęp techniczny i organizacja produkcji – rozwój handlu – kredyty, banki i giełdy – inflacja i dualizm gospodarczy Europy	terminów: *popyt*, *podaż*, *kapitalizm*, *pańszczyzna* – charakteryzuje rozwój demograficzny Europy w XVI i I poł. XVII w. oraz jego skutki społeczne i gospodarcze.	terminów: *migracja*, *bank*, *weksel*, *akcja*, *giełda*, *inflacja*, *dualizm gospodarki europejskiej* – wskazuje na mapie strefy handlowe i strefy gospodarcze w XVI-wiecznej Europie – omawia rozwój techniki i jego wpływ na organizację produkcji – omawia rozwój systemu finansowego w Europie i jego wpływ na rozwój handlu – wyjaśnia, na czym polegał dualizm w rozwoju gospodarczym Europy.	terminów: *system nakładczy*, *grodzenia* – określa uwarunkowania rozwoju miast i jego konsekwencje – omawia wpływ procesu grodzenia na przemiany gospodarcze w Anglii – charakteryzuje wpływ przemian gospodarczych na sytuację szlachty europejskiej – omawia finansowe skutki napływu kruszców do Europy.	kierunki rozwoju handlu w nowożytnej Europie – wymienia przykłady i omawia rolę kompanii handlowych.	przemian społecznych i gospodarczych na rozwój Europy.
5. Kultura renesansu	– podstawy przełomu kulturalnego – zainteresowanie antykiem i	– wyjaśnia znaczenie terminów: renesans (odrodzenie), humanizm, teoria heliocentryczna – zna czas narodzin	– wyjaśnia znaczenie terminów: *mecenat artystyczny*, *perspektywa*, *człowiek renesansu* – charakteryzuje	– wyjaśnia znaczenie terminów: *patrycjat*, *manieryzm*, *światłocień* – charakteryzuje postacie:	– charakteryzuje postacie: Tommaso Campanelli, Donatella, Filippa Brunelleschi, Donato Bramantego, Pietera	– charakteryzuje postacie: Kosmy Starszego, Giovanniego Pico de Mirandoli, Michela de

	humanizm – literatura odrodzenia – teatr w epoce odrodzenia – sztuka i architektura renesansu – wielcy twórcy renesansu – nauka w epoce odrodzenia	(XIV/XV w.) i upowszechnienia odrodzenia (XVI w.) oraz datę wynalezienia ruchomej czcionki (ok. 1450 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Gutenberga, Williama Szekspira, Leonarda da Vinci, Michała Anioła, Mikołaja Kopernika, Galileusza – przedstawia cechy charakterystyczne humanizmu – wyjaśnia, jaką rolę odegrał wynalazek Gutenberga dla upowszechnienia literatury.	postacie: Erazma z Rotterdamu, Niccolò Machiavellego, Thomasa More'a (Morusa), Jeana Bodina, Dantego Alighieri, Giovanniego Boccaccio, Francesca Petrarki, Rafaela Santi – wymienia i opisuje cechy charakterystyczne odrodzenia – omawia cechy charakterystyczne piśmiennictwa epoki renesansu – opisuje cechy charakterystyczne architektury renesansu – opisuje osiągnięcia wybitnych twórców sztuki renesansowej – przedstawia myśl polityczną odrodzenia.	Wawrzyńca Wspaniałego, Giorgio Vasariego, Miguela Cervantesa, Łukasza Górnickiego, Albrechta Dürera – wyjaśnia, dlaczego Włochy stały się kolebką renesansu – omawia i ocenia rolę renesansowego mecenatu artystycznego – wyjaśnia, na czym polegała renesansowa adaptacja antyku – charakteryzuje rozwój i rolę teatru w epoce odrodzenia – wskazuje okresy w rozwoju sztuki renesansowej – omawia przemiany w malarstwie i rzeźbie renesansu – omawia osiągnięcia nauki w epoce odrodzenia.	Bruegela Starszego, Hansa Holbeina – na wybranych przykładach omawia dorobek humanizmu europejskiego.	Montaigne'a, Miguela Serveta, Paracelsusa – ocenia wpływ humanizmu na sztukę, życie intelektualne i myśl polityczną epoki odrodzenia.

6. Reformacja i jej skutki	– przyczyny reformacji – wystąpienie Marcina Lutra – reformacja w Niemczech – działalność reformatorów w Szwajcarii – powstanie Kościoła anglikańskiego – reformacja w innych krajach europejskich – społeczne skutki reformacji	– wyjaśnia znaczenie terminów: *reformacja*, *luteranizm (wyznanie ewangelicko-augsburskie)*, *kalwinizm (wyznanie ewangelicko-reformowane)*, *anglikanizm* – zna daty: ogłoszenia 95 tez przez Lutra (1517 r.), początku działalności Kalwina (1536 r.), uznania Henryka VII za głowę Kościoła w Anglii (1531 r.) – charakteryzuje postacie: Marcina Lutra, Jana Kalwina, Henryka VIII – omawia zasady wyznania luterańskiego, kalwińskiego i anglikańskiego.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sprzedaż odpustów*, *protestanci, wojna chłopska*, *pokój w Augsburgu*, *hugenoci* – zna daty: protestu zwolenników reformacji na sejmie Rzeszy w Spirze (1529 r.), wojny chłopskiej w Niemczech (1525–1526 r.), sejmu w Augsburgu (1555 r.) – charakteryzuje postacie: Thomasa Münzera, Ulricha Zwingliego – wskazuje na mapie te państwa, w których zwyciężyła reformacja oraz te, w których oficjalnie obowiązywała religia katolicka, ale część społeczeństwa była przychylna reformacji	– wyjaśnia znaczenie terminów: *nepotyzm*, *symonia*, *kondotierstwo*, *teoria o predestynacji*, *Akt supremacji* – zna daty: sejmu Rzeszy w Wormacji (1521 r.), *Aktu supremacji* (1534 r.), przyjęcia luteranizmu w Prusach Książęcych (1525 r.) – charakteryzuje postacie: Johannesa Tetzla, Fryderyka III Mądrego, Filipa Melanchtona, Albrechta Hohenzollerna – wyjaśnia, z czego wynikała popularność haseł reformacyjnych – przedstawia stosunek różnych grup społecznych w Niemczech do	– zna daty: I wojny szmalkaldzkiej (1546–1547 r.), II wojny szmalkaldzkiej (1552), wojny domowej w Szwajcarii (1529–1531 r.), przyjęcia luteranizmu w Inflantach (1561 r.) – charakteryzuje postacie: Aleksandra VI, Juliusza II, Ulricha von Huttena, Katarzyny Aragońskiej, Marii Tudor, Elżbiety I Wielkiej, Gottharda Kettlera – omawia wojny religijne w Niemczech i ich skutki – porównuje najważniejsze wyznania powstałe w czasach reformacji.	– zna daty: sojuszu w Szmalkalden (1531 r.), przyjęcia luteranizmu w Danii i Norwegii (1527 r.) oraz w Szwecji (1544 r.) – ocenia wpływ kryzysu w Kościele katolickim na szerzenie się haseł reformacji – ocenia społeczne i polityczne skutki reformacji.

			– przedstawia przyczyny reformacji – przedstawia działalność Lutra i charakteryzuje jego poglądy – charakteryzuje ideologię Kalwina i organizację jego Kościoła – omawia cechy charakterystyczne Kościoła anglikańskiego.	reformacji – omawia poglądy i działalność Zwingliego – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Kościół angielski uniezależnił się od papiestwa – opisuje proces rozprzestrzeniania się reformacji w Europie i jego skutki – omawia społeczne i polityczne skutki reformacji.		
7. Kontrreformacja i wojny religijne	– Kościół wobec reformacji – reformy soboru trydenckiego i walka z reformacją – powstanie i działalność Towarzystwa Jezusowego – walka władców Francji z hugenotami	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sobór trydencki*, *kontrreformacja* – zna datę soboru trydenckiego (1445–1463 r.) – przedstawia reformy soboru trydenckiego.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *inkwizycja*, *Indeks ksiąg zakazanych*, *jezuici*, *noc św. Bartłomieja, Edykt nantejski* – zna daty: ogłoszenia *Indeksu ksiąg zakazanych* (1559 r.), zatwierdzenia zakonu jezuitów przez papieża (1540	– wyjaśnia znaczenie terminu: *Święte Oficjum* – zna datę powołania Świętego Oficjum (1542 r.) – charakteryzuje postacie: Pawła III, Katarzyny Medycejskiej, Henryka IV Burbona, Wilhelma Orańskiego – wskazuje na mapie	– wyjaśnia znaczenie terminu: *wojna trzech Henryków* – zna daty: wojny domowej między Gwizjuszami a Burbonami (1562–1594 r.), rewolucji w Niderlandach (1566–1648 r.), proklamowania Republiki Zjednoczonych Prowincji	– wyjaśnia znaczenie terminów: *gezowie*, *pacyfikacja gandawska* – zna daty: edyktu tolerancyjnego dla hugenotów (1562 r.), koronacji Henryka IV Burbona (1594 r.), pacyfikacji gandawskiej (1576 r.), unii w Utrechcie (1579 r.) – ocenia działalność

	– rewolucja w Niderlandach		r.), nocy św. Bartłomieja (1572 r.), *Edyktu nantejskiego* (1598 r.) – charakteryzuje postacie: Pawła IV, Ignacego Loyoli – omawia i ocenia działalność inkwizycji – charakteryzuje organizację zakonu jezuitów – omawia postanowienia *Edyktu nantejskiego* i wyjaśnia, czy wprowadzał on całkowitą tolerancję religijną.	państwa, w których doszło do walk religijnych – przedstawia stosunek Kościoła katolickiego do reformacji – opisuje działalność jezuitów – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojen religijnych we Francji – omawia przyczyny, przebieg i skutki rewolucji w Niderlandach.	Niderlandów (1588 r.) – charakteryzuje postacie: Hadriana VI, Henryka II, Filipa II – porównuje charakter wojen religijnych prowadzonych w XVI w. we Francji i w Niderlandach.	jezuitów – ocenia metody walki Kościoła z reformacją.
8. Europa Zachodnia w XVI wieku	– kryzys monarchii stanowych – imperium Habsburgów – rywalizacja o hegemonię w Europie Zachodniej	– wyjaśnia znaczenie terminu: *monarchia absolutna* – omawia przyczyny, przejawy i skutki kryzysu monarchii stanowych w Europie.	– wyjaśnia znaczenie terminu: *Wielka Armada* – zna datę klęski Wielkiej Armady (1588 r.) – charakteryzuje postacie: Maksymiliana I	– wyjaśnia znaczenie terminów: *wojny włoskie*, *Sacco di Roma* – zna daty: wojen włoskich (1494–1559 r.), układu w Wiedniu (1515 r.), *Sacco di Roma* (1527	– zna daty: bitwy pod Marignano (1515 r.), bitwy pod Pawią (1525 r.), pokoju w Cateau-Cambrésis (1559 r.) – charakteryzuje postacie: Filipa Pięknego, Karola I	– ocenia skutki rywalizacji o hegemonię w Europie Zachodniej.

	– wojny włoskie – rywalizacja hiszpańsko-angielska – zmiany w sztuce wojennej		Habsburga, Elżbiety I – wyjaśnia przyczyny rywalizacji o hegemonię w Europie Zachodniej – charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki rywalizacji hiszpańsko-angielskiej – wyjaśnia, jakie znaczenie dla Anglii miało zwycięstwo nad Wielką Armadą.	r.) – charakteryzuje postacie: Ferdynanda, Karola V, Filipa II, Karola VIII, Ludwika XII, Franciszka I – wskazuje na mapie kraje wchodzące w skład imperium Habsburgów za panowania cesarza Karola V – opisuje i ocenia politykę dynastyczną Habsburgów – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojen włoskich.	– omawia zmiany w sztuce wojennej w XVI w.	
9. Państwa Europy Wschodniej i Północnej	– ekspansja turecka – walki na Morzu Śródziemnym – państwo moskiewskie – Szwecja w XVI w.	– charakteryzuje postacie: Sulejmana II Wspaniałego, Iwana IV Groźnego – charakteryzuje ekspansję imperium tureckiego w Europie i jej skutki.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Liga Święta*, *samodzierżawie* – zna daty: powstania Ligi Świętej (1571 r.), koronacji Iwana IV Groźnego na cara Wszechrusi (1547 r.)	– wyjaśnia znaczenie terminów: *opricznina*, *unia kalmarska*, *Riksdag* – zna daty: bitwy pod Mohaczem (1526 r.), bitwy pod Lepanto (1571 r.) – charakteryzuje postać Ludwika	– zna daty: unii kalmarskiej (1397 r.), uniezależnienia się Szwecji (1523 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Zápolyi, Iwana III Srogiego, Gustawa I Wazy, Jana III Wazy – omawia proces	– ocenia znaczenie bitwy pod Lepanto – ocenia panowanie Iwana IV Groźnego.

			– wskazuje na mapie kierunki i zasięg ekspansji imperium osmańskiego – przedstawia proces budowania potęgi państwa moskiewskiego – charakteryzuje panowanie Iwana IV Groźnego.	Jagiellończyka – wyjaśnia, jakie znaczenie dla sytuacji międzynarodowej Węgier miały spory polityczne oraz konflikty religijne – omawia przebieg walk o dominację na Morzu Śródziemnym.	budowania potęgi państwa szwedzkiego.	
„ZŁOTY WIEK" RZECZYPOSPOLITEJ SZLACHECKIEJ						
1. Społeczeństwo i gospodarka w Rzeczypospolitej w XVI wieku	– społeczeństwo Rzeczypospolitej – wieloetniczna Rzeczpospolita – gospodarka folwarczno-pańszczyźniana – sytuacja chłopów w Rzeczypospolitej w XVI w. – Gdańsk – główny port Rzeczypospolitej – miasta Rzeczypospolitej – handel lokalny	– wyjaśnia znaczenie terminów: *pańszczyzna*, *gospodarka folwarczno-pańszczyźniana*, *trójpolówka* – omawia cechy charakterystyczne gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *folwark*, *monopol dworski*, *system cechowy*, *targ miejski*, *jarmark*, *myto* – opisuje strukturę społeczeństwa Rzeczypospolitej – wyjaśnia, na czym polegała wieloetniczność w Rzeczypospolitej – omawia cechy charakterystyczne stanów społecznych w Polsce	– wyjaśnia znaczenie terminów: *ludzie luźni*, *kahał*, *monopol propinacyjny* – wskazuje na mapie zasięg występowania grup narodowościowych w Rzeczypospolitej, znaczące szlaki handlowe – charakteryzuje grupy narodowościowe zamieszkujące państwo polsko-	– przedstawia korzyści, jakie przynosiła szlachcie gospodarka folwarczno-pańszczyźniana – przedstawia uwarunkowania rozwoju handlu w Rzeczypospolitej – wskazuje podobieństwa i różnice między gospodarką Rzeczypospolitej a gospodarką Europy Zachodniej.	– ocenia sytuację ekonomiczną oraz pozycję społeczną chłopów w Rzeczypospolitej w XVI w. – ocenia rolę gospodarczą miast w Rzeczypospolitej.

	i międzynarodowy – pieniądz w Rzeczypospolitej		– wyjaśnia, jakie było znaczenie gospodarcze pańszczyzny – omawia rolę gospodarczą miast w Rzeczypospolitej.	litewskie – wyjaśnia, dlaczego Żydzi byli uznawani za odrębny stan społeczny – omawia sytuację ekonomiczną oraz pozycję społeczną chłopów w Rzeczypospolitej w XVI w. – charakteryzuje przyczyny słabości miast Rzeczypospolitej – omawia politykę pieniężną w Rzeczypospolitej.		
2. Rozwój demokracji szlacheckiej	– pozycja prawna szlachty w Rzeczypospolitej – liczebność i zróżnicowanie szlachty – polski parlamentaryzm; sejmiki i sejm walny – narodziny	– wyjaśnia znaczenie terminów: *demokracja szlachecka*, *sejm*, *izba poselska*, *senat*, *konstytucja Nihil novi* – zna datę konstytucji *Nihil novi* (1505 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta I	– wyjaśnia znaczenie terminów: *nietykalność osobista*, *przywiązanie do ziemi*, *magnateria*, *szlachta średnia*, *szlachta drobna*, *szlachta zagrodowa*, *szlachta gołota*, *sejmik*, *sejm walny*, *ruch egzekucyjny*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *prawo ziemskie*, *królewszczyzny*, *możnowładztwo*, *ustawa o inkompatibiliach*, *koronacja vivente rege*, *wojna kokosza*, *egzekucja praw i dóbr*, *lustracja* – zna daty: statutu	– wyjaśnia okoliczności i przejawy konfliktu między magnaterią a szlachtą – charakteryzuje i porównuje pozycję polityczną magnaterii i szlachty średniej w I poł. XVI w.	– ocenia prawną pozycję szlachty w Rzeczypospolitej – ocenia rolę i znaczenie króla w systemie demokracji szlacheckiej.

	ruchu egzekucyjnego – egzekucja praw i dóbr	Starego, Zygmunta II Augusta – przedstawia cechy charakterystyczne parlamentaryzmu polskiego.	*wojsko kwarciane* – zna daty: przywileju jedlneńsko-krakowskiego (1430 r.), zwołania pierwszego sejmu walnego (1493 r.), sejmu egzekucyjnego (1562 r.) – charakteryzuje postacie: Aleksandra Jagiellończyka, Jana Olbrachta – przedstawia zróżnicowanie statusu społecznego szlachty – omawia rolę i znaczenie sejmików szlacheckich – przedstawia postulaty ruchu egzekucyjnego oraz ich realizację.	piotrkowskiego (1496 r.), przywileju Zygmunta Starego (1518 r.), przywileju mielnickiego (1501 r.), sejmu piotrkowskiego (1504 r.), I koronacji *vivente rege* (1529 r.), wojny kokoszej (1537 r.) – charakteryzuje postacie: Bony Sforzy, Barbary Radziwiłłówny – charakteryzuje pozycję króla i szlachty w Rzeczypospolitej – wyjaśnia przyczyny i przejawy konfliktu między szlachtą a królem – omawia narodziny ruchu egzekucyjnego – przedstawia główne założenia ideologii szlacheckiej w XVI w.		

3. Kultura i sztuka renesansu w Polsce	– humanizm w Polsce – rozwój nauk ścisłych i medycznych – geografia i historiografia polska – myśl społeczna i polityczna – literatura polskiego renesansu – architektura i sztuka renesansowa w Polsce	– wyjaśnia znaczenie terminów: *attyka*, *arkady*, *arrasy* – charakteryzuje postacie: Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Mikołaja Kopernika, – charakteryzuje dorobek polskiej literatury renesansowej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *genealogia*, *heraldyka* – charakteryzuje postacie: Łukasza Górnickiego, Marcina Kromera, Macieja z Miechowa, Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Stanisława Orzechowskiego, Jana Zamojskiego – przedstawia mecenat artystyczny w Polsce – wymienia czynniki, które wpłynęły na rozwój polskiej literatury w czasach odrodzenia – omawia myśl społeczną i polityczną polskiego odrodzenia – wyjaśnia, jaką rolę słowo drukowane odgrywało w życiu	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sztuka epistolarna*, *polichromia* – charakteryzuje postacie: Filippa Buonaccorsi (Kallimacha), Sebastiana Klonowica, Szymona Szymonowica, Franciszka Florentczyka, Bartolomea Berrecciego, Bernarda Morando – omawia działalność zwolenników idei humanizmu w Polsce – wyjaśnia rolę Krakowa i dworu królewskiego w upowszechnianiu idei humanizmu i renesansu – wskazuje związki między polską i europejską	– charakteryzuje postacie: Bernarda Wapowskiego, Mikołaja Sienickiego, Biernata z Lublina, Santiego Gucci – charakteryzuje polskie osiągnięcia w dziedzinie nauk ścisłych i medycznych – przedstawia dorobek polskiej geografii i historiografii epoki renesansu – wyjaśnia, w jaki sposób Zamość realizował założenia miasta idealnego.	– charakteryzuje postacie: Ludwika Decjusza, Andrzeja Krzyckiego, Jana Dantyszka, Klemensa Janickiego, Józefa Strusia, Wojciecha Oczko, Marcina Bielskiego, Bartosza Paprockiego, Reinholda Heidensteina, Wawrzyńca Goślickiego, Jana Michałowicza z Urzędowa, Stanisława Samostrzelnika – porównuje i ocenia myśl polityczno-społeczną renesansu polskiego i europejskiego.

			publicznym w Rzeczypospolitej w XVI w. – przedstawia osiągnięcia sztuki i architektury renesansu w Polsce.	architekturą renesansową – porównuje poglądy społeczno-polityczne Andrzeja Frycza Modrzewskiego i Stanisława Orzechowskiego.		
4. Panowanie ostatnich Jagiellonów	– wojny z państwem moskiewskim – stosunki z Habsburgami i polityka węgierska – polityka dynastyczna ostatnich Jagiellonów – wojny o Mołdawię i stosunki z państwem tureckim – zakończenie problemu krzyżackiego – hołd pruski i jego ocena	– wyjaśnia znaczenie terminów: *hołd pruski*, *sekularyzacja* – zna daty: pokoju krakowskiego i hołdu pruskiego (1525 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta Starego, Albrechta Hohenzollerna, Iwana IV Groźnego, Zygmunta Augusta – omawia postanowienia pokoju krakowskiego.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *zjazd w Wiedniu*, *flota kaperska* – zna daty: zjazdu w Wiedniu (1515 r.), bitwy pod Mohaczem (1526 r.), wojny z zakonem krzyżackim (1519–1521 r.), I wojny północnej (1563–1570 r.), hołdu lennego Gotthарda Kettlera (1561 r.) – charakteryzuje postacie: Maksymiliana I, Władysława Jagiellończyka, Ludwika	– wyjaśnia znaczenie terminów: *I wojna północna*, *dominium Maris Baltici*, *Komisja Morska* – zna daty: bitwy pod Orszą (1514 r.), powstania Komisji Morskiej (1568 r.), pokoju w Szczecinie (1570 r.), przeniesienia praw do lenna w Prusach na Hohenzollernów z Brandenburgii (1563 r.) – charakteryzuje postacie: Ferdynanda Habsburga, Jana Tarnowskiego	– wyjaśnia znaczenie terminów: *hospodar*, *obrona potoczna*, *Statuty Karnkowskiego* – zna daty: wyprawy na Mołdawię (1497 r.), bitwy pod Obertynem (1530 r.), *Statutów Karnkowskiego* (1570 r.) – charakteryzuje postacie: Iwana III Srogiego, Jana Zápolyi, Stefana Wielkiego – omawia stosunki polsko-tureckie w XVI w. – przedstawia	– zna daty: rozejmu moskiewskiego (1503 r.), pokoju wieczystego z Turcją (1533 r.) – ocenia, czy korzystnym dla Polski sposobem rozwiązania konfliktu z Krzyżakami były sekularyzacja zakonu i utworzenie świeckiego państwa pruskiego.

	– walka o wpływy nad Bałtykiem i Inflanty – przyłączenie Mazowsza do Korony		Jagiellończyka, Jana Olbrachta, Gotthardа Kettlera – omawia politykę dynastyczną ostatnich Jagiellonów – charakteryzuje ostatnią wojnę polsko-krzyżacką – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki walki o wpływy nad Bałtykiem i Inflanty.	– wskazuje na mapie ziemie przyłączone i utracone przez Polskę i Litwę w latach 1492–1572, podział Inflant w 1561 r. – omawia przyczyny, przebieg i skutki walk z Wielkim Księstwem Moskiewskim – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojen o Mołdawię – charakteryzuje stosunki polsko–habsburskie i ich wpływ na losy Węgier – omawia politykę morską Zygmunta Augusta i jej skutki.	okoliczności przyłączenia Mazowsza do Korony – wyjaśnia, dlaczego ostatni Jagiellonowie nie podjęli działań na rzecz odzyskania Śląska.	
5. Reformacja i kontrreformacja w Rzeczypospolitej	– początki reformacji w Polsce – bracia polscy i bracia czescy – próby	– wyjaśnia znaczenie terminów: *arianie* (*bracia polscy*), *konfederacja warszawska* – zna datę	– wyjaśnia znaczenie terminów: *zbór*, *pacyfizm*, *bracia czescy*, *ugoda sandomierska*, *wolność religijna*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *antytrynitaryzm*, *Kościół narodowy*, *dysydenci*, *dyzunici* – zna daty: rozłamu	– charakteryzuje postać Piotra z Goniądza – wyjaśnia, dlaczego XVI-wieczna Rzeczpospolita jest	– przedstawia i ocenia proces kształtowania się tolerancji wyznaniowej w Polsce.

	zjednoczenia protestantów i walka o tolerancję – kontrreformacja w Polsce – Kościół prawosławny i unia brzeska	konfederacji warszawskiej (1573 r.) – wymienia wyznania protestanckie, które rozwinęły się na ziemiach Rzeczypospolitej w XVI w. – przedstawia postanowienia aktu konfederacji warszawskiej.	*unia brzeska*, *Kościół unicki* (*grekokatolicki*) – zna daty: ugody sandomierskiej (1570 r.), unii brzeskiej (1596 r.) – charakteryzuje postacie: Piotra Skargi, Jakuba Wujka – wskazuje na mapie tereny, na których dominowali wyznawcy prawosławia, luteranie, kalwini, arianie i grekokatolicy – omawia zasięg reformacji na ziemiach Rzeczypospolitej – omawia próby zjednoczenia protestantów polskich – omawia działalność jezuitów w Polsce – charakteryzuje	wśród polskich kalwinistów (1562–1565 r.), sprowadzenia jezuitów do Polski (1564 r.), powołania Akademii Wileńskiej (1569 r.) – charakteryzuje postacie: Fausta Socyna, Jana Łaskiego, Stanisława Hozjusza – wyjaśnia, na czym polegała popularność haseł reformacyjnych w Polsce – przedstawia okoliczności powstania braci polskich – charakteryzuje poglądy i działalność braci polskich – charakteryzuje realizację postanowień soboru trydenckiego w Polsce	nazywana krajem tolerancji wyznaniowej.	

			przyczyny i konsekwencje zawarcia unii brzeskiej.	– wyjaśnia, dlaczego kalwinizm zyskał popularność wśród szlachty.		
6. Rzeczpospolita Obojga Narodów	– unia polsko-litewska w XV w. – dwa państwa i jeden władca – przemiany na Litwie przed unią lubelską – unia lubelska i jej znaczenie – Rzeczpospolita Obojga Narodów – cechy charakterystyczne – Prusy Królewskie w XVI w.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *inkorporacja*, *unia lubelska*, *Rzeczpospolita Obojga Narodów* – zna datę unii lubelskiej (1569 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta Starego, Zygmunta Augusta – wskazuje na mapie terytoria Litwy i Korony po unii lubelskiej – przedstawia postanowienia unii lubelskiej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *unia realna*, *bojarzy*, *polonizacja* – zna datę sejmu lubelskiego (1568–1569 r.) – charakteryzuje postacie: Kazimierza Jagiellończyka, Jana Olbrachta, Aleksandra – wskazuje na mapie ziemie wcielone do Korony na sejmie lubelskim – omawia przyczyny dążeń do zacieśnienia unii między Polską i Litwą – opisuje przebieg sejmu lubelskiego – przedstawia różnice między unią	– wyjaśnia znaczenie terminów: *unia krakowsko–wileńska*, *unia mielnicka* – zna daty: objęcia tronu Polski i Litwy przez Kazimierza Jagiellończyka (1446 r.), unii krakowsko–wileńskiej (1499 r.), unii mielnickiej (1501 r.) – charakteryzuje postacie: Mikołaja Radziwiłła Czarnego, Mikołaja Radziwiłła Rudego – omawia losy unii polsko-litewskiej w XV i XVI w. – wyjaśnia, z czego wynikała silna pozycja polityczna rodów	– wyjaśnia znaczenie terminu: *II statut litewski* – zna daty: rozdzielenia władzy w Polsce i na Litwie (1492 r.), II statutu litewskiego (1566 r.), zniesienia autonomii Prus Królewskich (1569 r.) – omawia i ocenia rządy Zygmunta Augusta na Litwie – charakteryzuje przemiany ustrojowe na Litwie – omawia konsekwencje zmian wprowadzonych w Prusach Królewskich w II poł. XVI w.	– zna daty: utworzenia odrębnego systemu sądownictwa na Litwie (1564 r.), powołania sejmików ziemskich na Litwie (1566 r.) – ocenia, czy po przyłączeniu tych ziem do Korony pomiędzy obiema częściami Rzeczypospolitej panowała równowaga terytorialna, czy też jedna z nich przeważała – ocenia konsekwencje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe unii

			personalną a realną.	możnowładczych w Wielkim Księstwie Litewskim – wyjaśnia, dlaczego przez długi czas Jagiellonowie byli przeciwnikami ścisłego połączenia Polski i Litwy.		lubelskiej.
7. Pierwsi władcy elekcyjni	– pierwsze bezkrólewie – pierwsza wolna elekcja; *Artykuły henrykowskie* i *pacta conventa* – krótkie rządy Henryka Walezego i drugie bezkrólewie – początki rządów Stefana Batorego – wojna z Gdańskiem – wojna z Moskwą – konflikt Stefana	– wyjaśnia znaczenie terminów: *bezkrólewie*, *elekcja viritim*, *Artykuły henrykowskie* – zna daty: I wolnej elekcji (1573 r.) – charakteryzuje postacie: Henryka Walezego, Stefana Batorego – przedstawia zasady ustrojowe określone w *Artykułach henrykowskich.*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *konfederacja*, *interrex*, *sejm konwokacyjny*, *pacta conventa* – zna daty: sejmu konwokacyjnego (1573 r.), wojny z Rosją (1577–1582 r.) – charakteryzuje postać Jana Zamojskiego – wymienia i charakteryzuje instytucje powołane w wyniku kompromisu zawartego między szlachtą i magnaterią po	– wyjaśnia znaczenie terminów: *konfederacja kapturowa*, *sąd kapturowy*, *Trybunał Koronny*, *piechota wybraniecka*, *rozejm w Jamie Zapolskim* – zna daty: śmierci Zygmunta Augusta (1572 r.), ucieczki Henryka Walezego do Francji (1574 r.), elekcji Stefana Batorego (1575 r.), wojny Batorego z Gdańskiem (1576–1577 r.), reformy sądownictwa (1578 r.), rozejmu w Jamie Zapolskim (1582 r.)	– zna daty: zniesienia *Statutów Karnkowskiego* (1585 r.), zajęcia Połocka (1579 r.), zdobycia Wielkich Łuków (1580 r.), zajęcia Pskowa (1581 r.) – charakteryzuje postacie: Mikołaja Sienickiego, Jana Firleja, Ernesta Habsburga, Iwana IV Groźnego, Jana III Wazy, Samuela Zborowskiego – wskazuje na mapie zasięg zdobyczy terytorialnych państwa	– charakteryzuje postacie: Maksymiliana II Habsburga, Fiodora – ocenia politykę zagraniczną i wewnętrzną Stefana Batorego.

	Batorego ze szlachtą		śmierci Zygmunta Augusta – wyjaśnia, w jakich celach w dawnej Polsce zawiązywano konfederacje – omawia przebieg pierwszej wolnej elekcji – wymienia różnice między *Artykułami henrykowskimi* a *pacta conventa* – charakteryzuje politykę wewnętrzną Stefana Batorego – opisuje przyczyny, przebieg i skutki wojny z Rosją.	– charakteryzuje postacie: Jakuba Uchańskiego, Anny Jagiellonki – wskazuje na mapie postanowienia terytorialne rozejmu w Jamie Zapolskim – omawia sytuację w Rzeczypospolitej po śmierci ostatniego Jagiellona – charakteryzuje spór między szlachtą i magnaterią w okresie pierwszego bezkrólewia – charakteryzuje rolę Jana Zamojskiego w czasach rządów dwóch pierwszych królów elekcyjnych.	moskiewskiego w Inflantach do 1577 r. – omawia sytuację polityczną w Rzeczypospolitej po ucieczce Henryka Walezego – ocenia rolę Jana Zamojskiego w czasach rządów dwóch pierwszych królów elekcyjnych – omawia przyczyny konfliktu Stefana Batorego ze szlachtą.	
EUROPA W XVII WIEKU						
1. Angielska wojna domowa	– przemiany społeczne i konflikty religijne w Anglii – spór króla z parlamentem	– wyjaśnia znaczenie terminów: *chwalebna* (*sławetna*) *rewolucja*, *monarchia*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *nowa szlachta* (*gentry*), *Armia Nowego Wzoru*, *lord protektor*, *Akt*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *purytanizm*, *Petycja o prawo*, *Krótki Parlament*, *Długi Parlament*, *Wielka*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *jedenastoletnia tyrania*, *lewellerzy*, *diggerzy*, *Akt tolerancyjny*	– zna datę rozwiązania parlamentu przez Karola I Stuarta (1629 r.) – charakteryzuje i

	– początek rewolucji angielskiej – wojna domowa i powstanie republiki – protektorat Olivera Cromwella – od restauracji do monarchii parlamentarnej	*parlamentarna* – zna daty: wojny domowej (1642–1649 r.), chwalebnej rewolucji (1688 r.) – charakteryzuje postać Olivera Cromwella – omawia przyczyny i skutki wojny domowej – wyjaśnia, w jakich okolicznościach doszło do restauracji monarchii Stuartów.	*nawigacyjny*, *Habeas Corpus Act*, *Ustawa o prawach* – zna daty: powstania Armii Nowego Wzoru (1645 r.), ogłoszenia republiki w Anglii (1649 r.), przyjęcia przez Cromwella tytułu lorda protektora (1653 r.), *Aktu nawigacyjnego* (1651 r.), *Habeas Corpus Act* (1679 r.), *Ustawy o prawach* (1689 r.) – charakteryzuje postać Wilhelma III Orańskiego – wskazuje na kraje, które weszły w skład republiki rządzonej przez Cromwella – omawia wpływ przemian gospodarczych na zmiany w społeczeństwie angielskim w XVI w.	*remonstracja*, *independenci*, *Parlament Kadłubowy*, *torysi*, *wigowie*, *Akt o następstwie tronu* – zna daty: Petycji o prawo (1628 r.), *Wielkiej remonstracji* (1641 r.), bitwy pod Naseby (1645 r.), ścięcia Karola I (1649 r.), restauracji Stuartów (1660 r.), *Aktu o następstwie tronu* (1701 r.) – charakteryzuje postać Karola I Stuarta – wskazuje na mapie rejony Anglii zdominowane przez zwolenników króla oraz zwolenników Parlamentu – charakteryzuje gospodarczą rolę nowej szlachty – omawia podziały	– zna daty: zwołania Krótkiego Parlamentu (1640 r.), obrad Długiego Parlamentu (1640–1653 r.), powołania Parlamentu Kadłubowego (1648 r.), *Aktu tolerancyjnego* (1689 r.) – charakteryzuje postacie: Jakuba I Stuarta, Karola II Stuarta, Jakuba II Stuarta, Marii Stuart – przedstawia ograniczenia w rozwoju gospodarczym Anglii w XVI w. – charakteryzuje relacje między Karolem I a parlamentem angielskim.	ocenia rolę Olivera Cromwella podczas rewolucji – omawia i ocenia polityczne skutki chwalebnej rewolucji.

			– przedstawia przyczyny i skutki sporu królów angielskich z parlamentem – wyjaśnia, jaką rolę w rewolucji angielskiej odegrała Armia Nowego Wzoru – omawia rządy Cromwella w okresie jego protektoratu.	religijne w społeczeństwie angielskim – wymienia ugrupowania polityczne mające wpływ na przebieg rewolucji angielskiej – wyjaśnia, w jakich okolicznościach stracono Karola I – omawia konflikt między Karolem II a parlamentem – wyjaśnia wpływ *Habeas Corpus Act* i *Ustawy o prawach* na ustrój polityczny Anglii.		
2. Wojna trzydziestoletnia	– Rzesza Niemiecka na początku XVII w. – defenestracja praska – początek wojny trzydziestoletniej – działania	– wyjaśnia znaczenie terminu: *wojna trzydziestoletnia* – zna daty wojny trzydziestoletniej (1618–1648 r.) – przedstawia przyczyny polityczne i religijne wojny trzydziestoletniej	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Unia Protestancka*, *Liga Katolicka*, *druga defenestracja praska*, *pokój westfalski* – zna daty: powstania Unii Protestanckiej (1608	– zna daty: okresu czesko-palatynackiego (1618–1624), okresu duńskiego (1624–1629 r.), okresu szwedzkiego (1630–1635 r.), okresu francuskiego (1635–1648 r.)	– wyjaśnia znaczenie terminów: *list majestatyczny*, *edykt restytucyjny* – zna daty: listu majestatycznego (1609 r.), bitwy pod Białą Górą (1620 r.), edyktu restytucyjnego	– zna daty: pokoju w Nikolsburgu (1622 r.), bitwy pod Dessau (1626 r.), pokoju w Lubece (1629 r.), pokoju w Pradze (1635 r.), bitwy pod Rocroi (1643 r.), bitwy pod Lens (1648 r.)

	wojenne w latach 1624–1635 – wojna europejska – francuski okres wojny trzydziestoletniej – armie okresu wojny trzydziestoletniej – pokój westfalski i skutki wojny	– wyjaśnia, czy wojna trzydziestoletnia powinna być traktowana jako konflikt niemiecki, czy ogólnoeuropejski.	r.), utworzenia Ligi Katolickiej (1609 r.), II defenestracji praskiej (1618 r.), pokoju westfalskiego (1648 r.) – wskazuje na mapie najważniejsze państwa protestanckie i katolickie uczestniczące w wojnie trzydziestoletniej – omawia sytuację wyznaniową w Rzeszy Niemieckiej i jej wpływ na sytuację Europy – wyjaśnia okoliczności i skutki II defenestracji praskiej – podaje przyczyny włączania się kolejnych państw do konfliktu w Rzeszy – omawia postanowienia pokoju	– charakteryzuje postacie: Ferdynanda II, Fryderyka V Wittelsbacha, Christiana IV, Albrechta von Wallensteina, Gustawa II Adolfa – wskazuje na mapie zmiany terytorialne w Europie po pokoju westfalskim – charakteryzuje sytuację wyznaniową w Królestwie Czeskim – wymienia etapy w przebiegu wojny trzydziestoletniej i charakteryzuje je – przedstawia przyczyny wybuchu powstania czeskiego i jego klęski.	(1629 r.), bitwy pod Lützen (1632 r.) – charakteryzuje postacie: Fryderyka IV, Fryderyka V, Maksymiliana I, Rudolfa II, Macieja I – opisuje cechy charakterystyczne armii okresu wojny trzydziestoletniej.	– charakteryzuje postacie: Ernsta von Mansfelda, Johana von Tilly'ego – ocenia skutki polityczne, gospodarcze, społeczne i religijne wojny trzydziestoletniej.

			westfalskiego.			
3. Absolutyzm we Francji	– Ludwik XIII i kardynał Richelieu – rządy kardynała Mazarina – władza absolutna Ludwika XIV – gospodarka podporządkowana państwu – polityka zagraniczna Ludwika XIV – armia Ludwika XIV	– wyjaśnia znaczenie terminów: *racja stanu*, *merkantylizm* – zna daty: początku rządów osobistych Ludwika XIV (1661 r.) – charakteryzuje postacie: Armanda de Richelieu, Ludwika XIV – omawia cechy charakterystyczne monarchii absolutnej Ludwika XIV.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *intendent*, *szlachta urzędnicza*, *fronda*, *Wysoka Rada*, *kolbertyzm* – zna daty: frondy parlamentarnej (1648–1649 r.), frondy książąt (1649–1653 r.), zniesienia *Edyktu nantejskiego* (1685 r.) – charakteryzuje postacie: Ludwika XIII, Jules'a Mazarina, Jeana Baptisty Colberta – wyjaśnia, na czym polegała centralizacja władzy za rządów Ludwika XIII – przedstawia przyczyny i skutki frondy – charakteryzuje reformy ustrojowe	– wyjaśnia znaczenie terminów: *wojna dewolucyjna*, *pokój w Akwizgranie*, *polityka réunionów*, – zna daty: wojny dewolucyjnej (1667–1668 r.), pokoju w Akwizgranie (1668 r.), wojny francusko-holenderskiej (1672–1679 r.), wojny Francji z Ligą Augsburską (1686–1697 r.), pokoju w Rijswijk (1697 r.) – charakteryzuje postacie: Henryka IV Burbona, Kondeusza – wskazuje na mapie zasięg ekspansji Francji za rządów Ludwika XIV – omawia rządy Ludwika XIII i kardynała Richelieu – omawia rządy kardynała Mazarina – wymienia grupy	– wyjaśnia znaczenie terminów: *edykt łaski*, *pokój pirenejski*, *Liga Augsburska*, *pokój w Rijswijk* – zna daty: edyktu łaski (1629 r.), pokoju pirenejskiego (1659 r.) – charakteryzuje postacie: Marii Medycejskiej, Anny Austriaczki – charakteryzuje rządy Henryka IV Burbona – charakteryzuje i ocenia politykę zagraniczną Ludwika XIV – przedstawia innowacje w armii francuskiej i ich wpływ na sukcesy militarne Ludwika XIV.	– przedstawia i ocenia rolę kardynałów de Richelieu oraz Mazarina w dziejach Francji – ocenia panowanie Ludwika XIV.

			Ludwika XIV – omawia reformy gospodarcze w XVII-wiecznej Francji – opisuje proces kształtowania się władzy absolutnej we Francji.	społeczne we Francji zainteresowane wprowadzeniem absolutyzmu i jemu przeciwne oraz charakteryzuje przyczyny takich postaw – omawia stosunki Francji z sąsiadami.		
4. Zmiany polityczne w Europie w XVII wieku	– upadek potęgi Hiszpanii – polityka obronna Holandii; wojny angielsko-holenderskie – wzrost znaczenia Brandenburgii – potęga i ekspansja Szwecji – Węgry i ekspansja turecka w Europie	– zna datę bitwy pod Wiedniem (1683 r.) – charakteryzuje postać Jana III Sobieskiego – opisuje przyczyny i skutki rywalizacji Holandii z Francją i Anglią.	– wyjaśnia znaczenie terminu: *Święta Liga* – zna daty: unii personalnej Brandenburgii i Prus Książęcych (1618 r.), zawarcia Świętej Ligi (1684 r.), pokoju w Karłowicach (1699 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta III Wazy, Kara Mustafy – wskazuje na mapie obszary utracone przez Turcję w wyniku pokoju w Karłowicach – przedstawia	– wyjaśnia znaczenie terminów: *moryskowie*, *junkrzy*, *Święta Liga* – zna daty: zajęcia przez Brandenburgię Pomorza Zachodniego (1648 r.), traktatów welawsko-bydgoskich (1657 r.) – charakteryzuje postacie: Fryderyka Wilhelma, Karola IX Sudermańskiego, Karola X Gustawa, Gustawa II Adolfa – wskazuje na mapie zasięg szwedzkiej ekspansji	– zna daty: wojen angielsko–holenderskich (1652–1654 r., 1665 r., 1672–1674 r.), antyhabsburskiego powstania na Węgrzech (1682 r.) – charakteryzuje postacie: Wilhelma III Orańskiego, Karol XI, Karola Lotaryńskiego – przedstawia okoliczności odzyskania niepodległości przez Portugalię – omawia wpływ rywalizacji o rynki	– zna daty: powstań w Katalonii i Portugalii (1640 r.), uznania przez Hiszpanię niepodległości Portugalii (1668 r.), bitwy pod Linköping (1598 r.) – charakteryzuje postacie: Filipa III, Filipa IV, Gaspara de Guzmana, Jana IV Braganzy, Krystyny Wazy, Axela Oxenstierny, Jerzego II Rakoczego, Imre Thököly'ego – ocenia sytuację polityczną na

			okoliczności, w jakich Brandenburgia przejęła pruski tron książęcy – charakteryzuje politykę wewnętrzną Fryderyka Wilhelma – omawia wpływ relacji habsbursko-wiedeńskich na konflikt z Turcją – przedstawia antyturecką działalność Świętej Ligi.	terytorialnej w Europie – przedstawia przyczyny gospodarcze i polityczne upadku potęgi Hiszpanii w XVII w. – wyjaśnia przyczyny wypędzenia morysków – wyjaśnia, dlaczego zmagania między Anglią i Holandią były prowadzone jedynie w koloniach i na morzach – omawia ekspansję terytorialną Prus w XVII w. – przedstawia etapy ekspansji szwedzkiej w basenie Morza Bałtyckiego.	europejskie i światowe na politykę międzynarodową – opisuje politykę kolonialną Fryderyka Wilhelma – charakteryzuje proces budowania imperium szwedzkiego.	wschodzie Europy w XVII w. – ocenia zmiany na arenie międzynarodowej, do których doszło w XVII w.
5. Kultura baroku	– od renesansu do baroku – sztuka i architektura baroku – malarstwo	– wyjaśnia znaczenie terminów: *barok*, *realizm* – zna czas trwania baroku (k. XVI – poł. XVIII w.)	– wyjaśnia znaczenie terminów: *barok dworski*, *racjonalizm*, *empiryzm*, *klasycyzm*, *rokoko*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *manieryzm*, *libertynizm*, *jansenizm*, *teatr ludowy*, *powieść*	– zna datę założenia Royal Society w Londynie (1660 r.) – charakteryzuje postacie: Francesca Borrominiego,	– charakteryzuje postacie: św. Jana od Krzyża, św. Teresy z Ávila, Kornela Jansena, Lopego de Vegi,

	barokowe – nauka i filozofia epoki baroku – teatr, literatura i muzyka	– charakteryzuje postacie: Galileusza, Isaaca Newtona, Kartezjusza, Moliera, Jana Sebastiana Bacha – wymienia cechy charakterystyczne sztuki baroku.	*opera* – charakteryzuje postacie: Giovanniego Lorenza Berniniego, Caravaggia, Petera Paula Rubensa, Rembrandta van Rijna, Francisa Bacona – wyjaśnia interpretację terminu *barok* – przedstawia wpływ kontrreformacji na narodziny epoki baroku – omawia cechy charakterystyczne architektury baroku – wymienia przykłady rezydencji królewskich i cesarskich epoki baroku – omawia osiągnięcia naukowe epoki baroku – wymienia największych	*łotrzykowska* – charakteryzuje postacie: El Greca, Diega Velázqueza, Johannesa Keplera, Blaise'a Pascala, Antonia Vivaldiego – wskazuje podobieństwa i różnice pomiędzy architekturą renesansową a barokową – wyjaśnia, z czego wynikała specyfika baroku mieszczańsko-protestanckiego – omawia wpływ manieryzmu na narodziny epoki baroku – przedstawia cechy charakterystyczne barokowego malarstwa – przedstawia kierunki i nurty filozoficzne epoki baroku	Antoona van Dycka, Jana Brueghel młodszego, Jeana Baptisty Racine'a, Jeana de La Fontaine'a, Miguela de Cervantesa, Georga Friedricha Haendla – wyjaśnia, dlaczego wielu malarzy epoki baroku określano mianem „mistrzów światła i cienia" – omawia różnice między rokokiem a barokiem – przedstawia związki między ideologią absolutyzmu a sztuką i architekturą baroku – omawia wpływ baroku na zmiany w teatrze i muzyce.	Pierre'a Corneille'a, Claudia Monteverdiego – ocenia, które rozwiązania w architekturze barokowej mogły robić szczególne wrażenie na wiernych.

			twórców epoki baroku oraz ich najwybitniejsze dzieła.	– przedstawia cechy charakterystyczne literatury baroku – omawia tematykę podejmowaną przez artystów w utworach barokowych.		
WOJNY I KRYZYS RZECZYPOSPOLITEJ W XVII WIEKU						
1. Początki rządów Zygmunta III Wazy	– podwójna elekcja – Zygmunt III Waza na tronie polskim – król i hetman – relacje między Zygmuntem III Wazą a Janem Zamojskim – walka o szwedzki tron i wojna ze Szwecją – rokosz Zebrzydowskiego – wojna w Inflantach i Prusach	– wyjaśnia znaczenie terminu: *husaria* – zna daty: bitwy pod Kircholmem (1605 r.), bitwy pod Oliwą (1627 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta III Wazy, Władysława IV Wazy – omawia przyczyny i skutki wojen polsko-szwedzkich w I poł. XVII w.	– wyjaśnia znaczenie terminu: *rokosz* – zna daty: wojny polsko-szwedzkiej (1600–1611 r.), wojny polsko-szwedzkiej (1617–1622 r.), wojny polsko-szwedzkiej (1625–1629 r.), bitwy pod Trzcianą (1629 r.), rozejmu w Starym Targu (1629 r.), rozejmu w Sztumskiej Wsi (1635 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Zamojskiego, Jana Karola Chodkiewicza – wskazuje na mapie	– wyjaśnia znaczenie terminów: *popularyści*, *sejm inkwizycyjny*, *regaliści*, *rozejm w Starym Targu* (*Altmarku*), *rozejm w Sztumskiej Wsi* – zna daty: elekcji Zygmunta III Wazy (1587 r.), sejmu inkwizycyjnego (1592 r.), bitwy pod Białym Kamieniem (1604 r.), rokoszu Zebrzydowskiego (1606–1608 r.) – charakteryzuje postacie: Maksymiliana Habsburga, Mikołaja	– zna daty: bitwy pod Byczyną (1588 r.), przejęcia tronu Szwecji przez Zygmunta III Wazę (1592 r.), inkorporacji szwedzkiej Estonii do Rzeczypospolitej (1600 r.), bitwy pod Guzowem (1607 r.), bitwy pod Gniewem (1626), bitwy pod Tczewem i Hamersztynem (1627 r.) – charakteryzuje postacie: Ernesta Habsburga, Karola IX Sudermańskiego, Arendta Dickmanna	– zna daty: bitwy pod Linköping (1598 r.), detronizacji Zygmunta III Wazy przez szwedzki Riksdag (1599 r.) – ocenia relacje między Zygmuntem III Wazą a Janem Zamojskim – ocenia skutki rokoszu Zebrzydowskiego dla pozycji władcy i stabilizacji państwowości polskiej.

			ziemie utracone przez Rzeczpospolitą na rzecz Szwecji – omawia przebieg wojen polsko-szwedzkich w I poł. XVII w. – omawia rolę husarii w prowadzeniu działań wojennych.	Zebrzydowskiego, Gustawa II Adolfa – omawia okoliczności elekcji Zygmunta III Wazy na tron Rzeczypospolitej – opisuje relacje między Zygmuntem III Wazą a Janem Zamojskim – charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki rokoszu Zebrzydowskiego – przedstawia plany Zygmunta III dotyczące wzmocnienia władzy królewskiej.	– przedstawia rywalizację Zygmunta III Wazy z Maksymilianem Habsburgiem – przedstawia etapy walki Zygmunta III Wazy o tron Szwecji i jej skutki.	
2. Walka o koronę carów	– kryzys państwa rosyjskiego w II połowie XVI i na początku XVII w. – dymitriady i ich skutki – początek wojny z Moskwą i walki o koronę carów	– wyjaśnia znaczenie terminu: *dymitriady* – zna datę bitwy pod Kłuszynem (1610 r.) – charakteryzuje postać Władysława IV Wazy – omawia przyczyny i skutki wojen z Moskwą.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *rozejm w Dywilinie*, *pokój w Polanowie* – zna daty: I dymitriady (1604–1605 r.), wyprawy Dymitra II Samozwańca (1607–1610 r.), wojny	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Wielka Smuta*, *lisowczycy* – zna daty: Wielkiej Smuty (1598–1613 r.), powstania Wasyla Szujskiego (1606 r.), zdobycia Moskwy przez Polaków (1610 r.),	– zna datę antypolskiego powstania Minina i Pożarskiego (1611 r.) – charakteryzuje postacie: Fiodora, Jerzego Mniszcha, Kuźmy Minina, Dymitra Pożarskiego – wyjaśnia, dlaczego	– zna datę rosyjsko-szwedzkiego traktatu w Stołbowie (1617 r.) – charakteryzuje postać Michała Szeina – ocenia polityczne skutki wojen z Moskwą.

	– wojna smoleńska		polsko– rosyjskiej (1609–1618 r.), wybrania Michała Romanowa na cara Rosji (1613 r.), rozejmu w Dywilinie (1618 r.), wojny smoleńskiej (1632–1634 r.), pokoju w Polanowie (1634 r.) – charakteryzuje postacie: Stanisława Żółkiewskiego, Michała Romanowa, Jana Karola Chodkiewicza – wskazuje na mapie ziemie, jakie zdobyła Rzeczpospolita w wyniku rozejmu w Dywilinie i pokoju w Polanowie – omawia przebieg wojen Rzeczypospolitej z Moskwą.	rządów polskich na Kremlu (1610–1612 r.), oblężenia Smoleńska (1633–1634 r.) – charakteryzuje postacie: Dymitra I Samozwańca, Dymitra II Samozwańca, Borysa Godunowa, Wasyla Szujskiego, Aleksandra Józefa Lisowskiego – omawia przyczyny, przejawy i skutki kryzysu wewnętrznego w państwie moskiewskim – charakteryzuje rządy Dymitra I Samozwańca i ich skutki – charakteryzuje polskie rządy na Kremlu i reakcję Rosjan – wyjaśnia, dlaczego Władysław Waza nie	polscy magnaci zdecydowali się poprzeć roszczenia kolejnych Dymitrów Samozwańców do tronu moskiewskiego – wyjaśnia, jaką rolę w zmaganiach z Rosją odegrali lisowczycy.	

				objął władzy w Rosji.		
3. Kozaczyzna i konflikty z Turcją	– Turcja i księstwa naddunajskie – najazdy tatarskie na Rzeczpospolitą ich skutki – polskie wyprawy na Mołdawię – narodziny Kozaczyzny – rejestr i pierwsze powstania kozackie – wojna z Turcją: klęska pod Cecorą i oblężenie Chocimia – plany kolejnej wojny z Turcją i ich konsekwencje	– zna daty: bitwy pod Cecorą (1620 r.), bitwy pod Chocimiem (1621 r.) – omawia przyczyny i skutki wojny z Turcją (1620–1621 r.).	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kozaczyzna*, *Dzikie Pola* (*Zaporoże*, *Niż*), *ataman*, *pokój w Chocimiu* – zna daty: pokoju w Chocimiu (1621 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Zamojskiego, Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza – wskazuje na mapie obszary zamieszkiwane przez Kozaków, terytoria sporne Rzeczypospolitej i Turcji w XVII w. – charakteryzuje organizację wewnętrzną Kozaczyzny – wyjaśnia, jakie skutki dla Rzeczypospolitej miały najazdy	– wyjaśnia znaczenie terminów: *pokój hetmański*, *Sicz*, *tabor*, *rejestr*, *czambuł* – zna daty: wyprawy Jana Zamojskiego na Mołdawię (1595 r.) – charakteryzuje postacie: Piotra Konaszewicza-Sahajdacznego, Stanisława Koniecpolskiego – omawia przyczyny, przebieg i skutki interwencji polskich magnatów w Mołdawii – omawia wpływ problemu tatarskiego na politykę zagraniczną i wewnętrzną Rzeczypospolitej w I poł. XVII w. – omawia geopolityczne położenie Ukrainy i	– wyjaśnia znaczenie terminów: *kondominium*, *traktat w Buszy*, – zna daty: układu w Chocimiu (1612 r.), traktatu w Buszy (1617 r.), powstania Kosińskiego (1591–1593 r.), powstania Nalewajki (1595–1596 r.) – charakteryzuje postacie: Jeremiego Mohyły, Szymona Mohyły, Krzysztofa Kosińskiego, Semena Nalewajki, Mehmeda Abazy – omawia relacje między Rzecząpospolitą a Mołdawią w końcu XVI w.	– zna daty: bitwy pod Bukowem (1600), bitew pod Sasowym Rogiem (1612 r., 1633 r.) – charakteryzuje postacie: Michała Walecznego, Samuela Koreckiego, Michała Wiśniowieckiego – ocenia politykę Rzeczypospolitej wobec Kozaków.

			tatarskie – omawia przyczyny i skutki powstań kozackich w końcu XVI w. – omawia przebieg wojny z Turcją (1620–1621 r.) – omawia stosunki polsko-tureckie w latach 30. i 40. XVII w.	jego wpływ na życie codzienne jej mieszkańców – wyjaśnia, jaką funkcję pełnił rejestr kozacki – charakteryzuje okres sukcesów kozackich w pocz. XVII w. i jego znaczenie dla Rzeczypospolitej.		
4. Powstanie Chmielnickiego	– problem kozacki w I poł. XVII w. – wojsko zaporoskie i jego militarne znaczenie – przyczyny powstania Chmielnickiego – wybuch powstania na Ukrainie – walki w latach 1649–1653 – Moskwa i Kozacy	– wyjaśnia znaczenie terminu: *wojsko zaporoskie* – zna daty: powstania Chmielnickiego (1648–1655 r.) – charakteryzuje postacie: Bohdana Chmielnickiego, Jana Kazimierza Wazę – charakteryzuje przyczyny powstania Chmielnickiego.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *układ w Perejasławiu*, *unia w Hadziaczu*, *księstwo ruskie*, *rozejm w Andruszowie* – zna daty: bitwy nad Żółtymi Wodami, pod Korsuniem i Piławcami (1648 r.), obrony Zbaraża (1649 r.), bitwy pod Beresteczkiem (1651 r.), układu w Perejasławiu (1654 r.), unii w Hadziaczu (1658 r.), rozejmu w	– wyjaśnia znaczenie terminów: *ukraińscy królewięta*, *ugoda zborowska*, *ugoda w Białej Cerkwi* – zna daty: ugody zborowskiej (1649 r.), ugody w Białej Cerkwi (1651 r.), bitwy pod Batohem (1652 r.), bitwy pod Żwańcem (1653 r.), bitwy pod Ochmatowem (1655 r.), bitew pod Połonką i Cudnowem (1660 r.) – charakteryzuje	– zna daty: powstania Pawluka (1637 r.), powstania Kostki-Napierskiego (1651 r.) – charakteryzuje postacie: Pawła Pawluka, Mikołaja Potockiego, Stefana Potockiego, Jerzego Ossolińskiego, Adama Kisiela, Aleksandra Kostki-Napierskiego, Marcina Kalinowskiego – przedstawia organizację i	– zna daty: powstania Sulimy (1635 r.), powstania Ostrianicy i Huni (1638 r.), bitwy pod Szepielewiczami (1654 r.) – charakteryzuje postacie: Iwana Sulimy, Jurija Chmielnickiego – omawia powstania kozackie z I poł. XVII w. – przedstawia i ocenia postawy Polaków wobec powstania

			Andruszowie (1667 r.) – charakteryzuje postacie: Jeremiego Wiśniowieckiego, Iwana Wyhowskiego – wskazuje na mapie obszary objęte powstaniem Chmielnickiego, ziemie przyłączone do Rosji po rozejmie w Andruszowie – omawia okoliczności wybuchu powstania Chmielnickiego – omawia przebieg działań militarnych przeciwko Kozakom po elekcji Jana Kazimierza Wazy – przedstawia postanowienia unii w Hadziaczu.	postacie: Tuhaj-beja, Janusza Radziwiłła – wyjaśnia wpływ problemu rejestru na stosunki polsko-kozackie – wyjaśnia, dlaczego Kozacy sprzymierzyli się z Rosją – omawia przebieg i skutki wojny z Rosją o Ukrainę.	znaczenie militarne wojska zaporoskiego – opisuje proces budzenia się świadomości etnicznej Kozaków zaporoskich w XVI i XVII w.	Chmielnickiego – ocenia konsekwencje przymierza kozacko-rosyjskiego – ocenia znaczenie unii w Hadziaczu dla stosunków polsko-kozackich.
5. Potop szwedzki	– przyczyny najazdu szwedzkiego – początek potopu	– wyjaśnia znaczenie terminu: *potop szwedzki* – zna daty: potopu szwedzkiego (1655–	– wyjaśnia znaczenie terminów: *wojna podjazdowa*, *traktat w Radnot*, *układy welawsko-*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *dominium Maris Baltici, regimentarz*, *śluby lwowskie*	– wyjaśnia znaczenie terminu: *traktat wileński* – zna daty: układu szwedzko-	– przedstawia i ocenia postawy magnatów w obliczu zagrożenia państwowości

	szwedzkiego – wojna o wyzwolenie Rzeczypospolitej – zmiana sytuacji międzynarodowej Rzeczypospolitej – traktat rozbiorowy w Radnot i jego konsekwencje – koniec wojny i pokój w Oliwie – zmiany w polskiej armii – prześladowania protestantów	1660 r.), pokoju w Oliwie (1660 r.) – charakteryzuje postać Jana Kazimierza Wazy – omawia przyczyny najazdu szwedzkiego – przedstawia postanowienia pokoju oliwskiego.	*bydgoskie*, *pokój oliwski* – zna daty: obrony Jasnej Góry (1655 r.), klęski pod Gołębiem (1656 r.), bitwy pod Warką (1656 r.), traktatu w Radnot (1656 r.), układów welawsko-bydgoskich (1657 r.) – charakteryzuje postacie: Karola X Gustawa, Stefana Czarnieckiego, Augustyna Kordeckiego – charakteryzuje działania wojenne w czasie potopu szwedzkiego – wyjaśnia, dlaczego obrona Jasnej Góry stała się punktem zwrotnym w przebiegu działań wojennych ze Szwecją – przedstawia postawy Polaków i	– zna daty: kapitulacji pod Ujściem i w Kiejdanach (1655 r.), konfederacji w Tyszowcach i Łańcucie (1655 r.), ślubów lwowskich Jana Kazimierza (1656 r.), bitwy pod Prostkami (1656 r.), wygnania arian z Polski (1658 r.) – charakteryzuje postacie: Hieronima Radziejowskiego, Janusza Radziwiłła, Wincentego Gosiewskiego – wskazuje na mapie główne kierunki działań wojsk szwedzkich w 1655 r. – przedstawia przykłady sukcesów oręża polskiego w walce ze Szwedami – opisuje, jakie znaczenie dla	brandenburskiego (1656 r.), rozejmu w Niemieży (1656 r.) – charakteryzuje postacie: Krzysztofa Opalińskiego, Andrzeja Karola Grudzińskiego, Fryderyka Wilhelma, Jerzego II Rakoczego – przedstawia zmiany w polskie armii XVII w. – charakteryzuje sytuację międzynarodową Rzeczypospolitej przed potopem szwedzkim i w jego czasie.	polskiej – ocenia postawy Polaków i króla Jana Kazimierza w czasie potopu szwedzkiego.

			króla Jana Kazimierza w czasie potopu szwedzkiego.	państwa polskiego miały traktaty welawsko-bydgoskie – wyjaśnia, dlaczego doszło do prześladowania protestantów i jakie były tego skutki.		
6. Wojna domowa i król „Piast”	– Rzeczpospolita po potopie szwedzkim – plany reform Jana Kazimierza i problem następstwa tronu – rokosz Lubomirskiego – elekcja Michała Korybuta Wiśniowieckiego – konflikt króla z malkontentami – początek konfliktu z Turcją	– wyjaśnia znaczenie terminu: *liberum veto, pokój w Buczaczu* – zna daty: pierwszego *liberum veto* (1652 r.), traktatu w Buczaczu (1672 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Kazimierza, Michała Korybuta Wiśniowieckiego, Jana Sobieskiego – omawia przyczyny i skutki wojny z Turcją.	– zna daty: abdykacji Jana Kazimierza (1668 r.), elekcji Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669 r.), wojny z Turcją (1672 r.) – charakteryzuje postać Władysława Sicińskiego – wskazuje na mapie zmiany terytorialne po traktacie w Buczaczu – przedstawia sytuację Rzeczypospolitej po potopie szwedzkim – omawia okoliczności objęcia tronu Rzeczypospolitej	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Związek Święcony*, *Związek Pobożny*, *malkontenci* – zna daty: rokoszu Lubomirskiego (1665–1666 r.), zawarcia Związku Świętego (1661 r.) i Pobożnego (1662 r.), bitwy pod Mątwami (1666 r.), zdobycia Kamieńca Podolskiego przez Turków (1672 r.) – charakteryzuje postać Jerzego Sebastiana Lubomirskiego – charakteryzuje program reform	– zna daty: bitew pod Bracławiem i Kalnikiem (1671 r.), konfederacji pod Szczebrzeszynem (1673 r.) – charakteryzuje postacie: Filipa Wilhelma, Karola Lotaryńskiego – omawia wpływ konfliktu króla Jana Kazimierza z opozycją magnacką na funkcjonowanie państwa – przedstawia konflikt króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego ze stronnictwem profrancuskim	– zna datę buntu Piotra Doroszenki (1671 r.) – charakteryzuje postać Piotra Doroszenki – ocenia realną możliwość realizacji reform Jana Kazimierza.

			przez Michała Korybuta Wiśniowieckiego.	proponowany przez Jana Kazimierza i reakcję szlachty polskiej – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki sporu króla z Jerzym Sebastianem Lubomirskim.	– omawia zmiany w polskiej polityce zagranicznej i ich wpływ na funkcjonowanie Rzeczypospolitej.	
7. Rządy Jana III Sobieskiego	– elekcja Jana III Sobieskiego – wojna z Turcją; pokój w Żurawnie – polityka zagraniczna Jana III Sobieskiego – zmiany sojuszów i ich konsekwencje – bitwa pod Wiedniem i jej znaczenie – zakończenie walk z Turcją – ostatnie lata panowania Jana III Sobieskiego	– wyjaśnia znaczenie terminu: *odsiecz wiedeńska* – zna datę bitwy pod Wiedniem (1683 r.) – charakteryzuje postać Jana III Sobieskiego – przedstawia przyczyny i skutki odsieczy wiedeńskiej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Święta Liga*, *pokój Grzymułtowskiego*, *pokój w Karłowicach* – zna daty: bitwy pod Chocimiem (1673 r.), elekcji Jana III Sobieskiego (1674 r.), wojny z Turcją (1674–1676 r.), bitwy pod Parkanami (1683 r.), utworzenia Świętej Ligi (1684 r.), pokoju Grzymułtowskiego (1686 r.), pokoju w Karłowicach (1699 r.) – charakteryzuje postacie: Leopolda I	– wyjaśnia znaczenie terminu: *wielki wezyr* – zna daty: bitwy pod Żurawnem (1676 r.), rozejmu w Żurawnie (1676 r.) – charakteryzuje postać Karola Lotaryńskiego – wskazuje na mapie obszary, które utraciła Turcja na rzecz cesarstwa i Wenecji w wyniku podpisania pokoju w Karłowicach – opisuje okoliczności objęcia tronu przez Jana III Sobieskiego	– zna daty: oblężenia Trembowli (1676 r.), traktatu w Jaworowie (1675 r.), sojuszu polsko-habsburskiego (1683 r.) – charakteryzuje postacie: Filipa Wilhelma, Ludwika Burbona (Wielkiego Kondeusza), Dymitra Wiśniowieckiego, Stanisława Jabłonowskiego – omawia wpływ sytuacji międzynarodowej na politykę zagraniczną Jana III Sobieskiego – charakteryzuje	– zna datę antyhabsburskiego powstania na Węgrzech (1682 r.) – charakteryzuje postać Imre Thököly'ego – ocenia skutki zaangażowania Rzeczypospolitej w działalność Świętej Ligi.

			Habsburga, Kara Mustafy, Marii Kazimiery – wskazuje na mapie obszary, które utraciła Turcja na rzecz Rzeczypospolitej w wyniku podpisania pokoju w Karłowicach – omawia przyczyny, przebieg i skutki wojny z Turcją (1674–1676 r.) – wyjaśnia, jakie znaczenie dla Europy miało zwycięstwo pod Wiedniem.	– omawia reformy wojskowe Jana III Sobieskiego – charakteryzuje skutki przejścia Sobieskiego do obozu prohabsburskiego – omawia działalność Świętej Ligi i jej skutki dla Rzeczypospolitej.	politykę Sobieskiego wobec Brandenburgii, Rosji i Turcji – przedstawia ostatnie lata panowania Jana III Sobieskiego.	
8. Kryzys Rzeczypospolitej	– zniszczenia wojenne – społeczne skutki wojen – wzrost roli magnaterii – przemiany ustrojowe i polska skarbowość – sytuacja	– wyjaśnia znaczenie terminu: *oligarchia magnacka* – charakteryzuje przejawy wpływu magnaterii na życie polityczne i gospodarcze Rzeczypospolitej w XVII w.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *latyfundia magnackie*, *klientela magnacka* – omawia zniszczenia wojenne i grabieże po wielkich wojnach XVII w. – charakteryzuje	– wyjaśnia znaczenie terminów: *przymus propinacyjny*, *rządy sejmikowe*, *podatek podymny*, *podatek pogłówny*, *kwarta*, *łanowe*, *hiberna*, *apostazja* – przedstawia skutki wielkich wojen dla gospodarki miejskiej	– wyjaśnia znaczenie terminu: *egzulanci* – omawia wpływ kryzysu europejskiego w XVII w. na sytuację gospodarczą Rzeczypospolitej – wyjaśnia wpływ egzulantów na politykę państwa	– ocenia wpływ wojen XVII w. na przemiany ustrojowe, gospodarcze, społeczne i wyznaniowe w Rzeczypospolitej.

	wyznaniowa w XVII w.		społeczne skutki wojen – wyjaśnia, jakie były przyczyny wzrostu znaczenia magnaterii w drugiej połowie XVII w. – omawia proces oligarchizacji życia gospodarczego i politycznego Rzeczypospolitej.	w Rzeczypospolitej – omawia położenie gospodarcze szlachty w XVII w. i jej działania na rzecz zwiększenia swoich dochodów – wyjaśnia, na czym polegały rządy sejmikowe – charakteryzuje położenie protestantów w Rzeczypospolitej w XVII w.	– omawia politykę skarbową w Rzeczypospolitej XVII w. – wyjaśnia, na czym polegał konflikt między unitami i dyzunitami – opisuje relacje między wyznaniami na ziemiach Rzeczypospolitej.	
9. Barok i sarmatyzm	– początki baroku w Polsce – architektura barokowa w Polsce – rzeźba i malarstwo – kultura barokowa na dworach magnackich – literatura barokowa – nauka i oświata w XVII-	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sarmatyzm*, *złota wolność szlachecka*, *przedmurze chrześcijaństwa* – zna czas trwania baroku w Rzeczypospolitej (k. XVI – poł. XVIII w.) – opisuje cechy charakterystyczne sarmatyzmu.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *ksenofobia*, *orientalizacja* – charakteryzuje postacie: Jana Andrzeja Morsztyna, Jana Heweliusza, Jana Chryzostoma Paska – wyjaśnia, jakie funkcje ideowe pełniła sztuka baroku – omawia cechy	– wyjaśnia znaczenie terminów: *przedstawienia funeralne*, *silva rerum*, *makaronizmy*, *szlachcic-sybaryta* – charakteryzuje postacie: Mikołaja Zebrzydowskiego, Tomasza Dolabelli, Stanisława Herakliusza Lubomirskiego – przedstawia wpływ	– charakteryzuje postacie: Macieja Kazimierza Sarbiewskiego, Daniela Naborowskiego, Samuela Twardowskiego, Wacława Potockiego, Jana Brożka – przedstawia wpływ wielkich wojen XVII w. na rozwój kultury i sztuki epoki baroku	– charakteryzuje postacie: Giovanniego Trevano, Matteo Castellego, Peetera Danckersa de Rija, Daniela Schultza, Anny Stanisławskiej, Wespazjana Kochowskiego, Zbigniewa Morsztyna, Jana Szczęsnego Herburta, Kaspra Niesieckiego

	wiecznej Rzeczypospolitej – sarmatyzm i jego cechy charakterystyczne		charakterystyczne barokowej architektury sakralnej w Polsce – przedstawia rozwój budownictwa świeckiego epoki baroku na przykładzie rezydencji królewskich i magnackich – wyjaśnia, na czym polegała orientalizacja kultury i obyczajów polskich w XVII w.	potrydenckiej reformy kościoła na kulturę i naukę baroku w Rzeczypospolitej – omawia osiągnięcia literatury polskiego baroku – opisuje cechy charakterystyczne rzeźby i malarstwa polskiego baroku – przedstawia genezę ideologii sarmackiej – omawia wpływ ideologii sarmatyzmu na styl życia i obyczajowość szlachty polskiej.	– przedstawia rozwój nauki w dobie baroku – przedstawia przyczyny i przejawy spadku poziomu nauczania w polskich szkołach XVII w.	– charakteryzuje i ocenia wkład polskiego baroku do kultury Europy XVII i początków XVIII w.
OŚWIECENIE W EUROPIE I W POLSCE						
1. Gospodarka i społeczeństwo w XVIII wieku	– eksplozja demograficzna w Europie – rewolucja agrarna – rewolucja przemysłowa w Anglii – skutki	– wyjaśnia znaczenie terminów: *eksplozja demograficzna*, *rewolucja przemysłowa* – omawia społeczne i gospodarcze skutki rewolucji przemysłowej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *płodozmian intensywny*, *rewolucja agrarna*, *maszyna parowa*, *klasa robotnicza*, *liberalizm gospodarczy*, *wolny*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *fizjokratyzm*, *leseferyzm* – charakteryzuje postać François Quesnaya – omawia cechy charakterystyczne	– charakteryzuje postacie: Edwarda Jennera, Johna Kaya, Jamesa Hargreavesa, Richarda Arkwrighta – wyjaśnia, jakie znaczenie dla rozwoju medycyny miało odkrycie	– ocenia gospodarcze i społeczne skutki rewolucji przemysłowej.

	społeczne i gospodarcze rewolucji przemysłowej – nowe koncepcje ekonomiczne		*rynek*, *wolna konkurencja*, *gospodarka wolnorynkowa* – zna datę skonstruowania maszyny parowej (1769 r.) – charakteryzuje postacie: Jamesa Watta, Adama Smitha – wskazuje na mapie najbardziej rozwinięte gospodarczo państwa XVIII-wiecznej Europy – omawia przyczyny eksplozji demograficznej w Europie i jej koloniach w XVIII w. – wyjaśnia, jakie znaczenie dla rozwoju przemysłu miało wynalezienie maszyny parowej – charakteryzuje klasę robotniczą w	eksplozji demograficznej w Europie i jej koloniach w XVIII w. – omawia cechy charakterystyczne rewolucji agrarnej i jej skutki – przedstawia uwarunkowania rewolucji przemysłowej – omawia wpływ wynalazków na zmiany w przemyśle włókienniczym – opisuje przemiany w hutnictwie i metalurgii – omawia nowe idee ekonomiczne stworzone w XVIII w.	dokonane przez Edwarda Jennera – wymienia najważniejsze wynalazki związane z rewolucją przemysłową.	

			XVIII w.			
2. Oświecenie	– wiek XVIII – stulecie rozumu – filozofia i myśl społeczno-polityczna oświecenia – *Wielka encyklopedia francuska* i jej znaczenie – rozwój nauki – rozwój edukacji i ośrodków naukowych – literatura oświeceniowa – rokoko i klasycyzm	– wyjaśnia znaczenie terminów: *oświecenie*, *trójpodział władzy*, *umowa społeczna* – zna czas trwania oświecenia (XVIII w.) – charakteryzuje postacie: Karola Monteskiusza, Jeana-Jacques'a Rousseau – omawia teorie trójpodziału władzy i umowy społecznej.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *prawa naturalne*, *encyklopedyści*, *krytycyzm*, *sentymentalizm*, *klasycyzm* – charakteryzuje postacie: Johna Locke'a, Woltera, Denisa Diderota, Immanuela Kanta, Isaaca Newtona, Wolfganga Amadeusza Mozarta – wskazuje na mapie państwa, w których najwcześniej zaczęły upowszechniać się idee oświecenia – przedstawia genezę oświecenia – omawia myśl społeczno-polityczną oświecenia – wyjaśnia, jaką rolę w okresie oświecenia odegrała *Wielka encyklopedia*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *koncepcja wolności*, *deizm*, *ateizm*, *teoria poznania*, *szkoły specjalistyczne*, *akademie naukowe*, *salony kulturalne*, *loże masońskie*, *rokoko*, *teatr narodowy* – zna datę rozwiązania zakonu jezuitów (1773 r.) – charakteryzuje postacie: Benjamina Franklina, braci Montgolfier – wyjaśnia wpływ idei oświecenia na wierzenia religijne i dogmaty kościelne – charakteryzuje wiodące kierunki filozoficzne oświecenia – na wybranych przykładach omawia wpływ	– charakteryzuje postacie: Antoine'a Lavoisiera, Karola Linneusza, Alessandra Volty, Jamesa Cooka, Daniela Defoe, Jonathana Swifta, Jacques'a Louisa Davida, Josepha Haydna – omawia osiągnięcia w dziedzinie nauk ścisłych, przyrodniczych i geograficznych.	– charakteryzuje postać Laurence'a Sterne'a – ocenia wpływ filozofii i myśli społeczno-politycznej oświecenia na współczesne systemy polityczne.

			francuska – omawia oświeceniowe reformy systemu edukacji – omawia główne kierunki w rozwoju literatury oświeceniowej – przedstawia cechy charakterystyczne architektury i sztuki klasycyzmu.	oświeceniowej nauki na rozwój przemysłu i życie codzienne – wyjaśnia, jakie funkcje pełniły w XVIII w. salony kulturalne – wyjaśnia, jaką rolę odgrywały w XVIII w. loże masońskie – przedstawia sposoby propagowania wiedzy i nowych idei w czasach oświecenia.		
3. Budowa imperium rosyjskiego	– Rosja a Europa w XVII w. – początki rządów Piotra I – reformy Piotra I – wielka wojna północna i jej następstwa – walka o władzę w Rosji po śmierci Piotra I – rządy Katarzyny II	– wyjaśnia znaczenie terminu: *absolutyzm* – charakteryzuje postacie: Piotra I Wielkiego, Katarzyny II Wielkiej – charakteryzuje zmiany w ustroju państwa i systemie administracyjnym przeprowadzone przez Piotra I.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Senat Rządzący*, *gubernia*, *wielka wojna północna*, *pokój w Nystad*, *wojna siedmioletnia* – zna daty: wielkiej wojny północnej (1700–1721 r.), pokoju w Nystad (1721 r.), wojny siedmioletniej (1756–1763 r.)	– wyjaśnia znaczenie terminów: *wielkie poselstwo*, *tabela rang*, *przymus szkolny*, *imperator Wszechrosji*, *Rada Cesarska* – wyjaśnia przyczyny wysłania wielkiego poselstwa (1697 r.), ustanowienia Senatu Rządzącego (1711 r.), bitwy pod Narwą (1700 r.), bitwy pod	– wyjaśnia uwarunkowania zmiany wizerunku Rosji w XVII w. – przedstawia reformy w wojsku rosyjskim – charakteryzuje politykę wyznaniową Piotra I – przedstawia rywalizację o władzę w Rosji po śmierci Piotra I	– porównuje i ocenia politykę wewnętrzną i zagraniczną Piotra I oraz Katarzyny II.

	– powstanie rosyjskiego mocarstwa		– wskazuje na mapie obszary w Europie zajęte przez Piotra I i Katarzynę II – przedstawia reformy obyczajowe Piotra I – omawia przyczyny, przebieg i skutki wielkiej wojny północnej – omawia politykę wewnętrzną Katarzyny II – przedstawia kierunki ekspansji zewnętrznej Rosji za panowania Katarzyny II.	Połtawą (1709 r.), przyjęcia przez Piotra I tytułu imperatora Wszechrosji (1721 r.) – charakteryzuje postacie: Karola XII, Elżbiety I, Fryderyka II – wyjaśnia wpływ wielkiego poselstwa na przemiany w państwie rosyjskim – omawia przemiany, jakie z inicjatywy Piotra I zaszły w stanie szlacheckim.	– wyjaśnia, na czym polegała europeizacja Rosji.	
4. Absolutyzm oświecony w Prusach i w Austrii	– absolutyzm oświecony – budowa potęgi Prus – absolutyzm oświecony Fryderyka II – Austria w czasie wielkich wojen – wojna	– wyjaśnia znaczenie terminu: *absolutyzm oświecony* – charakteryzuje postacie: Fryderyka Wilhelma I, Józefa II – omawia założenia idei absolutyzmu oświeceniowego.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *laicyzacja*, *wojny śląskie*, *wojna siedmioletnia* (*III wojna śląska*), *państwo policyjne*, *józefinizm* – zna daty: koronacji Fryderyka I (1701 r.), wojen śląskich	– wyjaśnia znaczenie terminów: *„król-filozof”*, *„pierwszy sługa państwa”*, *sankcja pragmatyczna*, *Rada Państwa*, *patent tolerancyjny* – zna daty: sankcji pragmatycznej (1713 r.), pokoju w	– wyjaśnia znaczenie terminów: *wojna o sukcesję hiszpańską*, *wojna o sukcesję austriacką*, *odwrócenie przymierzy* – zna daty: wprowadzenia obowiązku szkolnego w Prusach	– ocenia panowanie Fryderyka II oraz Józefa II jako władców oświeconych.

	siedmioletnia – reformy Marii Teresy i Józefa II w Austrii		(1740–1742 r.; 1744–1745 r.), wojny siedmioletniej (1756–1763 r.) – charakteryzuje postacie: Fryderyka I, Marii Teresy – wyjaśnia, jakie znaczenie dla Hohenzollernów miało uzyskanie korony królewskiej – omawia reformy wojskowe Fryderyka Wilhelma I i ich wpływ na funkcjonowanie państwa – charakteryzuje reformy wewnętrzne Fryderyka II – opisuje reformy wewnętrzne Józefa II – przedstawia przyczyny i skutki wojny siedmioletniej.	Hubertusburgu (1763 r.), patentu tolerancyjnego (1781 r.), reform chłopskich Józefa II (1781–1785 r.) – wskazuje na mapie obszary włączone do państwa pruskiego w I poł. XVIII w., granice państwa habsburskiego w II poł. XVIII w. – charakteryzuje rządy Fryderyka I – omawia zaangażowanie Austrii w politykę międzynarodową w I poł. XVIII w. – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Maria Teresa objęła tron Austrii – omawia reformy wewnętrzne Marii Teresy.	(1763 r.), wojny o sukcesję hiszpańską (1701–1714 r.), wojny o sukcesję austriacką (1740–1748 r.) – charakteryzuje postacie: Fryderyka II, Filipa V Burbona, Karola VI – przedstawia zmiany w relacjach austriacko-pruskich w I poł. XVIII w. – porównuje reformy w Prusach i Austrii w II poł. XVIII w. – charakteryzuje rolę Prus i Austrii w konfliktach zbrojnych w Europie w latach 1700−1763.	
5. Rzeczpospolita w pierwszej	– pierwsze lata unii polsko-	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Familia*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sejm*	– wyjaśnia znaczenie terminów:	– zna daty: bitwy pod Kliszowem	– ocenia programy reform

połowie XVIII wieku	saskiej – Rzeczpospolita w czasie wojny północnej – ostatnie lata rządów Augusta II – wojna o sukcesję polską – polityczna anarchia i próby reform w czasach Augusta III – reformy oświaty i ożywienie gospodarcze w Polsce	*Collegium Nobilium* – zna datę założenia Collegium Nobilium (1740 r.) – charakteryzuje postacie: Augusta II Mocnego, Stanisława Konarskiego – omawia cechy charakterystyczne panowania Augusta II i Augusta III.	*niemy*, *wojna o sukcesję polską*, *pijarzy* – zna daty: elekcji Augusta II Mocnego (1696 r.), wielkiej wojny północnej (1700–1721 r.), sejmu niemego (1717 r.), wojny o sukcesję polską (1733–1736 r.) – charakteryzuje postacie: Stanisława Leszczyńskiego, Augusta III – wskazuje na mapie terytorium Saksonii – wyjaśnia, w jakich okolicznościach doszło do unii polsko-saskiej – przedstawia okoliczności, w jakich Rzeczpospolita została wplątana w wielką wojnę północną – opisuje przebieg i	*republikanie*, *sejm pacyfikacyjny*, *fakcje magnackie* – zna daty: elekcji Stanisława Leszczyńskiego (1704 r.), konfederacji sandomierskiej (1704 r.), konfederacji tarnogrodzkiej (1715 r.), konfederacji w Dzikowie (1734 r.), sejmu pacyfikacyjnego (1736 r.) – charakteryzuje postacie: Karola XII, Piotra I – wyjaśnia, co różniło Rzeczpospolitą i Saksonię pod względem politycznym, społecznym i ekonomicznym – przedstawia przebieg wielkiej	(1702 r.), konfederacji w Warszawie (1704 r.), zamieszek religijnych w Toruniu (1724 r.) – charakteryzuje postacie: Henryka Brühla, Jerzego Mniszcha – wyjaśnia, jaką rolę odegrał Piotr I w sporze między Augustem II i szlachtą.	Rzeczypospolitej w I poł. XVIII w.

			skutki wojny o sukcesję polską – omawia wpływ myśli oświeceniowej na reformy oświaty w Rzeczypospolitej w I poł. XVIII w.	wojny północnej na ziemiach polskich – omawia przebieg i skutki rywalizacji między Augustem II a Stanisławem Leszczyńskim i ich zwolennikami – charakteryzuje sytuację wewnętrzną w Rzeczypospolitej u schyłku panowania Augusta II – omawia proces narastania anarchii wewnętrznej za panowania Augusta III.		
6. Pierwsze lata rządów Stanisława Augusta	– elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego i pierwsze reformy – sprawa dysydentów i prawa kardynalne – konfederacja	– wyjaśnia znaczenie terminów: *konfederacja barska*, *Komisja Edukacji Narodowej* – zna daty: elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764 r.), konfederacji barskiej (1768–1772 r.), I	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Szkoła Rycerska*, *prawa kardynalne*, *walka partyzancka*, *Rada Nieustająca* – zna daty: założenia Szkoły Rycerskiej (1765 r.), uchwalenia praw kardynalnych (1768	– wyjaśnia znaczenie terminów: *sejm repninowski*, *generalność* – zna daty: sejmu konwokacyjnego (1764 r.), sejmu repninowskiego (1797–1798 r.), powołania generalności (1769	– wyjaśnia znaczenie terminów: *koliszczyzna*, *zasada równowagi sił* – charakteryzuje postacie: Michała Fryderyka Czartoryskiego, Wacława Rzewuskiego, Karola Radziwiłła, Adama	– ocenia postanowienia sejmu repninowskiego – ocenia działania konfederatów barskich – ocenia wpływ decyzji sejmu rozbiorowego na funkcjonowanie

	barska – przyczyny, przebieg, skutki i ocena – I rozbiór Polski – sejm rozbiorowy i jego reformy	rozbioru Polski (1772 r.), powołania Komisji Edukacji Narodowej (1773 r.) – charakteryzuje postać Stanisława Augusta Poniatowskiego – wskazuje na mapie obszary utracone przez Rzeczpospolitą na rzecz Austrii, Rosji i Prus w 1772 r. – przedstawia przyczyny i skutki konfederacji barskiej.	r.), sejmu rozbiorowego (1773–1775 r.), powołania Rady Nieustającej (1775 r.) – charakteryzuje postacie: Katarzyny II, Kazimierza Pułaskiego, Tadeusza Rejtana – omawia okoliczności elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego – wyjaśnia wpływ praw kardynalnych na funkcjonowanie Rzeczypospolitej – przedstawia postanowienia traktatu rozbiorowego z 1772 r. – omawia decyzje sejmu rozbiorowego.	r.) – charakteryzuje postacie: Kajetana Sołtyka, Mikołaja Repnina – przedstawia reformy sejmu konwokacyjnego i pierwszych lat panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego – przedstawia przebieg konfederacji barskiej – omawia okoliczności podpisania I rozbioru Polski.	Ponińskiego – wyjaśnia okoliczności, w jakich doszło do interwencji rosyjskiej w Rzeczypospolitej w 1767 r.	państwa polskiego.
7. Oświecenie w Rzeczypospolitej	– początki oświecenia w Polsce	– wyjaśnia znaczenie terminu: *oświecenie stanisławowskie*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *obiady czwartkowe*,	– zna datę założenia Biblioteki Załuskich (1747 r.)	– charakteryzuje postacie: Franciszka Bohomolca, Adama	– charakteryzuje postacie: Stanisława Trembeckiego,

	– mecenat Stanisława Augusta Poniatowskiego – architektura i sztuka polskiego oświecenia – literatura oświeceniowa – edukacja i nauka	– zna czas oświecenia w Polsce (lata 30. XVIII w. – k. XVIII w.) oraz datę powstania Collegium Nobilium (1740 r.) – charakteryzuje postać Stanisława Konarskiego – charakteryzuje osiągnięcia architektury i sztuki polskiego klasycyzmu.	*Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych* – charakteryzuje postacie: Ignacego Krasickiego, Hugona Kołłątaja – omawia rolę mecenatu Stanisława Augusta Poniatowskiego w propagowaniu idei oświecenia – charakteryzuje przemiany w polskiej edukacji w XVIII w. i ocenia ich znaczenie.	– charakteryzuje postacie: Józefa i Andrzeja Załuskich, Marcella Bacciarellego, Bernarda Belotta (Canaletta), Juliana Ursyna Niemcewicza, Ignacego Potockiego, Adama Kazimierza Czartoryskiego – przedstawia początki oświecenia w Polsce – na wybranych przykładach wyjaśnia, jakie cele przyświecały polskiej literaturze oświeceniowej.	Naruszewicza, Domenica Merliniego, Jana Piotra Norblina, Franciszka Karpińskiego, Izabeli Czartoryskiej, Jana i Jędrzeja Śniadeckich, Marcina Poczobutta–Odlanickiego, – omawia osiągnięcia nauki polskiej w epoce oświecenia.	Franciszka Salezego Jezierskiego, Franciszka Pincka, Franciszka Smuglewicza, Zygmunta Vogla, Samuela Chróścikowskiego, Krzysztofa Kluka – ocenia wpływ Stanisława Augusta Poniatowskiego na rozwój kultury i sztuki oświecenia w Polsce.
ŚWIAT I RZECZPOSPOLITA W KOŃCU XVIII WIEKU						
1. Rewolucja amerykańska	– kolonizacja Ameryki Północnej – konflikt między osadnikami a metropolią – wojna o	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Deklaracja niepodległości*, *państwo federacyjne* – zna daty: *Deklaracji*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *metropolia*, *„bostońskie picie herbaty”*, *pokój w Wersalu*, *konstytucja Stanów*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *opłaty stemplowe*, *ustawa o herbacie*, *Armia Kontynentalna*, *procedura impeachmentu*, *Sąd*	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Synowie Wolności*, *federaliści*, *separatyści* – zna daty: przybycia tzw. ojców pielgrzymów do	– zna datę bitwy pod Bunker Hill (1775 r.) – charakteryzuje postać Wilhelma von Steubena – ocenia działalność Synów Wolności.

	niepodległość – ustrój Stanów Zjednoczonych	*niepodległości* (4 VII 1776 r.), konstytucji Stanów Zjednoczonych (1787 r.) – charakteryzuje postać Jerzego Waszyngtona – wyjaśnia, dlaczego mieszkańcy kolonii angielskich chcieli uniezależnić się od metropolii – omawia skutki wojny o niepodległość kolonii angielskich w Ameryce Pn.	*Zjednoczonych*, *Kongres*, *Izba Reprezentantów*, *Senat*, *prezydent*, *Karta Praw*, *republikanie*, *demokraci* – zna daty: „bostońskiego picia herbaty" (1773 r.), wojny o niepodległość kolonii angielskich w Ameryce Pn. (1775–1783 r.), pokoju w Wersalu (1783 r.), Karty Praw (1791 r.) – charakteryzuje postacie: Tadeusza Kościuszki, Kazimierza Pułaskiego, Beniamina Franklina – wskazuje na mapie zasięg terytorialny kolonii angielskich w Ameryce Pn. na początku XVIII w. – charakteryzuje rozwój osadnictwa	*Najwyższy* – zna daty: uchwały o tzw. ustawach stemplowych (1765 r.), ustawy o herbacie (1773 r.), bitwy pod Lexington (1775 r.), bitwy pod Saratogą (1777 r.), bitwy pod Yorktown (1781 r.) – charakteryzuje postać Thomasa Jeffersona – wskazuje na mapie obszary przyłączone do kolonii angielskich w wyniku wojny siedmioletniej – omawia podział kolonialny Ameryki Pn. w XVII i pocz. XVIII w. – omawia organizację i gospodarkę kolonii angielskich w Ameryce Pn. – przedstawia rolę Bostonu w konflikcie	Ameryki Pn. (1620 r.), zajęcia posiadłości francuskich w Ameryce Pn. przez Anglików (1756–1763 r.), I Kongresu Kontynentalnego (1774 r.), II Kongresu Kontynentalnego (1775 r.) – charakteryzuje postacie: Jerzego III, Thomasa Paine'a, Marie Josepha de La Fayette'a – przedstawia rdzennych mieszkańców Ameryki Pn. i ich położenie – opisuje politykę Wielkiej Brytanii wobec kolonii w Ameryce Pn. – porównuje siły zbrojne kolonistów z wojskami brytyjskimi – przedstawia spory o ustrój Stanów	

			angielskiego w Ameryce Pn. – przedstawia argumenty polityczne i ekonomiczne wysuwane przez kolonistów na rzecz uzyskania niepodległości – charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle konstytucji 1787 r. – wyjaśnia, jakie znaczenie dla obywateli Stanów Zjednoczonych miała Karta Praw.	kolonii z metropolią – omawia przebieg wojny o niepodległość kolonii angielskich – na wybranych przykładach przedstawia udział Europejczyków w wojnie o niepodległość kolonii angielskich.	Zjednoczonych.	
2. Wybuch rewolucji we Francji	– Francja Ludwika XVI – Stany Generalne i ich rola – rewolucja ludowa – zmiana ustroju we Francji – wprowadzenie	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Deklaracja praw człowieka i obywatela*, *monarchia konstytucyjna*, *Wielka Rewolucja Francuska* – zna daty: Wielkiej	– wyjaśnia znaczenie terminów: *stan trzeci*, *Stany Generalne*, *Zgromadzenie Narodowe*, *Zgromadzenie Konstytucyjne* (*Konstytuanta*), *jakobini*, *kordelierzy*,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *burżuazja*, *drobnomieszczaństwo*, *Gwardia Narodowa*, *wielka trwoga*, *cenzus majątkowy*, *rewolucja burżuazyjna*	– wyjaśnia znaczenie terminu: *gwardia mieszczańska* – omawia i ocenia postępowanie dworu królewskiego w obliczu kryzysu ekonomicznego we Francji – wymienia idee	– ocenia burżuazyjny okres Wielkiej Rewolucji Francuskiej.

	monarchii konstytucyjnej – rewolucja burżuazyjna	Rewolucji Francuskiej (1789–1791 r.), *Deklaracji praw człowieka i obywatela* (VIII 1789 r.) – charakteryzuje postać Ludwika XVI – przedstawia cele i zasady zawarte w *Deklaracji praw człowieka i obywatela*.	*Zgromadzenie Prawodawcze* (*Legislatywa*) – zna daty: powstania Zgromadzenia Konstytucyjnego (1789 r.), szturmu na Bastylię (14 VII 1789 r.), uchwalenia konstytucji (IX 1791 r.) – charakteryzuje postacie: Maximiliena de Robespierre'a, Georges'a Dantona, Jean-Paula Marata – charakteryzuje sytuację ekonomiczną Francji za panowania Ludwika XVI – omawia skład oraz położenie ekonomiczne i polityczne stanu trzeciego – charakteryzuje stronnictwa	– zna daty: zwołania Stanów Generalnych (1789 r.), ucieczki Ludwika XVI z Paryża (1791 r.) – charakteryzuje postacie: Ludwika XV, Marii Antoniny, Emmanuela Josepha Sieyèsa, Marie Josepha de la Fayette'a – charakteryzuje sytuację ekonomiczną Francji za panowania Ludwika XV – przedstawia strukturę społeczeństwa francuskiego – przedstawia okoliczności zwołania Stanów Generalnych i przekształcenia ich w Zgromadzenie Narodowe – omawia przebieg działań	oświeceniowe, które zostały utrwalone w *Deklaracji praw człowieka i obywatela.*	

			polityczne działające w Zgromadzeniu Narodowym.	rewolucyjnych do 1791 r. – opisuje symbole rewolucji francuskiej – omawia zasady ustroju Francji określone w konstytucji z 1791 r.		
3. Republika Francuska	– proklamowanie republiki francuskiej – wojna w obronie republiki – dyktatura jakobinów – przewrót termidoriański i rządy dyrektoriatu – znaczenie Wielkiej Rewolucji Francuskiej	– wyjaśnia znaczenie terminów: *dyktatura jakobinów*, *wielki terror* – zna daty: dyktatury jakobinów (1793–1794 r.), wielkiego terroru (1793–1794 r.) – wyjaśnia, na czym polegał nowy porządek rewolucyjnego świata jakobinów.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Konwent Narodowy*, *Marsylianka*, *rojaliści*, *przewrót termidoriański*, *dyrektoriat* – zna daty: zwołania Konwentu (1792 r.), ogłoszenia republiki francuskiej (IX 1792 r.), stracenia Ludwika XVII (1793 r.), przewrotu termidoriańskiego (VII 1794 r.) – charakteryzuje postacie: Georges'a Dantona, Jean-Paula Marata, Maximiliena de Robespierre'a – przedstawia	– wyjaśnia znaczenie terminów: *powstanie w Wandei*, *Komitet Ocalenia Publicznego*, *Trybunał Rewolucyjny* – zna daty: wypowiedzenia wojny Austrii (1792 r.), bitwy pod Valmy (1792 r.), powstania w Wandei (1793–1794 r.), powołania Konwentu Ocalenia Publicznego (1793 r.), konstytucji jakobińskiej (1793 r.), konstytucji roku III (1795 r.) – wskazuje na mapie	– charakteryzuje postacie: Józefa II, Leopolda II – przedstawia reakcję państw europejskich na wydarzenia rewolucyjne we Francji – omawia podział polityczny Legislatywy – przedstawia reakcję Europy na stracenie Ludwika XVI – przedstawia reakcję Francuzów na stracenie Ludwika XVI.	– porównuje rządy burżuazji (1789–1792 r.), jakobinów (1793–1794 r.) i dyrektoriatu (1794–1799 r.) – ocenia znaczenie Wielkiej Rewolucji Francuskiej.

			okoliczności przejęcia władzy przez jakobinów – charakteryzuje politykę wewnętrzną jakobinów – omawia okoliczności upadku dyktatury jakobinów – charakteryzuje rządy dyrektoriatu.	Wandeę – omawia przebieg i skutki wojny rewolucyjnej Francji z Austrią – omawia losy króla Ludwika XVI w czasie rewolucji.		
4. Rzeczpospolita w dobie Sejmu Wielkiego	– sytuacja polityczna Rzeczypospolitej po I rozbiorze – zwołanie Sejmu Wielkiego – reformy Sejmu Wielkiego – Konstytucja 3 maja – wojna w obronie suwerenności – II rozbiór Polski	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Ustawa rządowa* (*Konstytucja 3 maja), monarchia konstytucyjna*, *konfederacja targowicka* – zna daty: Sejmu Wielkiego (1788–1792 r.), Konstytucji 3 maja (1791 r.), konfederacji targowickiej (1792 r.), II rozbioru Polski (1793 r.) – charakteryzuje postać Tadeusza Kościuszki	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Sejm Wielki* (*Sejm Czteroletni*), *„czarna procesja*”, *Ustawa o sejmikach*, *Prawo o miastach*, *Straż Praw*, *wojna w bronie Konstytucji 3 maja* – zna daty: „czarnej procesji” (1789 r.), *Ustawy o sejmikach* (III 1791 r.), *Prawa o miastach* (IV 1791 r.), wojny w obronie suwerenności (1791–1792 r.), sejmu rozbiorowego	– wyjaśnia znaczenie terminów: *stronnictwo patriotyczne*, *stronnictwo dworskie*, *stronnictwo hetmańskie*, *ofiara 10 grosza* – zna datę bitwy pod Zieleńcami (VI 1792 r.) – charakteryzuje postacie: Ignacego Potockiego, Adama Kazimierza Czartoryskiego, Stanisława Małachowskiego,	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Kodeks Zamojskiego*, *jurydyki*, *plenipotenci* – zna datę spotkania w Kaniowie (1787 r.) – charakteryzuje postać Andrzeja Zamojskiego – wyjaśnia, jakie zmiany w prawie wprowadzał *Kodeks Zamojskiego* – omawia wpływ sytuacji międzynarodowej na plany przeprowadzenia	– ocenia historyczne znaczenie Konstytucji 3 maja – ocenia postawy opozycji magnackiej na reformy Sejmu Wielkiego.

		– wskazuje na mapie ziemie zagarnięte w wyniku II rozbioru przez Prusy i Rosję – omawia zmiany ustroju Rzeczypospolitej wprowadzone Konstytucją 3 maja – wyjaśnia okoliczności zawiązania konfederacji w Targowicy i jej skutki.	(1793 r.) – charakteryzuje postacie: Katarzyny II, Hugona Kołłątaja, Franciszka Ksawerego Branickiego, Szczęsnego Potockiego, Seweryna Rzewuskiego, Józefa Poniatowskiego – wyjaśnia, w jakich okolicznościach zwołano Sejm Wielki – przedstawia stronnictwa polityczne Sejmu Wielkiego i ich programy – wymienia reformy Sejmu Wielkiego – przedstawia okoliczności uchwalenia Konstytucji 3 maja – omawia przebieg i skutki wojny w obronie Konstytucji 3 maja.	Kazimierza Nestora Sapiehy, Jana Dekerta, Stanisława Staszica – omawia działania opozycji szlacheckiej na rzecz wzmocnienia wewnętrznego państwa – omawia sytuację międzynarodową w okresie obrad Sejmu Wielkiego – wyjaśnia przyczyny zorganizowania „czarnej procesji” i jej skutki polityczne – omawia postanowienia *Ustawy o sejmikach* i *Prawa o miastach* – wyjaśnia, jak Konstytucja 3 maja zmieniła pojęcie narodu – przedstawia okoliczności podpisania układu rozbiorowego w	reform wewnętrznych w Rzeczypospolitej – przedstawia reakcję Rosji i Prus na dzieło Sejmu Wielkiego.	

				1793 r. – omawia i ocenia decyzje sejmu rozbiorowego.		
5. Upadek polskiej państwowości	– Polska po II rozbiorze – wybuch powstania kościuszkowskiego – przebieg insurekcji – walki powstańcze i decyzje polityczne – koniec insurekcji kościuszkowskiej – III rozbiór Polski i upadek Rzeczypospolitej	– wyjaśnia znaczenie terminów: *ogólnonarodowe powstanie*, *naczelnik* – zna daty: powstania kościuszkowskiego (1794 r.), *Uniwersału połanieckiego* (7 V 1794 r.), III rozbioru Polski (1795 r.) – charakteryzuje postać Tadeusza Kościuszki – wskazuje na mapie ziemie zagarnięte w wyniku III rozbioru – przedstawia przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *emigracja*, *akt insurekcji*, *kosynierzy*, *Uniwersał Połaniecki* – zna daty: przysięgi Kościuszki (24 III 1794 r.), bitwy pod Racławicami (4 IV 1794 r.), bitwy pod Szczekocinami (6 VI 1794 r.), bitwy pod Maciejowicami (10 X 1794 r.), abdykacji Stanisława Augusta Poniatowskiego (X 1795 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Henryka Dąbrowskiego, Aleksandra Suworowa – wyjaśnia, do czego zobowiązywał się	– wyjaśnia pojęcie: *rzeź Pragi* – zna daty: wybuchu powstania w Warszawie i Wilnie (IV 1794 r.), wybuchu powstania w Wielkopolsce (VIII 1794 r.), rzezi Pragi (XI 1794 r.), kapitulacji Warszawy (XI 1794 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Kilińskiego, Jakuba Jasińskiego, Wojciecha Bartosza Głowackiego, Tomasza Wawrzeckiego – opisuje skutki II rozbioru Polski – omawia okoliczności wybuchu powstania kościuszkowskiego	– zna daty: samosądów w Warszawie (VI 1794 r.), początków oblężenia Warszawy (VII 1794 r.), konwencji porozbiorowej (1797 r.) – charakteryzuje postacie: Ignacego Działyńskiego, Antoniego Madalińskiego, Iwana Fersena – charakteryzuje polską emigrację polityczną po 1793 r. – przedstawia postanowienia konwencji porozbiorowej z 1797 r.	– ocenia historyczne znaczenie rozbiorów Rzeczypospolitej – ocenia postawę króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w ostatnich latach istnienia Rzeczypospolitej.

			Kościuszko w swojej przysiędze – omawia zadania Kościuszki jako naczelnika – przedstawia przebieg działań militarnych w czasie powstania kościuszkowskiego – omawia okoliczności upadku powstania kościuszkowskiego.	– przedstawia rolę kosynierów w powstaniu kościuszkowskim – omawia próby rozwiązania problemu chłopskiego w powstaniu kościuszkowskim.		
6. Francja od konsulatu do cesarstwa	– rządy dyrektoriatu – walki z I koalicją antyfrancuską – początki kariery Napoleona Bonaparte – wyprawa Napoleona do Egiptu – zamach stanu 18 *brumaire'a* i rządy konsulatu – walki z II	– zna datę koronacji cesarskiej Napoleona (1804 r.) – charakteryzuje postać Napoleona Bonaparte – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Napoleon sięgnął po koronę cesarską.	– wyjaśnia znaczenie terminów: *dyrektotiat*, *zamach 18 brumaire'a*, *konsulat*, *konkordat*, *kodeks cywilny* – zna daty: wyprawy do Egiptu (1798 r.), zamachu 18 *brumaire'a* (1799 r.) – charakteryzuje karierę polityczną i wojskową Napoleona Bonaparte	– wyjaśnia znaczenie terminu: *republiki siostrzane* – zna daty: bitwy pod piramidami (1798 r.), bitwy pod Abukirem (1798 r.), konstytucji roku VIII (1799 r.), wojny z II koalicją antyfrancuską (1799–1802 r.), bitwy pod Marengo (1800 r.) – wskazuje na mapie republiki siostrzane	– zna daty: pokoju w Campo Formio (1797 r.), pokoju w Lunéville (1801 r.), traktatu w Amiens (1802 r.) – charakteryzuje postacie: Jeana François Champolliona, Emmanuela Josepha Sieyèsa – wyjaśnia, jakie były skutki zainteresowania europejskich	– zna daty: bitwy pod Mondovi (1796 r.),bitwy pod Lodi (1796 r.), bitew pod Bassano, Arcole i Rivoli (1796 r.) – charakteryzuje postacie: Jeana Jourdana, Jeana Moreau, Rogera Ducosa, Paula Barrasa – ocenia rządy Napoleona jako pierwszego konsula.

	koalicją antyfrancuską – reformy Napoleona – Napoleon cesarzem Francuzów		– charakteryzuje politykę wewnętrzną dyrektoriatu – omawia przyczyny i skutki wyprawy Napoleona do Egiptu – opisuje reformy wprowadzone we Francji za rządów Napoleona jako pierwszego konsula.	stworzone przez Francuzów – omawia ustrój Francji za rządów dyrektoriatu – przedstawia okoliczności w jakich Napoleon przejął władzę we Francji – opisuje ustrój Francji za rządów konsulatu – omawia stosunki między państwem i Kościołem w okresie konsulatu.	badaczy zabytkami starożytnego Egiptu – przedstawia przebieg i skutki walk z I koalicją antyfrancuską – omawia przebieg i skutki walk z II koalicją antyfrancuską.	
7. Legiony Polskie we Włoszech	– losy Polaków po III rozbiorze – polska konspiracja niepodległościowa – powstanie Legionów Polskich – walki Legionów we Włoszech – kryzys idei legionowej	– wyjaśnia znaczenie terminu: *Legiony Polskie* – zna datę utworzenia Legionów Polskich we Włoszech (1797 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Henryka Dąbrowskiego, Józefa Wybickiego – omawia	– wyjaśnia znaczenie terminu: *Legia Naddunajska* – zna daty: bitwy pod Hohenlinden (1800 r.), wysłania legionistów na San Domingo (1802 r.) – charakteryzuje postacie: Stanisława Staszica, Jana Ursyna Niemcewicza, Karola Kniaziewicza – wskazuje na mapie	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Agencja*, *Deputacja* – zna daty: założenia Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1800 r.), bitwy pod Civita Castellana (1798 r.), bitew pod Legnano i Magnano (1798 r.) – charakteryzuje	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Centralizacja*, *Towarzystwo Republikanów Polskich* – zna daty: założenia Centralizacji (1796 r.), powstania Towarzystwa Republikanów Polskich (1798 r.) – charakteryzuje postacie: Onufrego	– ocenia postawę Napoleona wobec Legionów Polskich – ocenia znaczenie Legionów Polskich we Włoszech dla polskiej sprawy narodowej.

	– znaczenie Legionów Polskich we Włoszech	okoliczności powstania Legionów Polskich we Włoszech – omawia okoliczności powstania *Pieśni Legionów Polskich we Włoszech* i jej znaczenie.	kraje, w których walczyły polskie oddziały – omawia sytuację społeczeństwa polskiego po III rozbiorze – charakteryzuje organizację wewnętrzną Legionów – omawia udział Legionów Polskich w walkach we Włoszech – przedstawia działalność Legii Naddunajskiej – opisuje losy Legionów po 1801 r.	postać Samuela Bogumiła Lindego – przedstawia działalność oświatową, ekonomiczną i aktywność kulturalną Polaków po III rozbiorze – charakteryzuje polską konspirację niepodległościową na ziemiach polskich pod zaborami i na emigracji.	Kopczyńskiego, Jana Śniadeckiego, Waleriana Dzieduszyckiego, Franciszka Barssa, Franciszka Dmochowskiego, Józefa Sułkowskiego – omawia i ocenia stanowisko Tadeusza Kościuszki wobec Napoleona.	
8. Ekspansja i klęska Napoleona	– wojna z III koalicją antyfrancuską; bitwa pod Austerlitz – armia Napoleona – walki z Prusami i Rosją (IV koalicja	– wyjaśnia znaczenie terminów: „*bitwa trzech cesarzy*”, „*bitwa narodów*” – zna daty: bitwy pod Austerlitz (1805 r.), wyprawy na Moskwę (1812 r.), bitwy pod Lipskiem (1813 r.)	– wyjaśnia znaczenie terminów: „*bitwa trzech cesarzy*”, *pokój w Tylży*, „*sto dni*” *Napoleona* – zna daty: bitwy pod Trafalgarem (1805 r.), pokoju w Tylży (1807 r.), bitwy pod Borodino (1812	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Wielka Armia*, *blokada kontynentalna* – zna daty: powstania Wielkiej Armii (1805 r.), bitwy pod Ulm (1805 r.), bitew pod Jeną i Auerstedt (1806 r.),	– zna daty: powstania III koalicji antyfrancuskiej (1805 r.), pokoju w Preszburgu (1805 r.), powstania IV koalicji antyfrancuskiej (1806 r.), bitwy pod Pruską Iławą i Frydlandem (1807	– charakteryzuje postać Jeana Baptisty Bernadotte’a – ocenia epokę napoleońską i jej znaczenie dla państw i narodów europejskich.

	antyfrancuska) – apogeum francuskiej dominacji – wyprawa na Moskwę i jej skutki – wojna z wielką koalicją; „bitwa narodów” pod Lipskiem – „sto dni” Napoleona	– przedstawia skutki wyprawy Napoleona na Rosję.	r.), bitwy nad Berezyną (1812 r.), „stu dni” Napoleona (1815 r.), bitwy pod Waterloo (1815 r.) – charakteryzuje postacie: Aleksandra I, Michaiła Kutuzowa – wskazuje na mapie kraje uzależnione od Napoleona – wyjaśnia, jakie były przyczyny klęski sił austriacko-rosyjskich pod Austerlitz – przedstawia postanowienia pokoju w Tylży – omawia okoliczności rozpoczęcia wojny Napoleona z Rosją – opisuje okoliczności klęski Napoleona w 1813 r. i jej skutki – omawia próbę przejęcia władzy przez Napoleona w 1815 r. i jej skutki.	ogłoszenia blokady kontynentalnej (1806 r.), bitwy pod Somosierrą (1808 r.), bitwy pod Wagram (1809 r.), wojny z wielką koalicją (1813 r.), zesłania Napoleona na Elbę (1814 r.), zesłania Napoleona na Wyspę św. Heleny (1815 r.) – charakteryzuje postacie: Franciszka II, Fryderyka Wilhelma III, Arthura Wellingtona – przedstawia rywalizację francusko-brytyjską na pocz. XIX w. – omawia organizację Wielkiej Armii Napoleona – omawia przebieg i skutki ekspansji Francji w Hiszpanii.	r.), wojny w Hiszpanii (1808 r.), pokoju w Schönbrunn (1809 r.), zajęcia Paryża przez wojska koalicji (1814 r.) – charakteryzuje postać Józefa Bonapartego – omawia przebieg i skutki wojny z III koalicją antyfrancuską – opisuje przebieg i skutki wojny z IV koalicją antyfrancuską – wyjaśnia, dlaczego Napoleon jest uważany za jednego z najlepszych wodzów w historii.	

9. Księstwo Warszawskie	– ziemie Rzeczypospolitej po III rozbiorze – powstanie Księstwa Warszawskiego – ustrój Księstwa Warszawskiego – wojna z Austrią – okupacja Księstwa Warszawskiego	– wyjaśnia znaczenie terminu: *Księstwo Warszawskie* – zna daty: powstania Księstwa Warszawskiego (1807 r.), upadku Księstwa Warszawskiego (1813 r.) – charakteryzuje ustrój Księstwa Warszawskiego.	– wyjaśnia znaczenie terminu: *szwoleżerowie* – zna daty: pokoju w Tylży (1807 r.), konstytucji Księstwa Warszawskiego (1807 r.), bitwy pod Raszynem (1809 r.) – charakteryzuje postacie: Aleksandra I, Adama Jerzego Czartoryskiego, Józefa Poniatowskiego – wskazuje na mapie zasięg terytorialny Księstwa Warszawskiego w 1807 i 1809 r. – omawia organizację i położenie społeczeństwa polskiego pod zaborami – omawia okoliczności utworzenia Księstwa Warszawskiego	– wyjaśnia znaczenie terminów: *Komisja Rządząca*, *„druga wojna polska*” – zna daty: powołania Komisji Rządzącej (1807 r.), zniesienia poddaństwa chłopów w Księstwie Warszawskim (1807 r.), „drugiej wojny polskiej” (1812 r.) – charakteryzuje postać Fryderyka Augusta – porównuje sytuację Polaków pod zaborami – omawia militarne znaczenie Księstwa Warszawskiego dla ekspansji napoleońskiej – omawia przebieg i skutki wojny z Austrią – przedstawia rozwój szkolnictwa i życia narodowego w	– zna daty: wprowadzenia *Kodeksu cywilnego* w Księstwie Warszawskim (1807 r.) – charakteryzuje postać Stanisława Małachowskiego – charakteryzuje orientację prorosyjską wśród części polskiej szlachty i magnaterii.	– charakteryzuje i ocenia politykę Napoleona wobec Polski i Polaków.

			– przedstawia okoliczności upadku Księstwa Warszawskiego.	Księstwie Warszawskim.		